

HILPPA SORJONEN JA OUTI SIVONEN

Taide- ja kulttuurilaitosten

YLEISÖTYÖN MUODOT,
LAAJUUS JA TULOKSELLISUUS

cupore

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö
Cuporen verkkojulkaisuja 27

Cuporen verkkojulkaisuja 27

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäitiö

© Tekijät ja Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäitiö Cupore

Ulkoasu ja taitto: Lagarto

ISBN 978-952-5573-32-9

ISSN 1796-9263

Huhtikuu 2015

Julkaisun värillisinä esitetyt linkit on tarkistettu ja todettu toimiviksi 19.3.2015.

HILPPA SORJONEN JA OUTI SIVONEN

Taide- ja kulttuurilaitosten

YLEISÖTYÖN MUODOT,
LAAJUUS JA TULOKSELLISUUS

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö - CUPORE

SISÄLLYS

KUVIOT JA TAULUKOT	6
TIIVISTELMÄ	8
ABSTRACT	9
1 JOHDANTO	11
Hilppa Sorjonen	
1.1 Tutkimuksen tausta	11
1.2 Tavoite, tutkimuskysymykset, aineistot ja analyysi	13
1.3 Raportin rakenne	14
2 YLEISÖTYÖN KÄSITE, MUODOT JA TULOKSELLISUUS	15
Hilppa Sorjonen	
2.1 Yleisötyön käsite kirjallisuudessa	15
2.2 Käytännön yleisötyön muodot.....	18
2.3 Yleisötyön tuloksellisuus	19
2.4 Yleisötyö tuotteen osana ja tuotteena	21
3 YLEISÖTYÖTÄ JULKISESTI TUETUISSA TAIDE- JA KULTTUURILAITOKSISSA	25
Outi Sivonen	
3.1 Johdanto	25
3.2 Teatterin yleisösuhteen lähentämistä henkilökohtaisen valmennuksen keinoin..	28
3.3 Orkesteria kehitetään yhdessä nuorten kanssa.....	32
3.4 Jalkautumista ja aktivointia nykytaiteen museossa	35
3.5 Teatteri tekee yhteisötaidetta lähiössä.....	40
3.6 Työhyvinvointipalvelut museon yleisötyönä	45
3.7 Yhteisöllistä näytelmäkäsikirjoittamista verkon välityksellä	49
3.8 Työpajat esimerkkinä vakiintuneesta yleisötyöstä museossa	54
3.9 Tapausten vertailu ja analyysi	59
3.9.1 Yleisötyön muodot ja tavoitteet.....	59
3.9.2 Yleisötyön osallistujat ja vuorovaikutteisuus	62
3.9.3 Yleisötyön käytännön toteuttaminen	64
3.9.4 Yleisötyö laitoksen näkökulmasta ja yleisötyön tulevaisuus	66

4	YLEISÖTYÖN YHTEYS TAIDE- JA KULTTUURILAITOSTEN KYSYNTÄÄN ...	68
	Jani-Petri Laamanen ja Hilppa Sorjonen	
4.1	Tutkimuksen tausta ja tutkimuskysymys.....	68
4.2	Tutkimuksen aineisto	69
4.2.1	Aineiston keruu	69
4.2.2	Aineiston koodaus.....	70
4.2.3	Muuttujien kuvailu	70
4.3	Regressioanalyysi ja tulokset	71
4.3.1	Regressiomallien estimointi	71
4.3.2	Tulokset	73
4.4	Tulosten tarkastelu ja tutkimuksen rajoitukset.....	75
5	YLEISÖTYÖTÄ TARJONNEIDEN, VALTIONOSUUTTA SAAVIEN TEATTEREIDEN, ORKESTEREIDEN JA MUSEOIDEN MÄÄRÄ VUOSINA 2006-2010 JA 2014	77
	Hilppa Sorjonen	
5.1	Johdanto	77
5.2	Yleisötyötä tarjonneiden laitosten määrä ja sen muutokset laitosryhmittäin 2006–2010	79
5.3	Yleisötyön eri muotojen tarjonta 2006–2010 laitosryhmittäin.....	83
5.4	Yleisötyön suuntaaminen eri kohderyhmille	84
5.5	Yleisötyön tuki laitoksissa	85
5.6	Yleisötyö vuosina 2006, 2010 ja 2014.....	87
5.7	Yhteenvedo.....	91
6	YHTEENVETO JA LOPPUPÄÄTELMÄT	94
	Hilppa Sorjonen ja Outi Sivonen	
6.1	Tutkimuksen toteuttaminen.....	94
6.2	Vastaukset tutkimuskysymyksiin	94
6.3	Loppupäätelmät	98
	LÄHTEET	100
	LIITTEET	104

KUVIOT JA TAULUKOT

Kuvio 2.1	Kawashiman (2000; 2006) yleisötyötyypit sijoitettuina ns. Ansoffin ikkunaan	17
Kuvio 2.2	Teatteriesitys-tuotteen tasot ja yleisötyö sen osana (soveltaen Kotler ja Armstrong, 2012, 250)	23
Kuvio 2.3	Teatterin yhteisluomishanke itsenäisenä yleisötyötuotteena	23
Kuvio 5.1	Yleisötyötä tehneiden laitosten määrä laitosryhmittäin 2006–2010	78
Kuvio 5.2	Yleisötyötä tehneiden laitosten osuus (%) laitosryhmän kaikista laitoksista 2006–2010	78
Kuvio 5.3	Yleisötyötä tehneiden yksityisten ja kunnallisten laitosten määrä 2006–2010	78
Kuvio 5.4	Yksityisten ja kunnallisten yleisötyötä tehneiden laitosten osuus (%) oman laitosryhmänsä laitoksista 2006–2010	80
Kuvio 5.5	Eri yleisötyömuotoja tarjonneiden teattereiden osuus (%) kaikista teattereista 2006–2010	80
Kuvio 5.6	Eri yleisötyömuotoja tarjonneiden orkestereiden osuus (%) kaikista orkestereista 2006–2010	80
Kuvio 5.7	Eri yleisötyömuotoja tarjonneiden museoiden osuus (%) kaikista museoista 2006–2010	82
Kuvio 5.8	Eri kohderyhmille yleisötyötä tarjonneiden teattereiden osuus (%) kaikista teattereista 2006–2010	82
Kuvio 5.9	Eri kohderyhmille yleisötyötä tarjonneiden orkestereiden osuus (%) kaikista orkestereista 2006–2010	86
Kuvio 5.10	Eri kohderyhmille yleisötyötä tarjonneiden museoiden osuus (%) kaikista museoista 2006–2010	86
Kuvio 5.11	Erytisavustusta yleisötyöhön saaneiden laitosten osuus (%) oman laitosryhmän laitoksista 2006–2010	86
Kuvio 5.12	Yleisötyöhenkilöstöä palkanneiden laitosten osuus (%) oman laitosryhmän laitoksista 2006–2010	88
Kuvio 5.13	Yleisötyötä tehneiden laitosten määrä laitosryhmittäin 2006, 2010 ja 2014 (N = 103–105)	88
Kuvio 5.14	Yleisötyötä tehneiden laitosten osuus (%) oman laitosryhmän laitoksista 2006, 2010 ja 2014	88
Kuvio 5.15	Yleisötyötä tehneiden yksityisten ja kunnallisten laitosten määrä 2006, 2010 ja 2014	90
Kuvio 5.16	Yleisötyötä tehneiden yksityisten ja kunnallisten laitosten osuus (%) näytteen laitoksista 2006, 2010 ja 2014	90
Kuvio 5.17	Eri yleisötyömuotoja tarjonneiden teattereiden osuus (%) näytteeseen kuuluneista teattereista 2006, 2010 ja 2014	90
Kuvio 5.18	Eri yleisötyömuotoja tarjonneiden orkestereiden osuus (%) näytteeseen kuuluneista orkestereista 2006, 2010 ja 2014	92
Kuvio 5.19	Eri yleisötyömuotoja tarjonneiden museoiden osuus (%) näytteeseen kuuluneista museoista 2006, 2010 ja 2014	92

Taulukko 3.1	Joensuun kaupunginteatterin Esityskunto-valmennuksen taustatiedot	28
Taulukko 3.2	Tampere Filharmonian Nuorten raadin taustatiedot	32
Taulukko 3.3	Nykytaiteen museo Kiasman Heimo-hankkeen taustatiedot	35
Taulukko 3.4	Suomen Kansallisteatterin Reittejä Kontulaan -hankkeen taustatiedot	40
Taulukko 3.5	Aboa Vetus & Ars Nova -museon Taide jää mieleen -hankkeen taustatiedot	45
Taulukko 3.6	Helsingin Kaupunginteatterin Helsinki-Berliini – Young Europe 2 -hankkeen taustatiedot	49
Taulukko 3.7	Suomen käsityön museon työpajojen taustatiedot	54
Taulukko 4.1	Keskeisten muuttujien kuvailu 2006–2010	72
Taulukko 4.2	Yleisötyömuuttujien kerroinestimaatit	74
Taulukko 5.1	Yleisötyötä tehneiden teattereiden, orkestereiden ja museoiden määrä 2006–2010 ja muutos vuodesta 2007 vuoteen 2010	79
Taulukko 5.2	Yleisötyötä tehneiden yksityisten ja kunnallisten laitosten määrä 2006–2010 ja muutos (%) vuodesta 2007 vuoteen 2010	81
Taulukko 5.3	Yleisötyötä tehneiden yksityisten ja kunnallisten laitosten osuus (%) oman laitosryhmän laitoksista 2006–2010 ja muutos (prosenttiyksikköä) vuodesta 2007 vuoteen 2010	83
Taulukko 5.4	Eri yleisötyömuotoja tarjonneiden laitosten osuus (%) omassa laitosryhmässä 2006–2010 ja osuuden muutos vuodesta 2007 vuoteen 2010 (prosenttiyksikköä)	84
Taulukko 5.5	Eri kohderyhmille yleisötyötä tarjonneiden laitosten osuus (%) omassa laitosryhmässä 2006–2010 ja osuuden muutos vuodesta 2007 vuoteen 2010 (prosenttiyksikköä)	85
Taulukko 5.6	Yleisötyötä tehneiden laitosten määrä, määrän muutos (%) ja laitosten osuus (%) näytteeseen kuuluneista laitoksista 2006, 2010 ja 2014	87
Taulukko 5.7	Yleisötyötä tehneiden yksityisten ja kunnallisten laitosten määrä, määrän muutos (%) ja laitosten osuus (%) näytteen laitoksista 2006, 2010 ja 2014	89
Taulukko 5.8	Eri yleisötyömuotoja tarjonneiden laitosten osuus (%) näytteeseen kuuluneista laitoksista laitosryhmittäin 2006, 2010 ja 2014	91

TIIVISTELMÄ

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa taide- ja kulttuurilaitosten yleisötyön tavoitteista, muodoista, määrästä ja vaikutuksista. Tutkimuksessa käytettiin sekä laadullisia että määrällisiä aineistoja ja menetelmiä. Tapaustutkimus, joka kohdistui kolmen teatterin, kolmen museon ja yhden orkesterin yleisötyöhön ja jonka aineistona olivat yleisötyöntekijöiden haastattelut, tuotti tietoa yleisötyön tavoitteista, kohderyhmistä, muodoista ja käytännön toteuttamisesta. Tietoa yleisötyötä tehneiden laitosten määrästä saatiin valtionosuusjärjestelmään vuonna 2010 kuuluneiden 205 teatterin, orkesterin ja museon vuosien 2006–2010 toimintakertomuksista ja tilinpäätöstiedoista kerätyn aineiston avulla. Määrällistä aineistoa ja regressioanalyysimenetelmää käyttäen tutkittiin yleisötyön vaikutusta käyntimääriin. Nykytilanteen kartoittamiseksi aineistoa täydennettiin keräämällä tiedot vuoden 2014 yleisötyöstä 103 laitoksen verkkosivuilta.

Kaikissa tapaustutkimuksen laitoksissa jonkinlaista yleisötyötä oli tehty jo pitkään, mutta käytössä olevat muodot ja se, mitä yleisötyöksi ymmärrettiin, vaihteli suuresti. Haastatteluiden perusteella yleisötyön tavoitteita olivat mm. uuden yleisösukupolven kasvattaminen, markkinointi ja tiedottaminen, yleisön sitouttaminen, yleisön kokemuksen syventäminen ja prosessiin osallistaminen, tavanomaisen yleisön ulkopuolelle jäävien potentiaalisten yleisöjen tavoittaminen ja muut sosiaaliset ja yhteiskunnalliset tavoitteet, kuten yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuminen. Yleisötyö nähtiin laitoksissa myös kahdensuuntaisena kommunikaationa yleisön kanssa ja siten tärkeänä osana laitoksen kehittämistä.

Vuosien 2006–2010 tarkastelussa yleisötyön kohderyhmistä tärkeimmiksi osoittautuivat lapset ja perheet, nuoret sekä aikuiset ja työikäiset. Vanhuksille ja erityisryhmille (kieli-, kulttuuri- ja vammaisvähemmistöt) suunnattua yleisötyötä tarjonneiden laitosten osuus pysyi melko pienenä kaikissa laitosryhmissä (4–21 %). Tapausesimerkkien perusteella laitoksissa toteutetun yleisötyön pariin oli tullut pääasiassa taiteesta ja kulttuurista jo kiinnostuneita harrastajia. Ei-kävijöitä tavoiteltiin viemällä yleisötyö laitoksen ulkopuolelle. Vakiintuneimpia yleisötyön muotoja ovat ohjelmiston ja taiteilijoiden esittelyt, keskustelutilaisuudet, kulissikierrokset, opastukset ja kaikille avoimet tapahtumat. Yleisöä osallistavat ja vuorovaikutteiset muodot, kuten työpajatyöskentely sekä lasten ja nuorten kanssa tuotetut teatteriesitykset, konsertit ja erilaiset näyttelyt, näyttävät lisääntyneen tarkasteluajanjaksolla.

Yleisötyötä tarjonneiden laitosten määrä kasvoi keskimäärin yhdeksän prosenttia vuodesta 2006 vuoteen 2010, mutta väheni sen jälkeen vuoteen 2014 mennessä keskimäärin 12 prosenttia. Kasvu ajoittui kolmen vuoden jaksolle 2008–2010, jolloin laitokset saivat noin 50 miljoonan euron suuruisen määrärahalisäyksen opetus- ja kulttuuriministeriöltä. Vuonna 2014 teattereista 20–44 prosenttia, orkestereista 6–50 prosenttia ja museoista 11–72 prosenttia toteutti yhtä tai useampaa yleisötyömuotoa.

Tulosten mukaan yleisötyön vaikutus taide- ja kulttuurilaitosten käyntimääriin oli melko heikko eikä yleisötyön lisääminen kasvattanut käyntimäärää. Tilastollisesti merkitseviä olivat seuraavat yhteydet: orkestereissa nuorille suunnattu yleisötyö ja korkeampi käyntimäärä samana ja seuraavana vuonna, teattereissa kaikille avoimien tapahtumien järjestäminen ja korkeampi käyntimäärä seuraavana vuonna sekä museoissa yleisötyöhön saatu erillisrahoitus sekä yleisötyöhenkilöstö ja korkeampi käyntimäärä samana vuonna. Vaikka yleisötyö ei lisäisikään käyntimäärää, se saattaa vaikuttaa koettuun laatuun ja käyntikokemukseen.

Yleisötyö voidaan nähdä sekä itsenäisinä kulttuurituotteina että kulttuurituotteen osana. Edellisestä on esimerkinä Nykyaikaisen museon Kiasman Heimo-yhteisötaidehanke ja jälkimmäisestä Suomen käsityön museon työpajat. Tätä tutkimusta varten yleisötyö määriteltiin *toimenpiteiksi, joiden tavoitteena on yksilön tiedollisia ja tunnepitoisia valmiuksia kehittämällä perehdyttää eri kohderyhmiä taide- ja kulttuurilaitoksiin ja edistää siten osallistumista niiden perustehtävän toteuttamiseksi tuotettuihin esityksiin ja tilaisuuksiin*. Määritelmää voitaisiin tulosten perusteella täydentää huomioimalla siinä myös yleisötyön rooli laitoksen ja yleisön välisenä kontakti- ja palautekanavana.

ABSTRACT

The objective of this study was to examine the goals, forms, volume and effect of audience development in Finnish arts and cultural institutions. Both qualitative and quantitative data and methods were used. In terms of theory, the study was based on research in cultural policy, cultural economics, and marketing. The study comprised three parts.

First, a case study was conducted which focused on the audience development of three theatres, three museums, and one orchestra. In interviews conducted with the audience development staff, the goals for audience development were said to be: to create new generations of audiences, marketing, informing and engaging audiences, deepening the audience experience, reaching potential audiences and achieving other social and societal goals, such as discussing societal topics. Audience development was also seen as a two-way communication with the audience, and hence an important area of the development of an institution. All of the institutions had provided audience development for a long time, but there was variation in its forms and how it was understood. Audience development carried out in the institutions had mainly drawn enthusiasts and current attenders. Non-attenders were targeted by taking audience development outside the institution. The most established forms were presentations of the programme and artists, talks and discussions, scenery tours, guidance, and open door events. Interactive and culturally inclusive forms of audience development such as workshops, theatre performances, concerts and exhibitions produced together with children and young people seemed to be on the increase.

Second, a regression analysis was conducted to examine the impact of audience development on demand (the number of visits). Panel data was collected from annual reports and financial statements from 2006 to 2010 of a total of 205 theatres, orchestras, and museums which had been accepted into the statutory system of central government subsidies. The results suggested that the impact of audience development on the attendance of arts and cultural institutions is rather weak. In general, the study did not confirm a statistically significant positive association between audience development activities and number of visits. In orchestras, audience development work targeted at young people seems to be associated with a higher number of visits in the same and next year. In theatres, open door events seem to be associated with a higher number of visits in the next year. In museums, special funding for audience development and audience development personnel seem to be associated with a higher number of visits in the same year. Although audience development did not increase the number of visits, it is plausible that it affects the perceived quality and experience of visitors.

Third, the quantitative data was also used to discover out the volume of audience development. Additional data on the current supply of audience development was collected from the web pages of 103 institutions in November-December 2014. The number of theatres, orchestras and museums providing audience development activities increased, on average, nine percent from 2006 to 2010, but decreased, on average, 12 percent from 2010 to 2014. The increase occurred in the period 2008–2010, when the institutions received a supplementary appropriation of 50 million euros from the Ministry of Education and Culture. In 2014, 20–44 percent of theatres, 6–50 percent of orchestras and 11–72 percent of museums provided one or several forms of audience development. The most important target groups of audience development in 2006–2010 were children and families, young people, adults and people of working age. The proportion of the institutions providing audience development for senior citizens and special groups such as language, culture and disabled minorities remained at a rather low level (4–21 per cent).

For the study, audience development was defined as activities having an objective to introduce various target groups to arts and cultural institutions through developing their cognitive and affective abilities and hence promote participation in the performances and events produced to fulfil the mission of the institutions. Based on the results, the definition should also include the role of audience development as a communication and feedback channel between the institution and the audience.

1 JOHDANTO

Hilppa Sorjonen

1.1 Tutkimuksen tausta

Tämän tutkimuksen kohteena on lakisääteistä valtionosuutta saavien taide- ja kulttuurilaitosten ja kahden valtion rahoittaman taidelaitoksen, Suomen Kansallisteatterin ja Nykytaiteen museo Kiasman yleisötyö. Monet taide- ja kulttuurilaitokset tarjoavat nykyisin ydintehtävänsä toteuttamisen lisäksi toimintaa, joka avaa laitoksia aikaisempaa laajemmalle, monenlaiselle yleisölle ja jonka avulla laitos osallistuu yhteiskunnalliseen keskusteluun. Laitokset pyrkivät myös verkostoitumaan ja tekemään yhteistyötä sekä oman alansa ns. vapaiden ryhmien että muiden ulkopuolisten tahojen kanssa niin fyysisessä kuin digitaalisessakin maailmassa. Yhtenä keinona uuden, laajemman yleisön tavoittamiseksi laitokset ovat ryhtyneet tekemään yleisötyötä, joka tarjoaa tilaisuuden tutustua laitoksiin ja niiden tarjontaan sekä tukee kulttuuripalvelujen käyttämisessä tarvittavien taitojen ja tietojen omaksumista. Yleisötyön avulla sekä nykyisten että uusien yleisöjen on mahdollista syventää ymmärrystään taiteen ja kulttuurin sisällöstä ja jopa osallistua taideteoksen tai -tapahtuman luomiseen kulttuurialan ammattilaisten kanssa.

Yleisötyön (engl. audience development) juuret juontavat Isoon-Britanniaan (ks. esim. Kawashima 2000; Yrjö-Koskinen 2000), mutta ei yleisötyö ole uutta Suomessakaan. Laitoksissa on harjoitettu jo yli vuosisadan ajan ns. sivistyksellistä yleisökasvatusta, kuten teatteri- ja musiikkikasvatusta sekä museopedagogiaa. Museoalan varhaisen kasvatustyön esimerkkeinä mainittakoon 1800-luvun lopulta Ateneumin taidemuseossa ilmaiseksi käyneet koululaisryhmät ja 1900-luvun alusta Turun biologisen museon tarjoama luontokasvatus lapsille (Levanto 2010, 101). Kasvatustyö oli tyypillisesti yhdensuuntaista viestintää. Kohteena olivat pääasiassa lapset ja nuoret, jotka passiivisina katselivat ja kuuntelivat heille suunnattuja teatteriesityksiä, konsertteja ja museo-opastuksia. Nykyään vuorovaikutus kohdeyleisön kanssa on kaksisuuntaista ja yleisöä osallistavaa. Viimeisten kymmenen vuoden aikana yleisökasvatus-termistä on luovuttu ja käyttöön on otettu termi yleisötyö¹. Siihen voi sisältyä mm. laitokseen tutustuminen, kävijöiden ja taiteilijoiden sekä muiden taide- ja kulttuurialan ammattilaisten tutustuminen toisiinsa, taide- ja kulttuuritarjontaan liittyvän kokemuksen helpottaminen, rikastuttaminen ja syventäminen, kokemuksen herättämien ajatusten purkaminen omiksi tulkinnoiksi – kaiken kaikkiaan kävijän ja laitoksen välisen raja-aidan madaltaminen tai poistaminen. Laitokset tekevät yleisötyötä myös omien tilojen ulkopuolella, päiväkodeissa, kouluissa, sairaaloissa, hoitokodeissa, palvelutaloissa ja muissa julkisissa tiloissa, kuten kauppakeskuksissa.

1 1980- ja 90-luvuilla käytettiin myös termejä yleisökoulutus ja yleisöyhteistyö (Hietanen, 2010, 5).

Yleisötyöhön sisällytetään yleensä saavutettavuuden edistäminen. Saavutettavuuden parantamiseksi laitosten tuotokset asetetaan yleisön saataville myös muodoissa, jotka eivät edellytä fyysistä läsnäoloa laitoksessa. Museoissa digitoidaan aineistoja ja viedään ne verkkoon, teatteri- ja konserttiesityksiä lähetetään verkossa suorina lähetyksinä. Liikkumisen fyysiset esteet poistetaan laitosten tiloista ja osallistumista edistetään esimerkiksi kuvailutulkkauksen avulla. Saavutettavuutta pyritään lisäämään myös taloudellisin keinoin. Voidaan kehittää ja ottaa käyttöön mm. kulttuuripasseja, jotka palkitsevat kävijää edullisempien hintojen muodossa ja mahdollistavat palvelut taloudellisesti heikommassa asemassa oleville.

Taide- ja kulttuurilaitosten rahoittajat ovat viime aikoina kiinnittäneet erityistä huomiota yleisötyöhön. Kunnat eri puolilla Suomea ovat toteuttaneet viimeisten kymmenen vuoden aikana lukuisia hankkeita, joilla kuntien ylläpitämiä tai avustamia laitoksia on aktivoitu yleisötyöhön. Toiminta on tavallisesti suunnattu lapsille, koululaisille, ikäihmisille ja erityisryhmille sekä muutamilla paikkakunnilla kaikille kuntalaisille. Koululaisia ja kuntalaisia on innostettu kulttuurin pariin useissa kunnissa erilaisia etuja tarjoavan Kulttuurikortin avulla. Monet valtionosuutta saavat laitokset ovat olleet mukana opetusministeriön vuonna 2003 käynnistämän valtakunnallisen lastenkulttuurikeskusten verkosto Taikalampun toiminnassa. Sen yhtenä muotona on Kulttuuripolku, konkreettinen suunnitelma, jonka mukaan koululaiset ja päiväkotilapset vierailvat kulttuurilaitoksissa ja osallistuvat työpajoihin. Jyväskylästä alkunsa saanut Kulttuuriluotsi²-toiminta on aloitettu useilla muillakin paikkakunnilla, mm. Kuopiossa Kulttuurikuriiri-toimintana sekä Helsingissä ja Mikkelissä Kulttuurikaveri-toimintana. Suomen Kulttuurirahaston kolmivuotinen Myrsky-nuorisohanke vuosina 2008–2011 tuki taiteen tekemisen keinoin erityisesti syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kasvua. Hankkeeseen osallistui yli 14 000 nuorta eri puolilla maata. Myrskyn toimintaa jatkaa Suomen lasten ja nuorten säätiö³.

Yleisötyö tulee olemaan valtionosuutta saaville laitoksille entistä tärkeämpi toimintamuoto lähivuosina, sillä opetus- ja kulttuuriministeriössä (OKM) kehitteillä olevan kannustinjärjestelmän⁴ indikaattoreihin sisällytetyistä mittareista yksi on yleisötyö (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013). OKM:n asettama työryhmä, jonka tehtävänä oli edistää taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta, esitti loppuraportissaan 1.4.2014 yhtenä toimenpide-ehdotuksena, että taide- ja kulttuurilaitosten harjoittama yleisötyö otettaisiin huomioon kehitettäessä valtionosuusjärjestelmän kannustavuutta (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 13, 64). Kannustinjärjestelmää testatessaan OKM on käyttänyt yleisötyön mittarina yleisötyötapahtumien kokonaismäärää. Jo aikaisemmin OKM:n toimeksiannosta kuntien kulttuuritoiminnan tuki- ja kehittämispolitiikkaa selvittäneet professori Anita Kangas ja ministeri Kalevi Kivistö ehdottivat raportissaan sekä kannustinjärjestelmän kehittämistä että laitosten toiminnan laadunarviointia (ks. Opetus- ja kult-

2 Ks. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Kulttuuriluotsi>.

3 Ks. <http://www.myrsky.info/>.

4 Ks.

http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/kulttuuripolitiikka/linjaukset_ohjelmat_ja_hankkeet/Valtionosuuden_kehittaminen/?lang=fi.

tuuriministeriö 2011, 39). Laatukriteereiksi he ehdottivat taiteellisen tason ohella mm. alueellista yleisötyötä.

Yleisötyön merkitystä kasvattaa myös epävarmuus taide- ja kulttuurilaitosten julkisen rahoituksen ennallaan säilymisestä, minkä taustalla ovat julkisen talouden lähitulevaisuuden vaikeudet (ks. esim. Saukkonen 2014). Kun yleisötyötä hyödynnetään uusien yleisöjen innostamisessa palvelujen käyttöön ja perehdyttämisessä laitosten toimintaan, sen pitäisi lisätä kävijämäärää ja vahvistaa samalla oman rahoituksen osuutta laitoksen ylläpidossa.

Yleisötyöteeman ajankohtaisuudesta kertoo se, että siitä on viime aikoina tehty useita opinnäytetöitä ja selvityksiä. Niissä käsitellään mm. Kulttuuriluotsi-toimintaa sosiaalityössä (Yang 2015), teattereiden yleisötyön tekemisen tarkoitusta, siinä tarvittavia resursseja ja osallistujien näkemyksiä ja kokemuksia yleisötyöstä (Pietilä 2013), Jyväskylän Sinfonian yleisötyötoimintaa 1990-luvulta nykypäivään (Timonen 2013) sekä yleisötyön tarjontaa ja tarvetta ammattiteattereissa (Lampo 2009). Suomen Kansallisoopperan Yleisöyhteistyön osasto teetti selvityksen yleisötyöstään vuosina 1992–2008 (Hietanen 2013). Valtion taidemuseon Kehys-yksikön Kulttuuria kaikille -palvelu laati yleisötyöhön liittyvistä julkaisuista ja hankkeista koosteen⁵ Hyvinvointia taiteesta ja kulttuurista (2011).

1.2 Tavoite, tutkimuskysymykset, aineistot ja analyysi

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa taide- ja kulttuurilaitosten yleisötyön tavoitteista, muodoista, määrästä ja vaikutuksista. Lisäksi tavoitteena on selventää yleisötyön käsitettä. Tutkimuksen tarkoituksena on luoda pohjaa yleisötyön mittaamisen kehittämiseksi. Käytännössä yleisötyön muodot ja siihen käytettyjen resurssien määrä vaihtelevat laitoksittain erittäin paljon. Yleisötyötä voi olla kertaluonteinen tilaisuus tai pitkäkestoinen hanke, yleisötyö voi olla yleisöä osallistavaa tai vain vastaanottoa edellyttävää, sitä voidaan tehdä laitoksessa tai sen ulkopuolella ja sillä voi olla niin taiteellisia, sosiaalisia kuin myyntiinkin liittyviä tavoitteita. Siten moniulotteisempi mittaaminen, joka huomioisi myös laitoksen yleisötyön tavoitteet, kohderyhmät, muodot ja sisällöt, antaisi laitoksen tekemästä yleisötyöstä tarkemman kuvan kuin yleisötyötapahtumien kokonaismäärä.

Tutkimuksessa haetaan vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- Miten yleisötyö määritellään?
- Miksi taide- ja kulttuurilaitokset tekevät yleisötyötä?
- Kenelle yleisötyö on suunnattu?
- Minkälaista yleisötyötä laitokset tekevät ja miten?

5 Ks. http://www.cultureforall.info/doc/tutkimukset_ja_raportit/hyvinvointia_taideesta_ja_kulttuurista_kooste.pdf.

- Miten yleisötyön tarjonta on kehittynyt määrällisesti viime vuosien aikana?
- Miten yleisötyö vaikuttaa laitosten käyntimääriin?

Tutkimuksessa käytetään sekä laadullisia että määrällisiä aineistoja ja menetelmiä. Tapaustutkimusmenetelmää hyödyntäen tutkitaan yleisötyön tavoitteita, kohderyhmiä ja uusimpia muotoja kolmessa teatterissa, kolmessa museossa ja yhdessä orkesterissa. Tapaustutkimuksen aineisto on kerätty haastatteleamalla laitosten yleisötyöhenkilöstöä. Yleisötyötä tarjonneiden laitosten määrän kehitystä tutkitaan valtionosuusjärjestelmään kuuluvien teattereiden, orkestereiden ja museoiden vuosien 2006–2010 toimintakertomuksista ja tilinpäätöksistä sekä marras-joulukuussa 2014 laitosten verkkosivuilta kerätyn määrällisen aineiston avulla. Regressioanalyysia käyttäen tutkitaan lisäksi, miten yleisötyö vaikuttaa laitosten kysyntään, jota mitataan käyntimäärinä.

1.3 Raportin rakenne

Raportin toisessa osassa Hilppa Sorjonen tarkastelee kulttuuripoliittisen tutkimuksen, kulttuurin taloustieteen ja liiketaloustieteen kansainvälisissä julkaisuissa raportoitujen tutkimusten pohjalta yleisötyön käsitettä, muotoja ja tuloksellisuutta. Tapaustutkimuksen toteuttanut Outi Sivonen esittelee raportin kolmannessa osassa tutkimuksensa tulokset ja kuvaa yleisötyön moninaisuutta seitsemässä laitoksessa. Raportin neljännessä osassa Jani-Petri Laamanen ja Hilppa Sorjonen esittävät tulokset tutkimuksestaan, jossa mitattiin regressioanalyysimenetelmää käyttäen yleisötyötoimenpiteiden vaikutusta lakisääteistä valtionosuutta saavien teattereiden, orkestereiden ja museoiden kysyntään. Viidennessä osassa Hilppa Sorjonen tarkastelee yleisötyön tarjonnan määrällistä kehitystä edellä mainituissa laitoksissa vuosina 2006–2010 ja 2014. Hilppa Sorjonen ja Outi Sivonen esittävät yhteenvedon ja loppupäätelmät raportin kuudennesosassa osassa.

2 YLEISÖTYÖN KÄSITE, MUODOT JA TULOKSELLISUUS

Hilppa Sorjonen

Tässä raportin osassa tarkastellaan ensin yleisötyön käsitettä aiemman tutkimuskirjallisuuden avulla. Sitten luodaan lyhyt katsaus Ison-Britannian taide- ja kulttuurilaitosten yleisimpiin yleisötyömuotoihin, jotka otettiin lähtökohdaksi luvuissa 4 ja 5 raportoitavien tutkimusten aineistonkeruussa. Sen jälkeen esitellään yleisötyön tulollisuudesta julkaistuja tutkimustuloksia ja luvun päätteeksi esitetään yleisötyötä kuvaava malli, joka perustuu markkinoinnissa omaksuttuun tuote-käsitteeseen.

2.1 Yleisötyön käsite kirjallisuudessa

Aiemmassa kansainvälisessä tutkimuksessa yleisötyö (audience development) on ymmärretty useilla tavoilla. Kulttuurin taloustieteessä termiä on käytetty yksinkertaisesti laitoksen kävijämäärän kasvattamisen merkityksessä (Kirchberg 1999). Tällöin sillä on tarkoitettu toimenpiteitä, jotka edistävät uusien kävijöiden määrän lisäämistä tai nykyisten kävijöiden käyntimäärän kasvua. Liiketaloustieteessä yleisötyö on nähty sekä välineenä kasvattaa kävijämääriä uusia yleisöjä tavoittelemalla että syventää suhdetta nykyisten kävijöiden kanssa ja sitouttaa heitä pitkäaikaisen suhteen luomiseksi. Tajáková, Zák ja Filo (2012) määrittelevät yleisötyön proaktiiviseksi prosessiksi, jossa kehitetään pitkäaikaisia suhteita kiinnittämällä erilaisten yhteisöjen huomio taide- ja kulttuuripalveluihin sekä kouluttamalla ja motivoimalla nämä osallistumaan. He katsovat markkinoinnin tarjoavan yleisötyön keinoja, mutta eivät pidä niitä riittävinä, vaan toteavat, että lisäksi tarvitaan kasvatuksellisia toimenpiteitä, suhteen rakentamista, ohjelmistomuutoksia sekä sosiaalisia hankkeita. Barlow ja Shibli (2007) soveltavat yleisötyön vaihtoehtoisten strategioiden arvioinnissa strategisen johtamisen kehittäjän Igor Ansoffin esittämää nelikenttäanalyysia. Ns. Ansoffin ikkunan avulla voidaan arvioida taide- ja kulttuurilaitosten strategioita, joilla pyritään nykyisten tai uusien tuotteiden/ohjelmien avulla säilyttämään nykyiset markkinat ja/tai saamaan uusia kävijöitä.

Kulttuuripoliittisessa tutkimuksessa viitataan usein Nobuko Kawashiman (2000; 2006) yleisötyötyyppien luokitteluun (ks. mm. Hansen 2014; Scollen 2008). Kawashima kehitti luokittelun arkistomateriaalista koostuvan aineiston, mm. Arts Council of England -komitean julkaisemien raporttien, dokumenttien ja käsikirjojen pohjalta ja tutkittuaan erilaisia taideprojekteja (2000, 5; 2006, 58). Hänen ensimmäinen luokittelunsa sisältää kulttuuriin osallistamisen (cultural inclusion), laajennetun markkinoinnin (extended marketing), maun kehittämisen (taste cultivation) ja kasvatukselliset toimenpiteet (audience education). Kawashiman mukaan yleisötyön

neljä eri tyyppiä eroavat käsitteellisesti toisistaan kohderyhmiensä ja näille tarjottavien tuotteiden suhteen, mutta hän huomauttaa, etteivät tyypit käytännössä ole toisiaan poissulkevia.

Kulttuuriin osallistamisella (cultural inclusion) Kawashima (2000) tarkoittaa yleisötyötä, jolla on sosiaalipoliittinen luonne. Se kohdistuu esimerkiksi etnisiin vähemmistöihin ja pienituloisten ryhmiin, jotka ilmeisesti sosiaalisten syiden takia osallistuvat kaikkein epätodennäköisimmin kulttuuritilaisuuksiin. Tarkoitus on oikaista tiettyjen ryhmien aliedustusta helpottamalla ja rohkaisemalla osallistumista. Tällaisia erityisryhmiä varten taide voidaan viedä laitoksen ulkopuolelle yhteisöön tai vaihtoehtoisesti ryhmät yritetään saada tulemaan laitoksiin. Myöhemmin Kawashima (2006) on korvannut kulttuuriin osallistamisen ilmaisulla *laitoksen ulkopuolelle suuntautuminen* (outreach) ja irrottanut yleisötyöstä erilleen toiminnan, joka pyrkii parantamaan yksilöiden ja yhteisöjen elämänlaatua ja käynnistämään myönteisen sosiaalisen uudistumisen tai muutoksen. Tällaista toimintaa hän kutsuu termillä *sosiaalinen osallistaminen* (social inclusion).

Kawashiman (2000) näkemyksen mukaan taiteen markkinointi (arts marketing) tarkoittaa lyhyellä aikavälillä jo taiteesta ja kulttuurista kiinnostuneiden – olemassa olevien yleisöjen – houkuttelemista käymään museossa tai muussa kulttuuritapahtumassa. Hänelle yleisötyö edustaa ydinkohdemarkkinan (core market) ulkopuolella olevien ihmisten – vaikeasti saavutettavissa olevan yleisön – taivutteleminen. Tässä ryhmässä on ihmisiä, jotka eivät koskaan ole käyneet missään taidetilaisuudessa, mutta myös entisiä kävijöitä ja satunnaisia kävijöitä. Tämän vuoksi Kawashima tarvitsee kaksi määritelmää markkinoinnille. Hänen mukaansa taiteen markkinointi on 'kapeasti määritelty' (s. 8), kun taas yleisötyötyyppi *laajennettu markkinointi* (extended marketing) kohdistuu ihmisiin, jotka ovat hyvin potentiaalista yleisöä, mutta eivät vielä osallistu. Laajennetun markkinoinnin tarkoituksena on herättää potentiaalisten yleisöjen piilevä kiinnostus taiteeseen. Keinoina käytetään suostuttelua ja vaikkapa erikoisalennuksia, ja muutetaan sellaisia seikkoja, joiden takia he eivät ole aikaisemmin käyneet laitoksessa.

Kawashiman (2000) yleisötyötyypeistä *maun kehittäminen* (taste cultivation) viittaa toimenpiteisiin, joiden avulla kehitetään nykyisen yleisön makua. Se tapahtuu esittelemällä tietyn taidengenren yleisöille muita taidegenrejä ja -muotoja; esimerkiksi klassisen musiikin yleisöille tarjotaan tilaisuus kokea kuvataidetta tai nykymusiikkia. Kawashima pitää tällaisia esityksiä tavanomaisista esityksistä poikkeavina ja sen vuoksi eri tuotteina, joita kuitenkin tarjotaan samoille yksilöille. Eri taidemuotojen yhteistyö mahdollistaa tämän tyyppisen toiminnan, kun laitokset vaihtavat keskenään asiakastietoja. Tuloksena pitäisi olla taideyleisöjen käyntien määrän kasvu, mutta ei välttämättä kokonaiskävijämäärän kasvu.

Kawashiman (2000) neljäs yleisötyötyyppi, *yleisökasvatus* (audience education), kohdistuu samoin kuin maun kehittäminen, nykyisiin yleisöihin, mutta sen avulla yritetään lisätä yleisön ymmärrystä ja nautintoa taiteesta, jota se parhaillaan kuluttaa. Kawashima toteaa, että jos

kulttuuriin osallistaminen ja laajennettu markkinointi liittyvät käyntien määrälliseen puoleen, taidekasvatus liittyy yleisön kokemuksen laatuun. Taidekasvatus ei sinänsä aiheuta taidemarkkinan laajentumista, mutta voidaan olettaa, että kokemuksen rikastuessa ydinyleisö palaa taiteen pariin entistä useammin. Esimerkkinä hän mainitsee ennen esitystä tai sen jälkeen järjestettävät keskustelutilaisuudet, jotka lisäävät ymmärrystä ja auttavat arvostamaan esitystä eri näkökulmista.

Kun Kawashiman (2000; 2006) yleisötyön tyypit sijoitetaan hänen esittämiensä kohderyhmärajausten mukaan Barlow'n ja Shibliin (2007) soveltamaan ns. Ansoffin ikkunaan, havaitaan, että vain yhtä yleisötyötyyppiä, kulttuuriin osallistamista / laitoksen ulkopuolelle suuntautumista, on mahdollista hyödyntää tukemaan sekä nykyistä että uutta ohjelmaa (ks. kuvio 2.1). Silloin kohteena ovat uudet yleisöt. Muut tyypit, laajennettu markkinointi, maun kehittäminen ja yleisökasvatus, tarjoavat kukin vain yhden strategisen vaihtoehdon: kohdistetaan nykyistä ohjelmaa tukevia yleisökasvatuksen muotoja nykyiselle yleisölle, uutta ohjelmaa tukevia maun kehittämisen muotoja nykyiselle yleisölle tai nykyistä ohjelmaa tukevia laajennetun markkinoinnin muotoja uudelle yleisölle.

	NYKYINEN OHJELMA	UUSI OHJELMA
NYKYISET YLEISÖT	Yleisökasvatus	Maun kehittäminen
UUDET YLEISÖT	(Kulttuuriin osallistaminen) / Laitoksen ulkopuolelle suuntautuminen Laajennettu markkinointi	(Kulttuuriin osallistaminen) / Laitoksen ulkopuolelle suuntautuminen

Kuvio 2.1 Kawashiman (2000; 2006) yleisötyötyypit sijoitettuina ns. Ansoffin ikkunaan.

Käytännössä on kuitenkin mahdollista kohdistaa kaikkia Kawashiman (2000; 2006) ehdottamia, sekä nykyistä että uutta ohjelmaa tukevia yleisötyömuotoja niin nykyisille kuin uusillekin yleisöille. Nykyisen yleisön joukossa voidaan olettaa olevan pieni edelläkävijöiden joukko⁶, joka edellyttää innovatiivista ohjelmaa, ja sitä hiukan suurempi joukko, joka on vastaanottavainen yleisötyötoiminnalle, jossa sitä perehdytetään innovatiivisen ohjelman vastaanottamiseen yleisökasvatuksen tai maun kehittämisen keinoin. Taiteellisen johdon onkin huolehdittava ohjelman jatkuvasta uudistamisesta ja reagoitava proaktiivisesti yleisön odotuksiin – myös sellaisiin, joita yleisö ei kykene vielä verbalisoimaan – sen mielenkiinnon säilyttämiseksi (ks. Sorjonen 2004, 93–96, 155–156). Proaktiivinen asenne tai käyttäytyminen pyrkii havaitsemaan ja tyydyttämään yksilöiden tiedostamattomia tarpeita sekä johdattamaan yksilöä määrättyyn suuntaan. Todettakoon vielä, että Kawashima (2000; 2006) käyttää termiä 'laajennettu markkinointi' kuvaamaan potentiaalisiiin yleisöihin kohdistettua markkinointia. Markkinoinnin tehtävä

6 Rodgersin (1962; 2003; sit. Kotler & Armstrong 2012, 182) innovaatioiden diffuusion teorian mukaan voidaan olettaa, että taide- ja kulttuuritilaisuuksien kävijöistä 12–18 prosenttia haluaa jatkuvasti tutustua uusiin ohjelmiin. Näistä on ns. edelläkävijöitä 2–3 prosenttia ja ns. varhaisia omaksujia 10–15 prosenttia.

on kohdistaa myyntiä ja tunnettuutta lisääviä toimenpiteitä sekä nykyisiin että potentiaalsiin asiakkaisiin. Taiteen markkinointi ei poikkea tästä periaatteesta, joten terminologisesti on tarpeetonta tässä yhteydessä käyttää lisämäärettä 'laajennettu'.

2.2 Käytännön yleisötyön muodot

Yleisötyön eri muodot, kuten keskustelutilaisuudet, työpajat ja yhteisölliset hankkeet, tarjoavat mahdollisuuksia oppimiseen, mikä tukee taide- ja kulttuurituotteiden ymmärtämistä (ks. Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2014, 56). Yleisötyön voi siis nähdä keinona opettaa taide- ja kulttuuripalvelujen käyttämistä tai kuluttamista. Kuluttajan käyttäytymisen tutkimuksesta tiedetään, että kuluttajaa voidaan aktivoida eli herättää hänen tarpeitaan ja mielihalujaan sekä kognitiivisten ärsykkeiden että emotionaalisten vetoomusten avulla (Uusitalo, 1993, 48). Yleisötyöhön osallistuvia voidaan aktivoida joko kognitiivisesti, jolloin oppimista tapahtuu ajatteluprosessin seurauksena, tai affektien, erilaisten tunnetilojen avulla, joita syntyy esimerkiksi silloin, kun osallistuja on mukana hänelle mielihyvää, jännitystä tms. tunnetilan tuottavassa yleisötyöhankkeessa.

Monet suomalaiset taide- ja kulttuurilaitokset ovat yleisötyön aloittaessaan hakeneet vaikutteita brittiläisistä laitoksista (Hietanen, 2010, 4). Englannissa, Isossa-Britanniassa ja Pohjois-Irlandissa yleisötyö yleistyi 1980-luvulla julkista tukea jakavien rahoitustahojen voimakkaan kannustuksen saattelemana. Selwood, Adams, Bazalgette, Coles ja Tambling (1998) ovat kirjoittaneet katsauksen yleisökasvatustilaisuuksista, joita Ison-Britannian esitystaideorganisaatiot ja museot ovat toteuttaneet. Yleisötyöhön on sisällynyt mm. seuraavia ohjelmia: nuorten kanssa tehtävä yleisötyö, kouluille, lukioille ja aikuisoppilaitoksille suunnattu yleisötyö, kaikenikäisille ei-kävijöille suunnattu yleisötyö sekä työ, jonka tavoitteena on oppiminen pikemmin kuin nautinto tai viihde. Yleisötyön alueella Selwood ym. (1998) erottavat toisistaan taideorganisaation taiteelliseen työhön vaikuttavan kasvatustyön ja yleisökasvatuksen, joka liittyy ensisijaisesti yleisömäärän kasvattamiseen taidelaitoksen tuotannolle.

Esimerkkeinä yleisökasvatuksen muodoista kirjallisuudessa esiintyvät mm. keskustelut ja demonstraatiot, tilaisuudet henkilökohtaiseen kokemukseen taiteen parissa, työpajat yleisölle ja opettajille, projektimateriaalin toimittaminen kouluille ja opiskelijoille, suurimuotoiset yhteistyöprojektit koululaisten ja muiden ei-ammattilaisten kanssa, luennot ja kurssit aikuisille sekä erilaiset satunnaiset tapahtumat, kuten avoimet ovet perheille, erityisryhmille ja muille yhteisön pienryhmille (ks. esim. Selwood ym. 1998; Tajtáková ym. 2012).

2.3 Yleisötyön tuloksellisuus

Yleisötyön vaikutuksista on julkaistu melko vähän tutkimustuloksia. Niistä muutamia tutkimuksen kysymyksenasettelun näkökulmasta kiinnostavimpia esitellään seuraavaksi. Ennen teatteriesitystä tai heti sen jälkeen järjestettävien yleisökeskustelujen ja joidenkin muiden yleisötyömuotojen vaikutuksia on tutkittu useassa maassa. Scollen (2008; 2009) testasi Isossa-Britanniassa, Uudessa Seelannissa ja Australiassa kahta yleisötyömenetelmää, Taiteen koeajoa (Test Drive Arts) ja Puhuvaa teatteria (Talking Theatre). Taiteen koeajo -menetelmässä osallistujille tarjottiin kaksi vapaalippua yhteen esitykseen ja heidät kutsuttiin toiseen esitykseen alennetulla hinnalla. Kolmanteen esitykseen he saivat ylimääräisen lisäedun, esimerkiksi ilmaisen drinkin. Osallistujat antoivat palautetta kyselylomakkeen avulla.

Puhuva teatteri -menetelmää Scollen (2008; 2009) testasi australialaisissa kulttuurikeskuksissa. Scollenin mukaan menetelmä kuuluu suhdemarkkinoinnin piiriin ja korostaa laitoksen ja yleisön välistä vuorovaikutusta. Se edellyttää laitokselta yleisön kuuntelemista tulevan toiminnan suunnittelemisen pohjaksi. Tutkimukseen osallistui 336 uutta kävijää, jotka kutsuttiin syventämään ymmärrystään teatterista ja joiden kanssa keskusteltiin vastaanottokokemuksesta esityksen jälkeen. Osallistujille tarjottiin kolme vapaalippua kolmeen erityyppiseen esitykseen (yksi lippu/esitys), ja myöhemmin heidät kutsuttiin tuleviin esityksiin tarjoamalla samanlaisia etuja, joita kausitilaajat tai teatterin ystäväyhdistyksen jäsenet saavat. Osallistujat olivat mukana kolmessa vapaamuotoisessa ryhmäkeskustelussa ja täyttivät kyselylomakkeet ennen ja jälkeen esityksen ja aina kunkin keskustelun jälkeen. Keskustelut tarjosivat tilaisuuden kuulla muiden ideoita ja saada omille ajatuksilleen ja tuntemuksilleen huomiota. Osallistujat arvostivat erityisesti sitä, että asiantuntijat, kuten ohjaaja, esiintyjät, teatterinjohtaja tai tutkija, eivät opettaneet heitä, vaan he saivat esittää omia rehellisiä tulkintoja vertaisilleen. Esityksen jälkeisiin keskusteluihin osallistuneista katsojista 57 prosenttia palautti muutaman viikon kuluttua esityksistä kyselylomakkeen ja näistä 76 prosenttia oli sitä mieltä, että he ymmärsivät paremmin esityksiä osallistuttuaan ryhmäkeskusteluihin (Scollen 2008, 53).

Molempien edellä esiteltyjen ohjelmien avulla onnistuttiin saamaan jopa kolmannes uusista kävijöistä pysyväksi yleisöksi, ja Puhuva teatteri -menetelmän yhteydessä uudet kävijät toivat mukanaan yhdestä neljään maksavaa kävijää, jotka eivät olleet mukana ohjelmassa (Scollen 2009). Keskusteluja sisältävän ohjelman myötä laitos sai huomattavasti enemmän yksityiskohdista tietoa uuden yleisön odotuksista, reaktioista, toivomuksista ja kehityksestä, ja voidaan puhua suhteen luomisesta tai rakentamisesta laitoksen ja uuden yleisön välille. Scollen (2009) huomauttaa kuitenkin, että vaikka tämän ohjelman tulokset olivat myönteiset, monet laitoksista ryhtyivät kokeilemaan muita julkisin varoin tuettuja yleisötyöohjelmia sen sijaan, että olisivat jatkaneet ko. ohjelmaa, joka edellytti laitoksen omaa panostusta (s. 9).

Hansen (2014) tutki 18 tanskalaisessa teatterissa, miten erityyppisten teatteriesitysten jälkeen järjestettävät keskustelut (Theatre Talks) rakensivat suhdetta uuteen yleisöön. Hansen käytti samantapaista menetelmää kuin Scollen (2008; 2009) ja antoi osallistujien jakaa kokemuksensa muiden kanssa sekä kertoa keskustelussa vapaasti, miten kukin oli kokenut esityksen. Hänen tavoitteenaan oli tunnistaa, miten erilaiset osallistujat reagoivat esitykseen ja miten reagointi oli yhteydessä tuleviin teatterikäynteihin. Sen vuoksi hän huomioi analyysissään myös, oliko osallistujien asenne myönteinen vai kielteinen ja olivatko he ensikertalaisia vai jo joskus aikaisemmin käyneet teatterissa. Teatterikeskustelu motivoi myönteisesti suhtautuvia ensikertalaisia sekä tulemaan uudelleen että rohkaisi heitä valitsemaan esityksiä, jotka eivät ensi silmäyksellä vaikuttaneet olevan heille sopivia. Teatterikeskustelu sopi myös kielteisesti suhtautuville kokeneille kävijöille, jotka olivat lähteneet teatteriin vastahakoisesti epäiltyään esityksen sopivuutta itselleen. He pystyivät keskustelun avulla pukemaan sanoiksi esityksen välittämän viestin, vaikka olivatkin keskustelun alussa turhautuneita, ja ymmärryksen lisääntyessä he tunsivat saavansa enemmän irti teatterissa käynnistä. Teatterikeskusteluja järjestettiin myös sellaisten esitysten jälkeen, joissa myönteisesti suhtautuvat kävijät saivat tutustua uuteen taidemuotoon, jota kohtaan heillä oli torjuva asenne. Keskustelu lisäsi suvaitsevaa suhtautumista esitystä ja esiintyjä kohtaan. Sellaisillekin osallistujille, joilla oli kielteinen asenne teatteria kohtaan ja jotka eivät olleet lainkaan käyneet teatterissa, keskustelu osoittautui myönteiseksi kokemukseksi. Useimmat heistä antoivat palautetta, että he olivat nähneet esityksiä ja paikkoja, jotka olivat erilaisia kuin he olivat etukäteen odottaneet. (Hansen 2012.)

Walmsley (2013) tutki osallistuvan havainnoinnin ja syvähaastattelujen avulla englantilaisella festivaalilla teatteriproduktion yhteydessä yleisön ja teatterintekijöiden yhteisluomista (co-creation), johon osallistui myös teatterin johdon ja markkinoinnin edustajia. Yhteisluominen on Walmsleyn mukaan yksi intensiivisimmistä tavoista, joilla yleisö voi osallistua taiteeseen. Hän havaitsi, että yhteisluominen houkuttelee erittäin pientä osaa teatterissa kävijöistä, nimittäin riskinottajia ja aktiivisia oppijoita. Prosessi on 'epäselvä, raaka ja sattumanvarainen' (Walmsley 2013, 117), ja siinä menestyminen edellyttää luottamusta, yhteistyötä ja leikkimielistä. Walmsley toteaa johtopäätöksensä, että osallistujien olisi etsittävä keinoja kehittää yhteisluomistaitojaan ja markkinoijien olisi käytettävä uusia keinoja yhteisluomisen erityispiirteiden korostamisessa. Hänen mukaansa politiikan tekijöiden ei pitäisi luottaa siihen, että yhteisluominen lisää osallistumista ja demokratisoi taidetta, vaan hyväksyä se, että menetelmä syventää vain harvojen ja valittujen sitoutumista.

Barbosa ja Brito (2012) tutkivat henkilökohtaisten haastattelujen avulla portugalilaisen Serralves em Festa -tapahtuman yhteydessä Serralves-museon avoimien ovien tapahtuman vaikutusta yleisön aikomuksiin palata museoon lähikuukausina. Haastatteluaineiston (751 vastausta) tilastollinen analyysi paljasti, että tyytyväisyys tapahtumaan lisäsi alttiutta palata museoon samanlaisen tapahtuman aikana ja alttiutta suositella tapahtumaa. Tyytyväisyys tapahtumaan ei kuitenkaan ollut yhteydessä aikomukseen palata museoon tavallisena päivänä lähimmän kol-

men kuukauden aikana. Toisin sanoen tyytyväisyys ei lisännyt alttiutta tulla säännölliseksi kävijäksi. Tulosten perusteella yleisötyö vaikuttaa lyhyellä aikavälillä säännöllisten ja satunnaisten kävijöiden käyttäytymiseen, mutta ensimmäistä kertaa käyneisiin myönteinen tapahtumakokemus saattaa vaikuttaa oppimisprosessia ja päätöksentekoa helpottavana tekijänä vasta pitkän ajan kuluessa.

Suomessa yleisötyön vaikuttavuutta koskevaa tutkimusta ei tiettävästi ole tehty. Laitosten toimintakertomuksista ilmenee, että kävijöiltä kerätään palautetta ja yleisökyselyjä tehdään, mutta tuloksia ei yleensä analysoida systemaattisesti eikä tuloksia ole julkaistu lukuun ottamatta joitakin opinnäytetöissä esitettyjä huomioita. Esimerkkinä näistä mainittakoon Jyväskylän Sinfonian yleisökyselyjen tulokset (Timonen 2013). Orkesterin konserttiyleisöstä runsas kolmannes oli tulosten perusteella osallistunut orkesterin koulukonsertteihin. Noin viidennes oli seurannut orkesterin harjoituksia, tutustunut taiteilijoiden työskentelyyn ja osallistunut soitto- ja lauluharjoituksiin. Anekdootti Jyväskylä Sinfonian yleisötyöstä kuvaa työn pitkäaikaisia vaikutuksia. Orkesterin 'iloisesti hymyilevä ja koululaisiin kontaktia ottava rumpali' oli jäänyt erään kuulijan mieleen. Aikuisena hän päätti mennä katsomaan, vieläkö sama henkilö soittaa orkesterissa, ja hänestä tuli vakituinen konsertissa kävijä. (Ks. Timonen 2013, 45, 47.)

Yhteenvetona yleisötyön tuloksellisuutta koskevasta tutkimuksesta voidaan todeta, että yleisötyön keinoin on mahdollista luoda uuteen yleisöön suhde, joka on pysyvä ja johtaa säännöllisiin käynteihin. Tulosten perusteella voidaan olettaa, että vaikutus näkyy käyntimäärissä lyhyellä aikavälillä. Sitä vastoin pitkän aikavälin vaikutuksista ei ollut käytettävissä tutkimustuloksia eikä tiedetä, miten pitkäksi aikaa uudet kävijät sitoutuvat laitokseen tai sitä, miten kauan yleisötyöhön osallistumisen vaikutus säilyy päättymisensä jälkeen.

2.4 Yleisötyö tuotteen osana ja tuotteena

Markkinoinnissa omaksutun tuote-käsitteen (Kotler & Armstrong 2012, 250) mukaan yleisötyö voidaan nähdä kulttuurituotteen ydintä ja konkreettisia osia täydentävänä lisäpalveluna, ns. laajennetun tuotteen osana (kuvio 2.2) tai se voidaan nähdä itsenäisenä tuotteena (kuvio 2.3). *Tuotteen ydin* on laitoksen kuluttajalle tarjoama tarpeentyydytys. Teatteriin tuleva kuluttaja haluaa teatteriesitykseltä kognitiivista tai emotionaalista antia jonkin syyn takia. Hän haluaa esimerkiksi osallistua ajankohtaiseen keskusteluun nykynäytelmän teemoista tai viettää vapaa-aikaa rentoutuakseen tai kehittääkseen näytelmäkirjallisuuden klassikoiden tuntemustaan ja valitsee sellaisen teatteriesityksen, jonka uskoo vastaavan hänen odotuksiaan, toisin sanoen täyttävän hänen tarpeensa ja tuottavan hänelle arvoa tai hyötyä. *Konkreettisen tuotteen* osia teatteriesityksen tapauksessa ovat esimerkiksi näyttelijät, teatterisali, näytelmän käsiohjelma ja muu henkilöstö, joiden kautta teatteriesitys konkretisoituu. *Laajennetun tuotteen* osia ovat esimerkiksi väliaikapalvelut, näytelmän esittelyt ja yleisökeskustelut esityksen yhteydessä sekä

muut palvelut, jotka eivät ole välttämättömiä teatteriesityksen kokemiselle mutta jotka täydentävät kokemusta.

Jos yleisötyötä pidetään laitoksessa hyvin olennaisena, yleisötyö voi täyttää itsenäisen tuotteen kriteerit, jolloin sillä on ydin, konkreettiset osat ja laajennettu taso. Esimerkiksi teatterin ammattilaisten ja yleisön yhdessä toteuttama suurimuotoinen yhteisluomishanke voidaan nähdä itsenäisenä tuotteena (kuvio 2.3). Yleisötyölle voidaan kehittää uusia konkreettisia muotoja ja sitä voidaan laajentaa erilaisin palveluin, kuten viemällä yleisötyö laitoksen ulkopuolelle, jos sillä tavoin saavutetaan haluttu kohdeyleisö paremmin. Yleisötyö voidaan kohdistaa sekä nykyisille että uusille (potentiaalisille) yleisöille, ja yleisötyöhön osallistumisesta voidaan periä maksu.

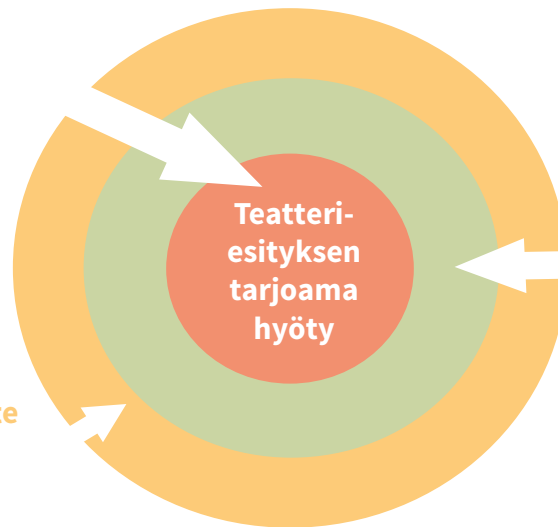
Tässä tutkimuksessa teattereissa, orkestereissa ja museoissa käytössä olevia yleisötyömuotoja tarkastellaan kahden ulottuvuuden, kohderyhmien ja yleisötyömuodon mukaan. *Kohderyhmät* eritellään nykyiseen yleisöön ja uuteen yleisöön. Kummankin kohderyhmän sisällä voi olla useita pienempiä, toisistaan eroavia kohderyhmiä, joihin kuuluvilla yksilöillä on samantyyppiset odotukset. *Yleisötyömuodot* puolestaan eritellään vakiintuneisiin muotoihin, joita ovat perinteiset, jo pitkään käytössä olleet muodot sekä äskettäin käyttöön otetut uudet muodot. Yleisötyötä tarkastellaan seuraavien tekijöiden tai piirteiden avulla:

- tavoite (esimerkiksi taiteelliset, esteettiset, kasvatukselliset, viihdyttävät ja sosiaaliset tavoitteet)
- kohderyhmä (esimerkiksi lapset, koululaiset, opiskelijat, nuoret, nuoret aikuiset, työikäiset, seniorit ja erityisryhmät)
- muoto tai menetelmä (esimerkiksi luento, seminaari, keskustelu, työpaja, avoimet ovet -tapahtuma ja yhteisluominen)
- osallistumisen status (entinen, nykyinen ja uusi kävijä, ei-kävijä)
- osallistumisen taso (passiivinen, aktiivinen)
- vuorovaikutuksen taso (ei-henkilökohtainen, vuorovaikutteinen)
- vakiintuneisuus (perinteinen ja uusi muoto)
- kesto (lyhytkestoinen, pitkäkestoinen, jatkuva)
- jatkuvuus (kertaluonteinen, toistuva)
- paikka tai tila (oma tila, oman tilan ulkopuolella, verkossa).

Yleisötyötä tarkastellaan tutkimuksessa laitoksen näkökulmasta, ja se nähdään laitoksen ydintehtävää tukevana toimintana. Yleisötyö määritellään *toimenpiteiksi, joiden tavoitteena on yksilön tiedollisia ja tunnepitoisia valmiuksia kehittämällä perehdyttää eri kohderyhmiä taide- ja kulttuurilaitoksiin ja edistää siten osallistumista näiden laitosten perustehtävän toteuttamiseksi tuotettuihin esityksiin ja tilaisuuksiin.*

Ydintuote

Teatterin tarjous uusien elämysten, viihtymisen, syvien tunteiden kokemisen, sosiaalisen arvostuksen tms. tarpeen tyydyttämiseksi

Konkreettinen tuote

Näyttelijät
Lavasteet
Sali, istuimet
Aulat
Teatteritalo
Käsiohjelma

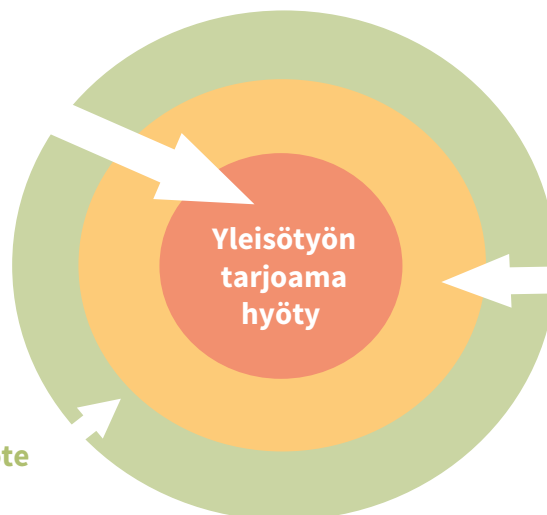
Laajennettu tuote

Väliaikapalvelut
Aulapalvelut
Yleisötilaisuus:
yleisökeskustelu,
taiteilijataapaaminen,
kulissikierrros tms.

Kuvio 2.2 Teatteriesityksen tuotteen tasot ja yleisötyö sen osana (soveltaen Kotler ja Armstrong, 2012, 250).

Ydintuote

Yleisötyön (yhteisluominen) tarjoama mahdollisuus itseilmaisuuun teatterin keinoin

Konkreettinen tuote

Käsikirjoitus ("plari")
Näyttämö
Ohjaaja
Teatteri-ilmaisuohjaaja
Puvustamo
Tarpeisto
Tekniikka
Harjoitussali

Laajennettu tuote

Verkkomateriaali
Yhteisluominen oman tilan ulkopuolella

Kuvio 2.3 Teatterin yhteisluomishanke itsenäisenä yleisötyöt tuotteena (soveltaen Kotler ja Armstrong, 2012, 250).

Taide- ja kulttuuripalvelujen saavutettavuuden ja esteettömyyden tärkeyttä korostetaan usein kulttuuripolitiikan tavoitteenasettelussa (ks. esim. Opetusministeriö 2006; 2008; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014). Saavutettavuus kuvaa sitä, kuinka helposti informaatiota, järjestelmää, laitetta, ohjelmaa tai palvelua voi käyttää riippumatta käyttäjän ominaisuuksista, kuten toimintarajoitteesta, vähemmistöön kuulumisesta tai vähävaraisuudesta. Saavutettavuuteen sisällytetään myös esteettömyys. Sillä tarkoitetaan ympäristön, palvelun ja tarjonnan toimivuutta erityisesti toimintarajoitteisten käyttäjien kannalta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 15.) Tässä tutkimuksessa saavutettavuuteen liittyviä seikkoja kartoitettiin vain rajoitetusti tarkastelemalla erityisryhmille kohdistettua yleisötyötä tarjonneiden laitosten määrän muutosta. Saavutettavuuden tutkiminen edellyttäisi myös käyttäjiltä kerättävää aineistoa, mikä ei ollut tässä tutkimuksessa mahdollista.

Raportin seuraavassa osassa Outi Sivonen kuvaa äskettäin toteutettuja yleisötyöhankkeita, jotka edustavat sekä jo vakiintuneita että uusia yleisötyön muotoja. Kuvaukset perustuvat hänen toteuttamaansa tapaustutkimukseen seitsemässä taide- ja kulttuurilaitoksessa.

3 YLEISÖTYÖTÄ JULKISESTI TUETUISSA TAIDE- JA KULTTUURILAITOKSISSA

Outi Sivonen

3.1 Johdanto

Suomalaisissa museoissa, orkestereissa ja teattereissa järjestetään yleisötyö-otsikon alla monenlaista toimintaa ja toisinaan yleisötyöksi laskettavaa ohjelmaa järjestetään myös ilman yleisötyö-otsikkoa. Erot johtuvat siitä, että laitokset ymmärtävät yleisötyön jokainen omalla tavallaan ja toimintojen luokittelu esimerkiksi yleisötyöhön, yhteisötaiteeseen, ohjelmistosuunnitteluun, kuratointiin, viestintään, asiakaspalveluun ja markkinointiin saattaa vaihdella huomattavasti laitosten kesken. Toisaalta määrittelyjä sekoittaa se, että vaikka yleisötyö käsitteenä on Suomen kontekstissa vielä verrattain nuori, on jonkinlaista yleisötyötä tehty monissa laitoksissa jo vuosikymmenten ajan. Yleisötyö on kuvattu alla olevissa esimerkeissä ensisijaisesti esiteltyjen laitosten näkökulmasta ja kuvauksiin onkin sisällytetty laajasti erilaisia yleisötyöesimerkkejä siten kuin laitokset oman yleisötyönsä ymmärtävät. Katsauksen tarkoitus ei siis ole rajata yleisötyötä, vaan tuoda esille sitä, mitä kaikkea se voi olla.

Tässä tutkimuksen osassa yleisötyön moninaisuutta kuvaillaan siis seitsemän erilaisen tapauksen avulla. Samalla tehdään lyhyt katsaus kunkin kohdelaitoksen yleisötyöhön. Tapauksia valittaessa pyrittiin löytämään sekä uusia että vakiintuneita yleisötyön muotoja. Valinnassa otettiin myös huomioon tapausesimerkkien erilaiset yleisöt ja erilaisia lähestymistavat yleisötyöhön. Samalla pyrittiin myös ottamaan mukaan laitoksia eri puolilta Suomea. Tapaukset toimivat näin katsauksena erilaisiin vuonna 2014 käytössä olleisiin yleisötyön muotoihin. Tapauksissa kuvailaan kolmen museon, kolmen teatterin ja yhden orkesterin yleisötyötä. Laitoksista viisi kuuluu lakisääteisen valtionosuuden piiriin (ns. VOS-laitokset). Kahden muun laitoksen, Nykyaiteen museo Kiasman ja Suomen Kansallisteatterin, rahoitus poikkeaa valtionosuusjärjestelmästä.⁷

Tapaustutkimuksen aineisto

Analyysiä varten haastateltiin seitsemää omassa laitoksessaan yleisötyötä tekevää asiantuntijaa ja haastattelut toteutettiin syksyn 2014 aikana. Osa haastatteluista tehtiin kasvotusten haastateltavien työpaikoilla ja osa puhelinhaastatteluina. Tapauskuvaukset perustuvat pääosin näihin haastatteluihin ja ne kuvaavatkin yleisötyötä ensisijaisesti laitoksen ja yleisötyön tekijän näkökulmasta. Lisäksi lähteenä on käytetty laitosten ja hankkeiden verkkosivuja sekä

⁷ Kansallisteatterille myönnetään tukea opetus- ja kulttuuriministeriön kautta harkinnanvaraisena valtionavustuksena ja Kansallisgallerialle myönnetään määräraha valtion talousarviossa. Kansallisgalleria saa myös lisärahoitusta raha-arpajaisten sekä veikkaus- ja vedonlyöntipelien tuotoista (ks. Laki Kansallisgalleriasta 889/2013, 29 §).

hankeraportteja ja muita dokumentteja. Onkin huomattava, että tapaustutkimuksen näkökulma on vahvasti laitoskeskeinen ja huomiot yleisötyöstä perustuvat pääosin laitoksilta saatuihin tietoihin.

Tutkimusta varten haastateltiin seuraavia henkilöitä:

- museolehtori Janna Jokela, Aboa Vetus & Ars Nova, Turku
- koordinaattori Emmi Marttinen, Tampere Filharmonia, Tampere
- museolehtori Raija Manninen, Suomen käsityön museo, Jyväskylä
- yleisötyövastaava Mirja Neuvonen, Helsingin Kaupunginteatteri, Helsinki
- yhteisötaiteilija Merja Pennanen, Joensuun kaupunginteatteri, Joensuu
- vastaava museolehtori Minna Raitmaa, Nykyaiteen museo Kiasma, Helsinki
- teatterikuraattori Pirjo Virtanen, Suomen Kansallisteatteri, Helsinki.

Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina. Jokaisen haastateltavan kanssa käytiin läpi seuraavat teemat: yleisötyöntekijän tausta, asema laitoksessa ja suhde yleisötyöhön; tapaus ja sen suhde yleisötyöhön sekä yleisötyö laitoksessa ja laitoksen suhde yleisötyöhön.

Tapausesimerkit

Joensuun kaupunginteatterin *Esityskunto*-valmennus valittiin tapaukseksi siksi, että se edustaa uudenlaista hyvin henkilökohtaista yleisötyön muotoa. Henkilökohtainen valmennus poikkeaa laajalle yleisölle suunnatusta yleisötyöstä merkittävästi, sillä massaksi mielletystä yleisöstä poimitaan valmennusta varten yksilö, jonka tarpeet kohdataan henkilökohtaisesti. Myöskään Tampere Filharmonian *Nuorten raadissa* yleisöä ei lähestytäkään pelkästään vastaanottajina, sillä raatilaisten on tarkoitus osallistua muun muassa orkesterin kehittämiseen.

Nykyaiteen museo Kiasman *Heimo* on puolestaan esimerkki laajasta valtakunnallisella tasolla toimineesta hankkeesta. Suomen Kansallisteatterin yleisötyöstä on nostettu esimerkki paikallisen tason jalkautumisesta, jota on tehty *Reittejä Kontulaan* -hankkeessa. Helsingin Kaupunginteatterilta valittiin tapaukseksi Young Europe 2 -hankkeeseen liittynyt *Helsinki-Berliini*-projekti, jossa nuoret käyttävät teatterin kehittämää verkkopohjaista yhteisöllisen käsikirjoittamisen työkalu *Noodia*. Myös nämä tapaukset haastavat yleisötyön rajoja, sillä ne eivät vain tue laitoksen perusohjelmaa, vaan niillä on omia taiteellisia ja yhteiskunnallisia päämääriä ja niitä voisi kutsua esimerkiksi yhteisötaiteeksi. Näitä tapauksia tarkasteltaessa onkin hyvä pitää mielessä edellä esitelty itsenäisen ytimen omaavan yleisötyön malli.⁸

Aboa Vetus & Ars Nova -museon yleisötyöstä on poimittu tapausesimerkiksi *Taide jää mieleen* -hanke, jossa museo pilotoi työhyvinvointiin tähtäävää yleisötyötä. *Suomen käsityön museon*

8 Vrt. Kuvio 2.3, s. 23, Teatterin yhteisluomishanke itsenäisenä yleisötyötuotteena.

työpajat on otettu mukaan siksi, että ne edustavat jo vakiintunutta ja hyvin toimivaa yleisönsä tavoittanutta yleisötyön muotoa. Työpajatoiminta on osa vuosikymmenien perinteen omaavaa museopedagogista yleisötyötä.

Vaikka tapausten valinnassa pyrittiin mahdollisimman suureen heterogeenisyyteen, jäi tutkimuksen ulkopuolelle monia tärkeitä yleisötyömuotoja. Mukana ei ole esimerkiksi yhtään suoraan pienille lapsille tai ikäihmisille suunnatun yleisötyön tapausta. Mukana ei ole myöskään Suomen käsityön museon työpajojen lisäksi muita vakiintuneita yleisötyön muotoja, kuten esitelykierroksia tai taiteilijatapaaamia. Tällaista vakiintuneen aseman saavuttanutta yleisötyötä tehdään useimmissa suomalaisissa taide- ja kulttuurilaitoksissa. Lisäksi laitokset ovat kehittäneet monenlaisia uusia yleisötyön muotoja, joita ei tässä ole mahdollista esitellä. Yleisötyökentän monimuotoisuudesta johtuen tapaukset antavat siis vain viitteellisen kuvan siitä, mitä kaikkea yleisötyön piiriin voidaan lukea.

Tapaustutkimuksen rakenne

Tässä luvussa kuvaillaan siis seitsemää edellä esiteltyä yleisötyöesimerkkiä. Jokaista tapausta kuvataan omassa alaluvussaan. Tapausten yhteydessä kerrotaan lisäksi lyhyesti laitosten yleisötyöstä kokonaisuutena. Tapauskuvauksiin on liitetty myös joitakin esimerkkejä vastaavasta yleisötyöstä muissa lakisäateistä valtionosuutta saavissa laitoksissa. Analyysi perustuu luvussa 2. *Yleisötyön käsite, muodot ja tuloksellisuus* esiteltyihin teoreettisiin lähtökohtiin. Tapauksia vertaillaan keskenään tapaustutkimusosan viimeisessä alaluvussa. Analyysissä kiinnitetään huomiota siihen kenelle, miten ja millaista yleisötyötä tapausesimerkeissä tehdään. Haastatteluiden pohjalta pohditaan myös sitä, miksi laitokset tekevät yleisötyötä ja osallistutaan näin aiempaan yleisötyöhön liittyvään teoreettiseen keskusteluun. Tapaustutkimusosassa tehtyjä havaintoja käsitellään suhteessa raportin muihin osiin vielä raportin viimeisessä luvussa, jossa tehdään koko raportin yhteenveto.

3.2 Teatterin yleisösuhteen lähentämistä henkilökohtaisen valmennuksen keinoin

Laitos	Joensuun kaupunginteatteri – Pohjois-Karjalan Alueteatteri
Omistus	Pohjois-Karjalan Teatteriyhdistys ry
Sijainti	Joensuu
Laitostyyppi	Kaupunginteatteri ja alueteatteri, valtiosuusteatteri
Haastateltu	Yhteisötaiteilija Merja Pennanen
Kuvattu tapaus	Esityskunto-valmennus
Kuvaus	Henkilökohtainen valmennus tarjoaa osallistujille eväitä teatteritaiteen kohtaamiseen.
Työryhmä	Yhteisötaiteilija Merja Pennanen, näyttelijä Tuukka Jukola, scenografi Maria Antikainen.
Yhteistyökumppanit	Ei ole.
Ulkopuolinen rahoittaja	Ei ole.
Budjetti	Ei erillisbudjettia. Tapahduksen vuosibudjetti oli vuonna 2014 noin 4 000 €.
Ajankohta	Toteutettu keväällä 2014 ja syksyllä 2014.
Kesto osallistujille	Kolme tapaamista osallistujaa kohden.
Osallistujamäärä	Vuonna 2014 valmennuksessa yhteensä 7 osallistujaa.
Kohderyhmä	Avoin.
Maksullisuus	Maksuton.
Joensuun kaupunginteatterin yleisötyötä syksyllä 2014^a	Ammattikatsotjat-ryhmä, Tavallista elämää -taidetyöskentelyä hoivayhteisöissä, muut hoitokoteihin ja kouluihin suunnatut kiertue-esitykset, kummiluokkatoiminta, kulissi-, teatteri- ja lavastamokierrokset, nuorten yhteisöteatterityöpajat LieksaNYT!-projektissa, Kunnioitus-valokuvatyöpajat ja näyttely, ym.

a Huom. Tapauskuvauksissa on käytetty laitosten omia määrittelyjä siitä, mitä laitoksen yleisötyöhön kuuluu.

Taulukko 3.1 Joensuun kaupunginteatterin Esityskunto-valmennuksen taustatiedot.

Joensuun kaupunginteatterin yleisötyö

Joensuun kaupunginteatterin yleisötyöstä vastaa vuodesta 2013 teatterilla työskennellyt yhteisötaiteilija Merja Pennanen. Pennanen on teatterin ensimmäinen yhteisötaiteilija, mutta yleisötyötä on teatterissa tehty jo tätä ennen. Kuten muissakin teattereissa, kulissikierrokset ovat olleet osa teatterin yleisötyötä jo pitkään. Lisäksi teatteri on tehnyt esimerkiksi kummiluokkayhteistyötä koulujen kanssa jo useamman vuoden ajan. Sekä yleisökierrosten tuottamisessa että kummiluokkatoiminnassa on mukana koko teatterin henkilökunta.

Joensuun kaupunginteatteri on alueteatteri, mikä näkyy myös teatterin yleisötyössä. Teatterilta on esimerkiksi mahdollista tilata hoitokodeissa ja kouluissa kiertäviä esityksiä. Lisäksi teatteri toteuttaa ohjelmistoon liittyviä yleisötyökokonaisuuksia. Esimerkiksi syksyllä 2014 esitetyn *Kunnioitus*-trilogiaan kuuluvan *Mä soitan veljille* -näytelmän oheen järjestettiin teemalähtöisiä työpajoja. Ohjelmaan kuului yhdessä Joensuun seudun monikulttuurisuusyhdistys JoMonin

kanssa toteutettu valokuvatyöpaja ja näyttely. Lisäksi pidettiin trilogian teemoja käsitteleviä teatterityöpajoja yhdessä nuorille suunnatun LieksaNYT!-yhteisöteatterin kanssa.

Joensuun kaupunginteatterin yleisötyössä panostetaan parhaillaan erityisryhmiin ja uudenlaisten toimintatapojen kehittämiseen. Syksyllä 2014 aloitettu hahmopsykoterapiaa hyödyntävä *Terapeuttinen teatteriryhmä* on hyvä esimerkki tällaisesta kokeilusta. Vuoden 2014 alussa Joensuun kaupunginteatterilla aloitettiin myös Ammattikatsoja-toiminta. Ammattikatsijat ovat noin kolmenkymmenen teatterista kiinnostuneen ihmisen joukko. He käyvät esityksissä säännöllisesti, kirjoittavat niistä ja antavat samalla palautetta teatterille.⁹

Esityskunto-valmennus

Esityskunto-valmennus (taulukko 3.1) on osa Joensuun kaupunginteatterissa vuonna 2014 alkunsa saanutta *Tapahdus*-ohjelmakokonaisuutta. Myös Tapahduksen tarkoitus on ollut kehittää uudenlaisia työskentelytapoja. Tapahduksissa tutkitaan yhteisöllisyyttä ja kollektiivista työskentelyä sekä koetellaan esiintyjän ja katsojan välistä rajaa. Tapahdus sisältää pieniä tapausten kaltaisia tapahtumia, jotka poikkeavat teatterin tavanomaisesta esitysaikataulusta. Keväällä 2014 Tapahduksen puitteissa toteutettiin *Uneton Tuupovaarassa* -niminen kuunnelma, jota varten kerättiin unikertomuksia tuupovaaralaisilta. Kuunnelmaa oli mahdollista seurata joko paikanpäällä Tuupovaarassa tai suorana verkon välityksellä. Syksyllä 2014 Tapahdus oli mukana *Joen yö* -kaupunkitapahtumassa tuomalla risteilyteemaisia esityksiä Teatteriklubille. Vaikka alkuperäiseen suunnitelmaan ei kuulunut Tapahduksen tuotteistaminen, on teatterilta tilattu Tapahduksia myös yksityistilaisuuksiin.

Esityskunto-valmennus on yhdenlainen Tapahdus. Valmennuksen taustalla oli havainto erilaisen valmennusmuotojen vakiintumisesta osaksi ihmisten arkea. Tapahdus-ryhmä keksi, että henkilökohtaisen valmennuksen keinoja voisi käyttää myös teatteriyleisön parissa. Valmennuksen tarkoitus on tutustuttaa katsojia teatterin uusiin muotoihin ja edistää esiintyjän ja katsojan välistä suhdetta. Valmennus palvelee Pennasen mukaan myös teatteria, sillä sen avulla on mahdollista päästä läheisempään kontaktiin yleisön kanssa ja saada heiltä palautetta teatterin toiminnasta. Valmennuksen tarkoitus on siis monimuotoistaa kommunikaatioita teatterin ja yleisön välillä.

Jokainen valmennettava saa ohjelman aikana henkilökohtaista ohjausta teatteritaitteeseen kolmen valmentajan voimin. Pennasen lisäksi valmentajina toimivat näyttelijä Tuukka Jukola ja skenografi Maria Antikainen. Valmennukseen kuuluu kolme tapaamista. Ensin valmennettava tutustuu teatteriin tekemällä esityksellisiä tehtäviä ohjaajiensa kanssa. Seuraavalla tapaamiskerralla keskustellaan teatteritaitteesta vapaamuotoisesti. Lopuksi valmennettava pääsee kat-

9 Ks. lisää <http://kaupunginteatteri.jns.fi/>.

somaan yhtä teatteriesitystä ja valmennuksen päättää ohjattu taidekeskustelu, jonka aikana valmennettava käsittelee näytelmää yhdessä ohjaajiensa kanssa.

Valmennukseen on osallistunut monen ikäisiä ihmisiä. Vaikka valmennus on suunnattu kaikille kiinnostuneille, Pennanen toteaa, että tähän mennessä osallistujilla on ollut jo aiempia kontakteja teatteriin eli ohjelman on löytänyt teatterista valmiiksi kiinnostunut yleisö. Pennanen toteaaakin, että teatteriyhteisöön kuulumattoman joukon tavoittaminen tulee vaatimaan enemmän ponnisteluja.

Osallistujien kokemukset valmennuksesta ovat olleet positiivisia. Valmennettavat ovat pitäneet teatterin tekijöiden henkilökohtaista kohtaamista arvokkaana. Lisäksi kiitosta on saanut esityksen yhteinen käsitteleminen valmentajien kanssa. Ohjattu taidekeskustelu on antanut valmennettaville mahdollisuuden paneutua teatteritaiteeseen aiempaa syvemmillä tasolla. Pennanen toivoo, että valmennukset saavat jatkoa ja että konsepti saadaan kehitettyä niin toimivaksi, että valmennusta voisivat vetää myös teatterin muut työntekijät.

Yleisötyö sulautuu yhteisötaiteeseen

Yleisötyö ja sen suhde teatterin muuhun toimintaan sekä teatterin tehtävä taidelaitoksena ovat Pennanen mukaan olleet Joensuun kaupunginteatterissa viime aikoina aktiivisen keskustelun kohteena. Teatterissa ei Pennanen mukaan niinkään puhuta 'yleisötyöstä', vaan tässäkin esitellyä toimintaa kutsutaan mieluummin 'yhteisötaiteeksi'. Pennanen toteaa, että Tapahduksia ja Esityskunto-valmennusta voi tarkastella sekä yleisötyönä että osana teatterin esitystoimintaa. Raja yleisötyön ja yhteisötaiteen välillä ei ole aina selvä eikä yleisötyötäkään voi siksi irrottaa selkeärajaisesti taiteellisesta toiminnasta. Pennanen korostaa, että teatterin taiteellisen henkilökunnan osallistuminen yleisötyön tekemiseen on erityisen tärkeää, koska tällöin yleisötyön sisältöjä on mahdollista kehittää teatteriympäristön näkökulmasta mielekkäiksi.

Pennanen näkee teatterin yleisötyön tähtäävän siihen, että kontaktit nykyiseen yleisöön säilyisivät ja että teatteri saisi myös uutta yleisöä. Lisäksi yleisötyöllä pyritään läheisempään kontaktiin yleisön kanssa. Pohdinnan alla ovat olleet myös kysymykset siitä, onko katsoja muutakin kuin vain maksava asiakas, ja voisiko teatterin ja yleisön välinen suhde olla tiiviimpi. Pennanen pitää paikallisten kanssa käytyä dialogia tärkeänä ja toivoo, että Joensuun kaupunginteatteri kykenisi tulevaisuudessa yhä paremmin tarttumaan alueensa ajankohtaisiin ilmiöihin.

Henkilökohtaista valmennusta ja kulttuuriluotseja

Ajatus siitä, että kulttuuriin osallistumista voisi tukea henkilökohtaisella kontaktilla epävarmaan kävijään on omaksuttu monissa taide- ja kulttuurilaitoksissa. Kuten Esityskunto-valmennuksessa, tukea voi tarjota jonkinlainen asiantuntija, mutta usein laitos on koonnut tehtävää varten

vapaaehtoisia. Kiasman tarjoama *Escort*-palvelu ja Seinäjoen kaupunginteatterin *teatteritutorit* ovat esimerkkejä ammattilaisen vetämästä henkilökohtaista kulttuurivalmennuksesta.¹⁰ Jyväskylän museot ovat puolestaan kouluttaneet vapaaehtoisia *kulttuuriluotseja* museokävijöiden tueksi.¹¹ Myös Helsingin kaupunki tarjoaa vapaaehtoisia *kulttuurikavereita* erilaisiin näyttelyihin ja kulttuuritapahtumiin.¹² Erilaisia kulttuurikumppaniohjelmia löytyy myös muista kunnista. Yleisön aktivointia tehty laajasti myös esimerkiksi *Kulttuurikunto*-hankkeen puitteissa. Kulttuurikunto oli Yleisradion, Suomen Kulttuurirahaston ja Svenska Kulturfondenin vuonna 2008 käynnistynyt yhteishanke, jonka tarkoituksena oli edistää suomalaisten kulttuuriharrastuksia.¹³

10 Ks. lisää Teatteritutoreista <http://seinajoenkaupunginteatteri.fi/palvelut/teatteritutor/>.

11 Ks. lisää <http://www.jyvaskyla.fi/taidemuseo/museokasvatus/kulttuuriluotsit>.

12 Ks. lisää <http://www.hel.fi/hki/Kulke/fi/Taidekasvatus/Kulttuurikaverit>.

13 Ks. lisää <https://www.skr.fi/fi/kulttuuritoiminta/p%C3%A4%C3%A4ttyneit%C3%A4-hankkeita/kulttuurikunto>.

3.3 Orkesteria kehitetään yhdessä nuorten kanssa

Laitos	Tampere Filharmonia
Omistus	Tampereen kaupunki
Sijainti	Tampere
Laitostyyppi	Kaupunginorkesteri, valtionosuusorkesteri
Haastateltu	Koordinaattori Emmi Marttinen
Kuvattu tapaus	Nuorten raati
Kuvaus	Nuoret aikuiset osallistuvat raadissa orkesterin kehittämiseen. Jäsenille järjestetään taiteilijatapaamisia ja keskustelutilaisuuksia. Jäsenet saavat myös mm. lippuetuja.
Työryhmä	Koordinaattori Emmi Marttinen, 2015 lähtien markkinointiasistentti Viliina Tolvanen ja apulaisintendentti Eija Oravuo.
Yhteistyökumppanit	Ei ole.
Ulkopuolinen rahoittaja	Ei ole.
Budjetti	Noin 1 500 € vuodessa.
Ajankohta	Aloitettu 2014.
Kesto osallistujille	Ei määritelty.
Osallistujamäärä	Syksyllä 2014 raadissa noin 10 nuorta.
Kohderyhmä	Yli 19-vuotiaat orkesterin toiminnasta kiinnostuneet nuoret aikuiset.
Maksullisuus	Maksuton.
Tampere Filharmonian yleisötyötä vuonna 2014	Teokset tutuiksi -esittelyt, koululaiskonsertit, päiväkotilaisille, koululaisille ja opiskelijoille suunnatut vierailut Tampere Filharmoniaan, koululaistyöpajat, Nuori kuuntelija -klubi, Lapsiparkki, yritys yhteistyöpaketit, Yleisöpäivä ym.

Taulukko 3.2 Tampere Filharmonian
Nuorten raadin taustatiedot.

Yleisötyö Tampere Filharmoniaassa

Emmi Marttinen aloitti syksyllä 2013 Tampere Filharmoniaassa koordinaattorina. Ennen Marttista orkesterilla ei ollut ollut työntekijää vastaavalla nimikkeellä, mutta osittain samoja tehtäviä oli hoitanut orkesterin markkinointiasistentti. Koordinaattorin tehtäviin kuuluu yhtä paljon sekä viestintään ja markkinointiin että yleisötyöhön ja musiikkikasvatukseen liittyviä tehtäviä. Koordinaattori tehtäviin on kuulunut myös orkesterin yleisötyön kehittäminen.¹⁴

Lapset, nuoret ja nuoret aikuiset ovat Tampere Filharmonian pääkohderyhmiä ja orkesterin musiikkikasvatusperinne onkin vahva. Yhteistyö koululaisten kanssa on vakiintunut jo 1990-luvulla osaksi orkesterin perustoimintaa. Orkesteri järjestää säännöllisesti koululaisille suunnattuja konsertteja, työpajoja ja tutustumisvierailuja. Lasten ja nuorten palveleminen laitoksen yhtenä tehtävänä on peräisin Tampereen kaupunkistrategiasta, sillä orkesteri toimii Tampereen kaupungin alaisuudessa.

14 Järjestely on väliaikainen ja tehtäviä järjestellään uudelleen vuoden 2015 vaihteessa.

Orkesteri tekee myös tavanomaista vakioyleisölle suunnattua yleisötyötä. Yleisötyöhön kuuluvat esimerkiksi konsertteja edeltävät *Teokset tutuiksi* -tilaisuudet. Orkesterin ystäväyhdistys Pro Orchestra järjestää *Kurkistus konserttiin* -tapahtumia, joissa yleisö pääsee kuuntelemaan orkesterin kenraaliharjoituksia pientä korvausta vastaan. Lisäksi orkesteri on järjestänyt vuodesta 2001 asti nuorille suunnattua *Nuori kuuntelija* -klubia. Klubin etuihin kuuluvat muun muassa lippualennukset ja ilmaisliput. Klubilaisille on järjestetty myös asiantuntijatapaamisia.¹⁵

Raati nuorille aikuisille

Nuori kuuntelija -klubi toimi aluksi sekä nuorten että nuorten aikuisten parissa. Klubi päätettiin kuitenkin keväällä 2013 rajata vain 13–19-vuotiaille, mistä johtuen toimintaan aiemmin osallistuneet yli 19-vuotiaat jäivät ulkopuolelle. Entiset klubilaiset olivat kuitenkin kiinnostuneita osallistumaan Tampere Filharmonian toimintaan jollain tavalla ja ajatus hieman vanhemmalle kohderyhmälle suunnatusta *Nuorten raadista* (taulukko 3.2) syntyi. Toiveissa oli myös, että jakamalla nuorten ja nuorten aikuisten ryhmän kahtia pystyttäisiin paremmin vastaamaan eri-ikäisten tarpeisiin. Marttisen mukaan teini-ikäisiä on ollut toisinaan vaikea innostaa Nuori kuuntelija -klubin tapaamisiin, mutta Marttinen uskoo, että nuoret aikuiset ovat eri tavalla kiinnostuneita orkesterista ja ehkä myös valmiimpia sitoutumaan Nuorten raadin toimintaan. Ryhmien välille on suunniteltu myös yhteistyötä.

Raadin tarkoitus on edistää orkesterin ja nuoren yleisön välistä keskustelua ja tehdä orkesterin toiminnasta nuorille helpommin lähestyttävää. Toive on, että raadin avulla olisi mahdollista luoda positiivista yhteistyötä innostuneiden nuorten kanssa. Raati voi toimia myös nuoria sosiaalisesti kannustavana vertaisryhmänä, jossa ajatuksia voi jakaa vapaasti. Raadissa nuoret pääsevät keskustelemaan musiikista ja tapaamaan taiteilijoita. Tarkoitus on, että raatilaisille esitellään orkesteria laajasti. Raatilaiset voivat mahdollisesti päästä mukaan orkesterin toimintaan esimerkiksi osallistumalla tapahtumien järjestämiseen. Raatilaiset saavat myös lippuetuja ja pääsevät seuraamaan orkesterin harjoituksia ilmaiseksi, minkä lisäksi ilmaisia konserttilippuja voi saada esimerkiksi laatimalla blogikirjoituksia konserteista. Marttisen mukaan musiikkia harrastavia nuoria motivoi myös mahdollisuus vaikuttaa orkesterin toimintaan ja päästä keskustelemaan ammattilaisten kanssa. Tampere Filharmoniaassa toivotaankin, että orkesteri saa raadin kautta ideoita orkesterin kehittämiseen. Lisäksi orkesteri tarjoaa nuorille todistuksen mukanaolosta. Marttinen uskoo, että todistuksesta voisi olla hyötyä esimerkiksi työnhaun tukena.

Nuorten raadin toiminta oli syksyllä 2014 vasta alussa ja raati oli ehtinyt tavata vain muutamia kertoja, mutta tarkoitus on, että tapaamisista tulisi kuukausittaisia. Raatia on suunniteltu yhdessä nuorten kanssa. Suunnitteluun on osallistunut muun muassa entisiä Nuori kuuntelija -klubilaisia ja musiikinopiskelijoita. Raatiin pyritään kuitenkin saamaan mukaan myös muita

15 Ks. lisää <http://www.tampere.fi/filharmonia.html>.

kuin musiikin parissa aktiivisesti toimivia nuoria. Raatiin ei ole osallistumismaksua eikä osallistuminen vaadi erityisosaamista tai harrastuneisuutta. Tärkeintä on kiinnostus musiikkia kohtaan. Tarkoitus on tavoittaa laajempaa nuorta yleisöä esimerkiksi jalkautumalla oppilaitoksiin ja viestimällä sosiaalisen median kautta. Raadissa oli syksyllä 2014 kymmenkunta nuorta ja tarkoitus on, että raati voisi kasvaa noin kaksi-kolmikymmenhenkiseksi.

Tampere Filharmoniaassa on viimeisen vuoden aikana keskusteltu orkesterin yleisötyöstä ja luonnosteltu laitokselle omaa yleisötyöstrategiaa. Tarkoitus on, että perinteisestä musiikkikasvatuksesta siirrytään kohti laajempaa yleisötyöajattelua. Nuorten raati onkin esimerkki vuorovaikutteisesta yleisötyön muodosta. Marttinen pitää orkesterin ilmapiiriä innostuneena ja uskoo, että uusia yleisötyömuotoja tullaan jatkossa kehittämään lisää.

Muita raateja

Tampere Sinfonia ei ole ensimmäinen suomalainen orkesteri, joka on perustanut oman asiakasraadin. Esimerkiksi Jyväskylän Sinfoniassa on ollut asiakasraati parin vuoden ajan. Myös muut kulttuurilaitokset ovat osallistaneet yleisöä toimintansa kehittämiseen. Yksi tuore esimerkki on edellä jo mainittu Joensuun kaupunginteatterin aikuisyleisölle suunnattu *Ammattikuuntelijat*-ryhmä. Ammattikuuntelijoita kannustetaan osallistumaan teatteria koskevaan keskusteluun julkisesti sekä keskustelutilaisuuksissa että verkossa. Myös Suomen käsityön museolla on toiminut museon toiminnan kehittämiseen osallistuva avoin *Asiakasraati* vuodesta 2012 lähtien. Myös Merikeskus Forum Marinumilla on asiakasraati, minkä lisäksi museo järjestää avoimia näyttelysuunnittelupalavereja.¹⁶

Nuoria on aktivoitu myös muualla yhteistyöhön laitoksen kanssa. Esimerkiksi Suomen valokuvataiteen museolla on 18–25-vuotiaalle visuaalisesta kulttuurista kiinnostuneille nuorille suunnattu *Photofuss*-ryhmä, jonka kautta nuoret pääsevät osallistumaan museon toimintaan.¹⁷ Espoon modernin taiteen museo EMMA, Espoon kaupunki, Helsingin kaupunki, Kansallisooppera, Kansallisteatteri ja Tanssin talo ry puolestaan aloittivat syksyllä 2014 yhteisen *Kulttuuri-TET*-hankkeen.¹⁸ Hankkeen tarkoitus on antaa nuorille mahdollisuus osallistua taidelaitosten kehittämiseen. Samalla laitokset hyötyvät nuorten kanssa työskentelystä.

16 Ks. lisää <http://www.forum-marinum.fi/fi/tutkimus-ja-tallennus/minun-merimuseoni-hanke/minun-merimuseoni-hanke-2013-2014>.
17 Ks. lisää <http://www.valokuvataiteenmuseo.fi/fi/ohjelmisto/photofuss>.
18 Nuorten työelämään tutustumishanke; ks. lisää <http://kulttuuri-tet.weebly.com/>.

3.4 Jalkautumista ja aktivointia nykytaiteen museossa

Laitos	Nykytaiteen museo Kiasma
Omistus	Suomen Kansallisgalleria
Toimipaikka	Helsinki
Laitostyyppi	Nykytaiteen museo. Myönnetään määräraha valtion talousarviossa, lisärahoitus raharpajaisten sekä veikkaus- ja vedonlyöntipelien tuotoista ^a
Haastateltu	Vastaava museolehtori Minna Raitmaa
Kuvattu tapaus	Heimo
Kuvaus	Kuudelle paikkakunnalle sijoittunut yhteisötaidehanke, jonka tarkoituksena oli työllistää nykyaiteilijoita ja aktivoida nuoria osallistumaan elinympäristönsä kehittämiseen.
Työryhmä	Museolehtori Minna Raitmaa, tuottaja Jonna Strandberg, amanuessi Kati T. Kivinen, taiteilija Heta Kuchka, Arto Sivonen, tuottaja Veera Jalava, kuvataiteilija Timo Vaittinen, kuvataiteilija Hans-Peter Schütt, kuvataiteilija Minna Suoniemi, kuvataiteilija Petri Ala-Maunus, taiteilija Eero Yli-Vakkuri, esitystaiteilija Meiju Niskala ym. Lisäksi hankkeelle nimettiin ohjausryhmä.
Yhteistyökumppanit	Activism Association ry, Alppilan lukio, Etelä-Karjalan taidemuseo, Helsingin kuvataidelukio, Hepolan koulu, Itäkeskuksen lukio, Kallion ilmaisutaidon lukio, Kemihalli, Kummun 5 - 9 koulu, Lahden pysäköinti Oy, Lahden talot Oy, Lappeenrannan energia Oy, Luotolan nuoret ry, Meri-Lapin rullalautailijat ry, Palvelukeskus Ruusukortteli, Pullin Leipomo, REIM Lahti Oy, Turun Lähimmäispalveluyhdistys ry Kotikunnas, Uulatuote Oy, Uusi paikallisuus-hanke Kemi.
UlkoPuolinen rahoittaja	Opetus- ja kulttuuriministeriön erillismääräraha taiteilijoiden toimeentulon ja työllisyyden kehittämiseen.
Budjetti	Noin 220 000 €.
Ajankohta	2012–2014.
Kesto osallistujille	Aktiivinen osuus toteutettiin pääosin syksyllä 2013 ja keväällä 2014.
Osallistujamäärä	Osallistujia kuudella paikkakunnalla.
Kohderyhmä	Vaikuttamisesta kiinnostuneet nuoret ja nuoret aikuiset.
Maksullisuus	Maksuton.
Kiasman yleisötyötä syksyllä 2014	Tapahtumapäivät, seminaarit, opettajien koulutukset, kouluaineistot, asiakasraadit, Kiasman sulkijaisviikonloppu, vauvojen väritreffit, tilattavat taidetyöpajat, tilattavat kierrokset, Monsteri-kierrokset lapsille, avoimet opastukset, Escort-palvelu, kuraattori-kierrokset Taidehallissa, Helsingin päiväkodeissa kiertävä valotaidepaja ym. ^b

a Ks. Laki Kansallisgalleriasta 889/2013, ks. 29 §.

b Kiasma oli remontissa syksyllä 2014, mikä vaikutti yleisötyön määrään.

Taulukko 3.3 Nykytaiteen museo Kiasman Heimo-hankkeen taustatiedot.

Yleisötyö Kiasmassa

Yleisönäkökulma on ollut osa Nykytaiteen museo Kiasman konseptia alusta lähtien ja museoon palkattiinkin ensimmäinen museolehtori jo ennen Kiasma-rakennuksen valmistumista. Aluksi yleisötyötä tehtiin 'museopedagogisella osastolla', mutta nimi muutettiin vastaavan museolehtorin Minna Raitmaan aloitteesta 'yleisötyöosastoksi' vuonna 2012. Yleisötyöosaston tehtävä on Raitmaan mukaan parantaa laitoksen yleisösuhdetta ja kävijäkokemusta. Yleisötyö kattaa Kiasmassa koko museon toimintojen suunnittelemisen niin, että yleisönäkökulma näkyy kaikessa

mitä museossa tehdään. Raitmaan mukaan yleisötyöllä on Kiasmassa ”korvamerkitty” osuus jokaiseen näyttelyyn ja yleisötyö tulee näin mukaan jo suunnitteluvaiheessa. Yleisötyöosasto työskentelee tiiviissä yhteistyössä muiden osastojen kanssa ja tuo näin yleisönäkökulman mukaan museon eri toimintoihin. Yleisötyö onkin osa museon perustaa yhdessä näyttelyiden, kokoelmatoiminnan ja teatterin kanssa.

Kiasman yleisötyöohjelmistoon kuuluu muun muassa tapahtumia, työpajoja, opastuksia, koulutuksia, luentoja ja seminaareja. Raitmaa kuitenkin korostaa, että näyttelyiden, näyttelymateriaalien ja opasteiden suunnittelu sekä muu kävijäkokemuksen kehittäminen vievät huomattavan suuren osan yleisötyöosaston resursseista. Varsinaisen museopedagogisen ohjelman ja yleisötyötapahtumien osuus museossa tehdystä yleisötyöstä on Raitmaan mukaan noin puolet Kiasman yleisötyöstä.

Heimo-yhteisötaidehanke aktivoi nuoria

Kiasma toteutti vuosien 2012–2014 aikana valtakunnallisen *Heimo*-hankkeen (taulukko 3.3) yhteistyössä Activism Association ry:n School of Activismin kanssa. Kiasma toi hankkeeseen nykytaiteen ja yhdistys kansalaisaktivismiin sekä kaupunkikulttuurin asiantuntemuksensa. Hankkeessa pyrittiin käyttämään hyväksi uudenlaista yhteisöllisyyttä ja kansalaisaktiivisuutta ja ajatus oli, että yksilöstä itsestä lähtevä osallistuminen vaikuttaa myönteisesti elämänlaatuun. Nykytaide, osallisuus ja yhteisöllisyys nähtiin positiivisena uusia näkökulmia avaavana ja elämää muuttavana kokonaisuutena. Hankkeessa taiteilijat tukivat nuoria oman elinympäristönsä kehittämisessä. Samalla taide haluttiin tuoda lähemmäs nuoria ja osaksi heidän arkeaan. Jalkautuminen on osa Kiasman pidempiaikaista linjausta, jonka mukaan museon tulee kansallisena kulttuurilaitoksena toimia ja vaikuttaa myös käytännössä valtakunnallisesti. (Heimo, 5, 7, 18.)

Hankkeen suunnittelu aloitettiin keväällä 2012 ja julkistaminen tapahtui noin vuotta myöhemmin. Nuoria etsittiin hankkeeseen avoimen nettihaun ja sosiaalisen median kampanjan kautta. Haku suunnattiin 14–24-vuotiaille nuorille ja heiltä kysyttiin, miten he haluaisivat muuttaa elinympäristöään. Kuudenkymmenen hakemuksen joukosta valittiin kuusi eri puolilta Suomea lähetettyä ideaa, joiden pohjalta paikallisia projekteja lähdettiin toteuttamaan. Kiasma, School of Activism ja taiteilijat osallistuivat yhdessä projektin suunnitteluun. Projektit suunniteltiin ja toteutettiin paikallisesti hankkeen tuottajan, paikkakunnalle valitun taiteilijan, nuorten ja muiden paikallisten toimijoiden kesken. Taiteilijat saivat tukea myös Kiasman henkilökunnalta. Nuoret saivat osallistua projektiin oman mielenkiintonsa mukaan. Hanketta pidettiin yllä viestimällä siitä säännöllisesti sosiaalisessa mediassa. (Heimo, 6, 8.)

Kiasma palkkasi Heimoa varten kokopäiväisen tuottajan. Tuottajan lisäksi hankkeessa työskenteli omissa paikallisprojekteissaan seitsemän nykytaiteilijaa. Hankkeeseen käytettiin myös

huomattava määrä museon työntekijöiden ja johdon työaikaa. Raitmaa kuvaileekin hanketta suureksi panostukseksi Kiasmalta ja Valtion taidemuseolta. Osaprojekteilla oli myös paljon erilaisia paikallisia yhteistyökumppaneita, kuten kouluja, yhdistyksiä ja yrityksiä (Heimo, 16). Myös nuoret antoivat panoksensa paikallisprojektien toteuttamiseen ja osallistuivat esimerkiksi projektien dokumentointiin. Projektien toteuttamiseen osallistui myös mm. teatteriohjaajia, valomiehiä, muusikoita sekä yksi kokki ja yksi puuseppä. (Heimo, 15.)

Heimo toteutettiin kuudella eri paikkakunnalla seitsemän taiteilijan ohjaamana. Kuvataiteilija Timo Vaittinen työskenteli Lappeenrannassa *Kalevatron*-projektissa yhdessä paikallisen Taideyhdistys 80N:n kanssa. Vaittisen työnkuvaan kuului muun muassa Kalevatron-näytelmän lavasteiden suunnittelu sekä valoinstallaation rakentaminen paikalliseksi symboliksi muodostuneeseen vesitorniin. Projektiin lähti mukaan myös kymmeniä vapaaehtoisia.¹⁹ (Heimo, 9.)

Lahdessa toteutettiin *Kusivanasukeltajat*-niminen katutaideprojekti yhteistyössä Lahden muotoiluinstituutin kanssa. Projektissa kommentoitiin kaupunkitilan käyttöä nostamalla julkisella paikalla virtsaaminen huomion kohteeksi. Projektin vastuullisena taiteilijana toimi Hans-Peter Schütt. Projektin myötä valmistui kaksi videota, joista toiseen haettiin yleisön tarinoita lehti-ilmoituksella.²⁰ (Heimo, 14.)

Kuvataiteilijat Minna Suoniemi ja Petri Ala-Maunus ohjasivat Outokummussa *Outokoulu*-nimisen yhteisöllisen taideprojektin. Väistötiloihin homeongelmien vuoksi joutuneille 7.–9.-luokkien oppilaille pidettiin taidetyöpajoja ja lopuksi järjestettiin yhteiset juhlat. Juhla huipentui kollaasimaiseen yhteistaideteoksen sekä projektin aikana syntyneen videotaideteoksen julkistamiseen. Koululaisille projekti toi mahdollisuuden kokeilla taiteellista itseilmaisua ja samalla unohtaa koulun ongelmat hetkeksi. Myös koulun henkilökunta antoi panoksensa projektin onnistumiseen.²¹ (Heimo, 10.)

Taiteilija Eero Yli-Vakkuri keräsi Kemissä reseptejä ja koosti niistä nuorten paikallisuutta kuvaavan keittokirjan. Reseptejä kerättiin kokkaamalla nuorten kanssa heidän lempiruokiaan ja tapahtumiin osallistui noin sata nuorta. Keittokirjassa kerrotaan, että sitä voi käyttää hyväksi esimerkiksi kouluissa tai nuorisotiloissa. Yli-Vakkuri kuvailee Kemin projektia nykytaidelähtöiseksi nuorisotyöksi. Projektissa tehtiin yhteistyötä muun muassa Meri-Lapin Rullalautailijat ry:n ja Setlementtiliiton *Uusi paikallisuus* -hankkeen kanssa. (Reseptejä Kemistä – ja muualta; Heimo, 12.)

19 Ks. videodokumentti osoitteessa <http://www.youtube.com/watch?v=uisjV5m4dTM>.

20 Ks. videodokumentit osoitteessa <http://www.youtube.com/watch?v=P1UaTAgHaSw> ja <http://www.youtube.com/watch?v=QQ9gQuZTStQ>.

21 Ks. videodokumentti osoitteessa <http://www.youtube.com/watch?v=6i1sh1FO4FE>.

Roskatron-projekti toteutettiin helsinkiläisten lukiolaisten kanssa. Projektia veti julkisen tilan taiteeseen perehtynyt esitystaiteilija Meiju Niskala. Projektin aikana toteutettiin flash mob -teos, jonka aikana kerättiin roskia ja pidettiin *Mielenroskan keräyspistettä* Helsingin keskustassa.²²

Kuvataiteilija Heta Kuchka toteutti Turussa musiikkivideoprojektin yhdessä paikallisten nuorten ja ikäihmisten kanssa. Projektin oli tarkoitus avata keskustelu sukupolvien välille. Projektin kuluessa järjestettiin ryhmätapaamisia ja osallistujat tekivät yhdessä *Yksin ei pärjää kukaan* -musiikkivideon.²³ Projektiin osallistuivat myös paikalliset vanhuspalveluiden toimijat Palvelutalo Ruusukortteli ja Turun lähimmäispalveluyhdistys. (Heimo, 11.)²⁴

Vaikka Heimo-hanketta voi pitää yleisötyönä, tuli hankkeen rahoitus opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämästä erillismäärärahasta, jonka tarkoitus oli ensisijaisesti taiteilijoiden toimeentulon ja työllisyyden kehittäminen. Taiteilijoiden työllistyminen ja verkottuminen olivat siis hankkeen päätavoitteita ja nuorten aktiivisuuden ja yhteiskunnallisen osallistumisen tukeminen toissijainen tavoite. Kiasman palkkaamien kuva- ja mediataiteilijoiden lisäksi hankkeessa työllistettiin taiteilijoita myös paikallisesti. Hankkeessa pyrittiin myös herättämään keskustelua taiteen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta, edistämään yhteisötaidetta sekä luomaan pysyviä yhteistyön käytänteitä paikallisten toimijoiden ja taiteilijoiden välille. (Heimo, 5.)

Laajan yleisöpohjan haasteet

Kiasmassa on jo ennen Heimoa toteutettu vastaavia laajoja valtakunnallisia hankkeita, kuten Kiasman *Kiertokoulu* ja *URB*-hanke. Raitmaa toteaa kuitenkin, että Kiasman yleisötyön painopiste on viime vuosina siirtynyt yhä selkeämmin museopedagogiikasta museon yleisösuhteen kehittämiseen. Tästä johtuen museon ulkopuolelle suuntautuneet yleisötyöhankkeet ovat jääneet vähemmälle eikä Heimon kaltaisia ponnistuksia todennäköisesti toteuteta myöskään jatkossa säännöllisesti. Kiasmassa on kokeiltu myös yksittäiskävijöille suunnattuja yleisötyömuotoja, kuten *Escort*- eli yksityisopaspalvelua. Raitmaa toteaa kuitenkin, että yksittäiset pienryhmillä suunnatut yleisötyön muodot jäävät lopulta niin marginaalisiksi, ettei laajan yleisöpohjan palvelemiseen pyrkivä taidelaitos voi niukoista resursseista johtuen panostaa niihin. Raitmaa uskoo, että kulttuurilaitoksissa käydään läpi jonkinlaista murrosvaihetta ja että asiantuntijaorganisaatioajattelusta ollaan yleisemminkin siirtymässä kohti yleisölähtöisyyttä. Yhtä aikaa itse yleisötyö on muuttumassa opettamisesta osallistamiseen.

Heimo palveli Kiasman yleisöstrategiaa, jonka mukaan museon tehtäviä ovat nykytaiteen edistäminen sekä yleisöjen etsiminen sellaisista paikoista, joista nykytaiteen pariin ei muuten päädyttäisi. Heimo-hanke oli tarkoitettu pilottikokeiluksi ja kohteet valittiin niin, että niistä uskottiin löytyvän potentiaalia pidempiaikaiseen aktiivisuuteen. Raitmaa arvioi, että

22 Ks. Flash mob -video osoitteessa <http://www.youtube.com/watch?v=Kv4rVxqvwe0>.

23 Ks. *Yksin ei pärjää kukaan* -video osoitteessa <http://www.youtube.com/watch?v=pxOcpel2PYM>.

24 Lisätietoja Heimo-hankkeesta <http://www.heimo.fi/>.

tavoitteessa onnistuttiin ja kertoo että ainakin kolme Heimon aikana aloitettua paikallishanketta on osoittanut jatkuvuutta ja toimivat nykyään jo pääosin omillaan. Raitmaa pitää Lappeenrannan Kalevatron-projektia onnistuneena esimerkkinä siitä, kuinka olemassa olevaa kulttuurikiinnostusta voi yleisötyöhankkeen puitteissa herätellä rohkaisemalla nuoria toimintaan. Raitmaa näkee Lappeenrannan tapauksessa tärkeänä myös sen, kuinka paikallinen kulttuurikenttä ja paikallisen kulttuuri-identiteetin rakentaminen onnistuttiin integroimaan osaksi valtakunnallista hanketta.

Taidelaitokset kiertueella

Kiasma on osa Valtion taidemuseota, ja sen on tarkoitus palvella koko Suomea. Heimo-hankkeen laajuus onkin tästä syystä tavanomaisiin kulttuurilaitoksiin verrattuna omassa luokassaan. Vastaavat valtakunnalliset taide- ja kulttuurilaitokset ovat myös toteuttaneet jalkautumista ja kiertueajatusta toiminnassaan. Esimerkiksi Kansallisbaletti on tehnyt erilaisia esittely- ja esiintymiskiertueita 1990-luvulta lähtien (Hietanen 2010, 14). Kansallisteatterin Kiertuenäyttämö on puolestaan jalkauttanut teatteritaiteilijoita eri puolille Suomea erilaisiin laitoksiin, kuten vanhainkoteihin, vankiloihin ja vastaanottokeskuksiin. Kiertuenäyttämön yhteisöllisen taiteen prosessiin kuuluu sekä hoitokotien asukkaita aktivoivia työpajoja että laitoksiin tilattavia esityksiä.²⁵

25 Ks. lisää <http://www.kiertuenayttamo.fi/>.

3.5 Teatteri tekee yhteisötaidetta lähiössä

Laitos	Suomen Kansallisteatteri
Omistus	Suomen Kansallisteatterin Säätiö ym. ^a
Sijainti	Helsinki
Laitostyyppi	Teatteri. Kansallinen taidelaitos, jolle opetus- ja kulttuuriministeriö osoittaa harkinnanvaraista valtionavustusta
Haastateltu	Teatterikuraattori Pirjo Virtanen
Kuvattu tapaus	Reittejä Kontulaan
Kuvaus	Yhteisöllinen taidehanke, joka on sisältänyt mm. työpajoja, keskustelutilaisuuksia sekä osallistujien kanssa yhteistyössä tuotettuja esityksiä.
Työryhmä	Taiteellinen suunnittelija Eveliina Heinonen, teatteri-ilmaisun ohjaaja Jukka Heiskanen, dramaturgi Juho Gröndahl, lavastaja Jonna Kuittinen, teatterikuraattori Pirjo Virtanen, tuotantoassistentti Sofia Valli, harjoittelija Ville Kekäläinen.
Yhteistyökumppanit	Helsingin kulttuurikeskus ja Kontulan paikallistoimijat, kuten asukasaktiivit, järjestöt, koulut ja kirjastot.
Ulkopuolinen rahoittaja	Helsingin kulttuurikeskus.
Budjetti	195 000 € ^b .
Ajankohta	2013–2015.
Kesto osallistujalle	Vaihtelee yksittäisestä tapahtumasta pitkiin työpajaprosesseihin.
Osallistujamäärä	Noin 5 500 henkilöä ^c .
Kohderyhmä	Kontulassa ja sen ympäristössä asuvat helsinkiläiset.
Maksullisuus	Maksuton.
Suomen Kansallisteatterin yleisötyötä syksyllä 2014	Nuorten ilmaisutaitoryhmä, Bergbomin apulaiset -dramatisoidut kulissikierrot alakoululaisille, Dreamteam ja Persona -teemakeskustelut, Tekijät esiin! -tapahtumat, Tšehov-keskustelutarja, Satupäivä, esityksiin liittyvät tehtäväpaketit ym.

a Kansallisteatteri on yhtiömuodoltaan osakeyhtiö, jonka suurin osakkeenomistaja on Suomen Kansallisteatterin Säätiö.

b Arvio koko projektin budjetista.

c Arvio koskee vuosia 2013–2014.

Taulukko 3.4 Suomen Kansallisteatterin Reittejä Kontulaan -hankkeen taustatiedot.

Yleisötyö Kansallisteatterissa

Suomen Kansallisteatterin teatterikuraattori Pirjo Virtanen siirtyi markkinointipäällikön tehtävistä vuonna 2007 vasta perustetulle yleisötyöosastolle. Myös Kansallisteatterissa oli tehty monenlaista yleisötyötä jo ennen yleisötyöosaston perustamista ja teattereille tyypilliset teosesittelyt, taiteilijatapaamiset ja kulissikierrokset olivat jo vakiintunut osa teatterin toimintaa. Ennen yleisötyöosaston perustamista näitä toimintoja oli koordinoitu markkinointiosastolla. Kansallisteatterin yleisötyöosastolla on edelleen yhteisiä päämääriä markkinointiosaston kanssa, minkä lisäksi tiivistä yhteistyötä tehdään myös teatterin viestinnän kanssa. Yleisötyö, viestintä sekä myynti ja markkinointi tukevat toisiaan tehden teatterin toiminnasta helpommin lähestyttävää ja houkuttelevampaa erilaisille yleisöille. Aloite yleisötyön kehittämiseen ei ole Virtasen mukaan tullut rahoittajilta, vaan Kansallisteatteri on ryhtynyt oma-aloitteisesti kehittämään yleisötyön muotoja.

Kansallisteatterin yleisötyön juuret ulottuvat kauas laitoksen historiaan. Kuten monien muidenkin suomalaisten taide- ja kulttuurilaitosten tapauksissa, yleisötyön historian selvittäminen vaatisi oman tutkimuksensa. Virtanen kuvailee Kansallisteatterin nykyistä yleisötyötä ohjelmistovetoiseksi. Teosesittelyt, keskustelutilaisuudet, esittelykierrokset ja enimmäkseen lapsille ja nuorille suunnattu työpajatoiminta sekä opetustarkoitukseen tuotetut teoskohtaiset materiaalipaketit muodostavat yleisötyön perustan.²⁶

Kansallisteatterin yleisötyöosasto ei tee juurikaan projekteja erityisryhmien tai sosiaali- ja terveyssektorin kanssa, sillä Kansallisteatterin sisällä toimiva *Kiertuenäyttämö* toimii tällä alueella. Kiertuenäyttämö työskentelee erilaisissa laitoksissa asuvien ihmisten parissa järjestämällä heille työpajoja ja viemällä työpajaprosessien myötä syntyneitä esityksiä sitten laitoksiin. Kansallisteatterin yleisötyö on kuitenkin painottanut viime vuosina alueellista jalkautumista Helsingin kaupungin kulttuurikeskuksen tukemana. Kulttuurikeskus on kannustanut helsinkiläisiä taide- ja kulttuurilaitoksia lähiöprojekteihin myöntämällä tukea laitoksen ulkopuolella tapahtuvaan yleisötyöhön. Alla esitelty *Reittejä Kontulaan* -hanke on esimerkki juuri tällaisesta hankkeesta.

Metrolla Kontulaan

Kolmivuotinen *Reittejä Kontulaan* -yleisötyöprojekti (taulukko 3.4) alkoi vuonna 2013. Hankkeen tarkoitus on ollut tuoda iloa lähiön elämään ja edistää Kontulan ja Mellunkylän alueen yhteisöllisyyttä. Hankkeessa on yhdistelty erilaisia ilmaisumuotoja, kuten musiikkia, kuvataidetta ja teatteria pohdintaan paikallisuudesta ja identiteetistä.²⁷

Hankkeen ensimmäisenä vuonna järjestettiin muutamia paikallistapahtumia, minkä lisäksi aloitettiin taidetyöpajat kontulalaisten kanssa. Syksyn aikana kontulalaisille pidettiin muun muassa kirjoittamis-, liike-, musiikki-, kuvataide- ja teatteri-ilmaisun työpajoja. Työpajoissa käsiteltiin kontulalaisten suhdetta kaupunginosaansa ja Juha Gröndahl kirjoitti kokemusten pohjalta *Kontulan aika* -nimisen näytelmän.²⁸ Fiktiivisessä tarinassa todellisten ihmiset kokemukset tuotiin osaksi yhteistä kertomusta ja laajempia historiallisia muutoksia. Tammikuussa 2014 ensi-iltansa saanutta näytelmää esitettiin sekä Kontulassa että Kansallisteatterin näyttämöllä. Osallistujat antoivat panoksensa näytelmän työstämiseen ja pääsivät valmiissa tuotannossa myös lavalle. (Suomen Kansallisteatterin tiedote 10.12.2013.)

Kontula-projekti sai vuonna 2014 jatkoa ja tarkoitus oli tuolloin lisätä yhteistyötä erilaisten maahanmuuttajataustaisten ryhmien kanssa. Jatkoprojekti kohdistui erityisesti lapsiin ja nuoriin, ja projektin teemaksi nostettiin koti. Projektiin kuului esimerkiksi paikallisyhteisöille ja yhdistyksille suunnattuja tarinatyöpajoja. Työpajoissa käsiteltiin koti-aihetta laajasti, kuten yhteisön,

26 Ks. lisää <http://www.kansallisteatteri.fi/>.

27 Tietoja poimittu Reittejä Kontulaan -verkkosivulta, ks. <http://reittejakontulaan.blogspot.fi/>.

28 Näytelmän ohjasi projektin taiteellinen suunnittelija Eveliina Heinonen.

kielen ja kehon näkökulmista. Lopuksi ryhmät vierailivat toistensa luona. (Suomen Kansallisteatterin esite 2014.)

Projekti jatkui syksyllä esitysten muodossa. Kontulalaisten tarinoiden pohjalta koottiin elokuussa *Matkakohteena Kontula* -niminen opastettu kävelykierros, jonka tarkoitus oli avata Kontulan ostoskeskukseen liittyviä ennakkoluuloja.²⁹ Ensin paikalliset saivat kertoa kokemuksiaan ja tunteuksiaan kyseisestä paikasta. Viestin sai jättää esimerkiksi ostoskeskukseen sijoitettuun postilaatikkoon. Kokemuksista koostettiin draamallinen kävelykierros. Valmiissa esityksessä kontulalaiset osallistuivat näytelmään oppaina esittämällä itseään haastatteluidensa pohjalta kirjoitetuissa rooleissa. Näytelmässä esittäjien omat kokemukset yhdistyivät laatikkoihin jätettyihin kertomuksiin. Kierros oli suunnattu samaan aikaan sekä paikallisille että Kontulaa tuntemattomille.

Myös Kansallisteatterin nuorten ilmaisutaitoryhmä perustettiin vuonna 2014 Itä-Helsinkiin. Syksyn aikana yläasteikäiset itähelsinkiläiset nuoret osallistuivat ilmaisutaitotyöpajoihin. Samaan aikaa toteutetuissa yksilö- ja ryhmähaastatteluissa käsiteltiin nuorten elinpiiriä sekä aikuistumiseen ja vapautteen liittyviä odotuksia ja pelkoja. Yhteisö- ja dokumenttiteatterin keinoja yhdistävän työskentelyn myötä syntyi *Elinpiirejä*-niminen esitys, jossa näytteli kaksitoista 13–17-vuotias kontulalaisnuorta. Näytelmä tuli ensi-iltaan syksyllä 2014 ja sitä esitettiin sekä Kontulassa että Kansallisteatterin Omapohja-näyttämöllä. (Suomen Kansallisteatterin tiedote 27.11.2014.)

Syksyllä 2014 Kontulaan perustettiin työpajoihin osallistuneiden paikallisten aloitteesta myös oma harrastajateatteriryhmä Teatteri Kontula. Kansallisteatteri tuki alkuvaiheessa ryhmän työskentelyä. Lisäksi hankkeen puitteissa on muun muassa vierailtu palvelutaloissa sekä viety esityksiä ja työpajoja kouluihin ja päiväkoteihin (Suomen Kansallisteatterin tiedote 10.12.2013). Hanke jatkuu syksyyn 2015 asti. Viimeisenä hankevuonna tarkoitus on edelleen panostaa maa-hanmuuttajataustaisiin kontulalaisiin pitämällä muun muassa teatterityöpajoja.

Vaikka metromatka Kansallisteatterilta Kontulaan kestää vain 18 minuuttia, Virtanen toteaa, että henkinen matka on usein pidempi. Kuvaavaa on, että ensimmäinen vierailu Kontulaan oli Kansallisteatterin työryhmäläisille ensimmäinen kerta Kontulassa. Virtanen toteaa, että uudenlaisten yleisötyöprojektien kehittäminen ei koskaan ole yksipuolista, sillä laitos pääsee projekteissa kehittämään myös omaa toimintaansa. Lisäksi projekteihin osallistuneet taiteilijat joutuvat kohtaamaan yleisön näissä tilanteissa uudella tavalla, mikä kehittää ja rikastuttaa taiteilijoiden ammattitaitoa. Virtanen uskoo, että Reittejä Kontulaan -projektin kaltainen matalan kynnyksen osallistuminen tekee Kansallisteatteria tutummaksi kontulalaisille ja lyhentää näin henkistä välimatkaa myös Itä-Helsingistä Kansallisteatterin suuntaan.³⁰

29 Näytelmän käsikirjoitti Juho Gröndahl.

30 Ks. lisää <http://reittejakontulaan.blogspot.fi/>.

Virtanen uskoo, että teatterin osallistavat yleisötyöhankkeet voivat draaman avulla kasvattaa osallistujissa rohkeutta, intoa ja iloa, mutta myös empatiakykyä. Esimerkiksi Matkakohteena Kontula -kierros sai osallistujilta paljon positiivista palautetta, jossa ihmiset kertoivat omien ennakkokäsitystensä Kontulasta muuttuneen kierroksen ansiosta. Samalla kierrokseen osallistuminen vahvisti kontulalaisten paikallisidentiteettiä. Virtanen toivoo myös, että tarinatyöpajoissa yhteen tuodut paikallisyhteisöt voisivat jatkossa kohdata toisiaan avoimemmin, kun jää ryhmien välillä on murrettu.

Jalkautuminen Kontulaan oli Kansallisteatterille iso ponnistus, ja Virtanen arvioi, että se vei syksyllä 2014 ajoittain teatterin yleisötyöosaston resurssit lähes kokonaan. Reittejä Kontulaan -projektissa on työskennellyt Virtasen lisäksi ainakin kaksi teatteri-ilmaisun ohjaajaa, dramaturgi, lavastaja sekä kaksi assistenttia. Lisäksi hankkeen aikana tuotettujen näytöksien ja erilaisten ohjelmakokonaisuuksien toteuttamiseen on osallistunut suuri joukko teatterihenkilökuntaa. Kontulan aika -projektissa on tehty lisäksi runsaasti yhteistyötä kontulalaisten toimijoiden, kuten asukasaktiivien, järjestöjen, koulujen ja kirjastojen kanssa (Suomen Kansallisteatterin tiedote 10.12.2013).

Yleisötyö yhteiskunnallisena osallistumisena

Virtanen painottaa, että Kansallisteatterissa yleisötyö nähdään yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumisena. Kansallisteatteri pyrkii olemaan avoin kulttuurilaitos, joka on vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ja yleisötyön avulla laitos tavoittaa sellaisia yleisöjä, joita se ei muuten tavoittaisi. Virtasen mukaan Reittejä Kontulaan -hankkeen kaltainen teatterin jalkautuminen on yksi yleisötyön uusista muodoista, ja vastaavia lähiöhankeita tullaan jatkossa näkemään lisää. Toisaalta yleisötyö nähdään uuden yleisön kasvattamisena ja yleisötyön yksi tehtävä on levittää tietoa teatteritaiteesta. Virtanen ajattelee, että yleisötyötä tekevä teatterikuuraattori markkinoi koko laitosta ja jopa teatteritaidetta itsessään.

Yleisötyöosasto työskentelee Kansallisteatterissa yhteistyössä koko laitoksen kanssa. Teatterissa suhtaudutaan Virtasen mukaan yleisötyöhön positiivisesti ja se nähdään nykyään jo koko teatterin yhteisenä asiana. Virtasen mukaan on tärkeää, että yleisötyöosasto sopeutuu teatterin ohjelmistokiertoon niin, ettei yleisötyöohjelma häiritse muuta ohjelmistoa. Virtanen painottaa, että Kansallisteatteri on kuitenkin ensisijaisesti taiteellinen eikä pedagoginen laitos.

Yksi Kansallisteatterin yleisötyön tulevaisuudenkysymys on maksullisen ja maksuttoman ohjelman suhde. Tällä hetkellä Kansallisteatteri tarjoaa vielä esimerkiksi koululaisille suunnatun yleisötyön, kuten teosesittelyt ja kulissikierrokset maksutta. Maksuttomuuden raja on vedetty niin, että lapsiin ja nuoriin kohdistuva taidekasvatustyö on pääosin ilmaista, mutta esimerkiksi vastaavat yrityksille ja yhteisöille järjestetyt tilaisuudet ovat maksullisia. Joissakin erikoistapauksissa, kuten teatterileireillä, maksullisuutta on käytetty osallistujien sitouttamiseen. Virta-

nen kuitenkin arvioi, että tilanne voi muuttua. Laitoksen taloudellisen tilanteen kiristyessä on mahdollista, että myös lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta yleisötyöstä ryhdytään perimään jonkinlaista maksua.

Jalkautumista Helsingin kulttuurikeskuksen tuella

Reittejä Kontulaan ei ollut Kansallisteatterin ensimmäinen lähiöprojekti. Kansallisteatteri pilotoi jalkautumista vuosina 2012–2013 Pikku Huopalahdessa *Kylä elää* -nimisessä hankkeessa. Myös Pikku Huopalahdessa pyrittiin lisäämään yhteisöllisyyttä sekä aktivoimaan eri-ikäisiä asukkaita muun muassa taidetyöpajojen avulla. *Kylä elää* -projektin aikana käsiteltiin pikkuhuopalahtelaisten käsitystä omasta elinpiiristään, nykyihmisen luontosuhdetta sekä ilmastonmuutosta. Myös *Kylä elää* oli Helsingin kulttuurikeskuksen rahoittama.³¹

Myös esimerkiksi Uuden tanssin keskus Zodiak on saanut Helsingin kulttuurikeskukselta tukea jalkautumiseen. *Minun nimeni on* -yhteisötanssiprojekti on toteutettu jo kolmena vuonna peräkkäin, ensin vuosina 2012–2013 Vuosaarella ja Itäkeskuksessa ja sitten vuonna 2014 Kannelmäessä ja Pohjois-Haagassa. Ohjelmaan on kuulunut muun muassa taidetyöpajoja, flash mob -tempauksia, videotaideteos ja erilaisia paikallistapahtumia. Työpajojen pohjalta tehtiin myös yhteisöllinen tanssiesitys, joka nähtiin Kanneltalossa joulukuussa 2013. Myös vuoden 2014 lopulla työpajojen tuotoksia nähtiin Kanneltalossa. (Zodiak – Uuden tanssin keskus. Syksy 2014 ohjelmisto.)³² Myös syksyllä 2014 käynnissä ollut Helsingin Kaupunginteatterin *Pääroolissa Pasila* -projekti on esimerkki Helsingin kaupungin kulttuurikeskuksen tukemasta lähiöhankkeesta.

Kantakaupungin ulkopuolelle suuntautuvia jalkautumishankkeita on toteutettu tähän mennessä erityisesti Helsingissä, mikä johtuu siitä, että Helsingin kaupunki on ryhtynyt tietoisesti tukemaan jalkautumista. Kulttuurikeskuksen lanseeraama ”Helsingin malli” tukee alueellisia hankkeita sekä avustuksina että koordinointiapuna. Mallin tarkoitus on tasa-arvoistaa eri kaupunginosien välistä kulttuuritarjontaa ja tehdä siitä monipuolisempaa ja asukkaille helpommin saavutettavaa. Projektissa on kannustettu taidelaitoksia hankkeisiin, jotka tapahtuvat laitoksen omien toimitilojen ulkopuolella. Mallin esikuvana on toiminut Lyonin kulttuurityön malli.³³

31 Ks. lisää <http://www.kansallisteatteri.fi/> ja <http://kylaelaa.blogspot.fi/p/ajatuksia-tyopajoista.html>.

32 Ks. lisää <http://minunnimeni.blogspot.fi/> ja <http://www.zodiak.fi/>

33 Ks. lisää <http://www.hel.fi/hki/Kulke/fi/Viraston+esittely/Helsingin+malli>.

3.6 Työhyvinvointipalvelut museon yleisötyönä

Laitos	Aboa Vetus & Ars Nova
Omistus	Matti Koivurinnan säätiö
Sijainti	Turku
Laitostyyppi	Yksityinen historian ja nykytaiteen museo, valtionosuusmuseo
Haastateltu	Museolehtori Janna Jokela
Kuvattu tapaus	Taide jää mieleen
Kuvaus	Turun kaupungin kotihoidon työntekijöiden työhyvinvointia edistänyt hanke. Osallistujille järjestettiin yhteisiä museovierailuja ja työpajoja.
Työryhmä	Museolehtori Janna Jokela, taideohjaaja Elli Liippo, residenssitaiteilija Mary Hyunhee Song, kuvataiteilija Kaisu Koivisto.
Yhteistyökumppanit	Turun kaupungin Sosiaali- ja terveystoimi.
Ulkopuolinen rahoittaja	Työsuojelurahasto, Turun kaupunki.
Budjetti	25 600 €.
Ajankohta	2012.
Kesto osallistujille	9 kolmen tunnin tapaamista vuoden aikana.
Osallistujamäärä	22.
Kohderyhmä	Työssäkäyvät aikuiset.
Aboa Vetus & Ars Novan yleisötyötä syksyllä 2014	Kirjansidontakurssi, kalligrafiakurssi, näyttelyopastukset, taiteilijatapaamiset, Parhaat synttärät ikinä! -paketit lapsille, Kirjain kerrallaan -huone, Kirjain kerrallaan -luentosarja, Omatila-gallerian projektinäyttely, Virtaa museosta -työhyvinvointipaketit, ym.

Taulukko 3.5 Aboa Vetus & Ars Nova -museon
Taide jää mieleen -hankkeen taustatiedot.

Aboa Vetus & Ars Novan yleisötyö

Aboa Vetus & Ars Nova -museo perustettiin vuonna 1995 ja museolla on ollut museolehtori vuodesta 1997 lähtien. Nykyinen lehtori Janna Jokela arvioi, että yleisötyö on ollut merkittävä osa museon toimintaa aina. Jokelan mukaan museon kolmeksi kivijalaksi nimettiin jo sitä perustettaessa historia, nykytaide ja museokasvatustoiminta. Jokela ymmärtää yleisötyön laajasti ja toteaa, että oikeastaan koko museon henkilökunta osallistuu yleisötyöhön omissa tehtävissään. Jokela uskookin, että yleisötyöstä on tulossa jonkinlainen kattoterminä museoalalla, jonka alle esimerkiksi museopedagogia tulee myöhemmin asettumaan.

Koululaiset ovat olleet Aboa Vetus & Ars Novan yleisötyön kohteena alusta lähtien ja museon yleisötyö koostuukin suurelta osin juuri lapsille ja koululaisille pidetyistä opastuksista ja työpajoista sekä koululaisten iltapäiväkerhotoiminnasta. Lisäksi museo järjestää näyttelytoimintaan liittyviä luentoja ja kursseja sekä muita tapahtumia. Kesällä aikaa vievät erityisesti museo-opastukset, joita järjestetään päivittäin. Myös lapsille suunnattuja museoleirejä järjestetään kesäaikaan. Lisäksi museo toteuttaa alla esitellyn *Taide jää mieleen* -hankkeen kaltaisia pidempiä projekteja, joihin haetaan ulkopuolista rahoitusta. Näissä hankkeissa käytetään usein työskentelytapaa, jossa museoon tutustutaan ensin ohjaajien sekä taiteilijoiden seurassa, työskennellään sitten yleisön kanssa työpajamaisesti ja toteutetaan lopuksi yhteinen näyttely Omatila-galleriassa. Useimmi-

ten kohderyhmänä ovat olleet koululaiset. Esimerkiksi talvella 2013–2014 museo toteutti nuorille suunnatun monikulttuurisen oppilasprojektin *Yhteiset kasvot*, joka huipentui *Normaalisti kiertäisin kaukaa* -näyttelyyn Omatila-galleriassa (Normaalisti kiertäisin kaukaa -tiedote).

Katutasossa sijaitseva Omatila-galleria on Jokelan mukaan 'pedagoginen näyttelytila'. Museolla on ollut vastaavanlainen projektitila käytössä aivan museon avaamisesta lähtien, mutta se sijaitsi aluksi museorakennuksen yläkerrassa. Kesällä 2002 projektitila siirrettiin museo-kaupan viereen ja se sai nykyisen nimensä. Omatilaa käytetään erilaisiin museopedagogisiin projekteihin, mikä tarkoittaa sitä, että gallerian näyttelyt liittyvät lähes aina jollain lailla yleisötyöhön. Omatilassa esitellään esimerkiksi erilaisten yleisötyöprojektien tuotoksia, jolloin osallistujat pääsevät töineen esille. Näyttelyt voivat olla myös osa museon muita näyttelyitä, jolloin galleriatilaa käytetään museokäynnin syventämiseen. Tilassa voidaan toteuttaa normaalia näyttelykäytännöstä poikkeavia kokeiluja ja Omatilan näyttelyissä onkin mukana usein jotain toiminnallista ja osallistavaa. Omatilassa on vuosittain noin viisi näyttelyä ja pääsy galleriaan on maksuton. Lisäksi museolla on erillinen työpajatila.

Työhyvinvointia museosta

Taide jää mieleen (taulukko 3.5) on esimerkki museon toteuttamasta pidempiaikaisesta yleisötyöhankkeesta. Taide jää mieleen toteutettiin Aboa Vetus & Ars Novan ja Turun kaupungin Sosiaali- ja terveystoimen yhteistyönä, ja sitä rahoitti Työsuojelurahasto. Projekti kohdistui Turun kaupungin kotihoidon työntekijöihin ja sen tarkoitus oli tuoda hajallaan työskenteleviä kotihoidattajia yhteen ja edistää heidän työhyvinvointiaan. Hanke toteutettiin vuoden 2012 aikana ja siihen osallistui 22 kotihoidon työntekijää, jotka kokoontuivat museolle yhdeksän kertaa. Museo vastasi ohjelmasta ja Turun kaupunki osallistui projektiin tarjoamalla työntekijöilleen mahdollisuuden käyttää työaikaansa tapaamisiin. Ryhmä vieraili museolla vuoden ajan noin kolmen viikon välein. Hanketta varten palkattiin museolle taideohjaaja Elli Liippo, joka oli vastuussa tapaamisien läpiviennistä. Osassa tapaamisista oli mukana myös taiteilija, jonka ammattitaitoa hyödynnettiin työskentelyssä.

Aloite työhyvinvointiprojektiin lähti museolta. Museossa oli pohdittu yleisötyön erilaisia kohderyhmiä sekä niiden tavoittamista ja todettu, että työskentely tiettyjen ryhmien, kuten lasten ja nuorten kanssa oli jo hyvin vakiintunutta. Tavanomaisten kohderyhmien, kuten lapsiperheiden, vanhusten ja maahanmuuttajien sijaan museolla haluttiin nyt keskittyä epätyypilliseen kohderyhmään eli tavallisiin työssäkäyviin aikuisiin. Vaikka valtaosa taide- ja kulttuurilaitosten yleisötyöstä suunnataan aikuisyleisölle, ei työssäkäyviä aikuisia yleensä nähdä omana kohderyhmänään. Näin ajatus museosta työhyvinvoinnin edistäjänä syntyi.

Tapaamisissa tutustuttiin museon näyttelyihin, tehtiin yhdessä erilaisia osallistujia aktivoivia tehtäviä ja keskusteltiin näyttelyiden herättämistä tunteista ja taiteen kokemisesta yleisemmin.

Tarkoitus ei siis ollut ensisijaisesti luoda omaa taidetta, vaan paneutua taiteeseen yhdessä. Lisäksi hankkeessa pyrittiin avaamaan nykytaidetta uudella tavalla myös yksilötasolla korostamalla taiteen kytköksiä osallistujien elämään. Loppuselvityksen mukaan tässä myös onnistuttiin. (Liippo, Pessi & Ritvanen 2013, 6, 35.)

Taide jää mieleen -hankkeen loppuvaiheessa toteutettiin *Mieleni maut* -näyttely Omatila-galleriassa. Osallistujat tekivät yhteistyössä museon residenssissä asuneen taiteilija Mary Hyunhee Songin kanssa ruokamuistoja käsittelevän teoksen. (Liippo ym. 2013, 20.) Jokelan mielestä on tärkeää, että Taide jää mieleen -hankkeen kaltaista toimintaa näytetään yleisölle ja tuodaan esille, että museossa tehdään paljon muutakin kuin vain näyttelyitä. Jokela kuvailee gallerianäyttelyä myös hienoksi lopetukseksi yleisötyöprojektille.

Hankkeen vaikutuksia seurattiin vuoden aikana ja tuloksia analysoitiin hankeraportissa. Hankkeen jälkiselvityksen mukaan valtaosa osallistujista koki prosessin myönteisesti. Suurin osa loppukartoitukseen vastanneista myös koki, että hanke oli tiivistänyt työyhteisöä ja että se oli tuonut uusia voimavaroja työelämään. Myös vierailujen tuomaa irtiottoa rutiinista pidettiin tärkeänä. (Liippo ym. 2013, 32–33; Honka & Lehto-Vahtera 2013, 75–77.) Hankeraportin mukaan:

Hanke tuki työyhteisön yhteisöllisyyttä antamalla aikaa, sisältöä ja välineitä vuorovaikutuksen kehittämiseen ja yhdessä toimimiseen.

(Liippo ym. 2013, tiivistelmä.)

Vaikka Taide jää mieleen -hankkeessa saatiin aikaan positiivisia tuloksia, todetaan hankeraportissa kuitenkin, ettei ole mahdollista todistaa, että kotihoidon työntekijöiden työhyvinvointi olisi parantunut merkittävästi prosessin aikana. Tulosten tulkintaa hankaloittaa muun muassa alkukartoituksesta loppukartoitukseen laskenut vastausprosentti. Myös *Mieleni maut* -näyttely sai osallistujilta kritiikkiä. Joidenkin osallistujien mielestä näyttely ei vastannut niitä odotuksia, joita heillä oli näyttelystä ollut. Osallistujat eivät esimerkiksi kokeneet näyttelyn teemaa ja toteutusta omakseen. Käytännön ongelmia hankkeessa aiheuttivat hoitajien kiire ja tiukat työaikataulut. (Liippo ym. 2013, 25–26, 32–33; ks. myös Honka & Lehto-Vahtera 2013, 75.)

Työikäiset yleisötyön kohderyhmäksi

Taide jää mieleen -hankkeen osallistujien kokemukset olivat kuitenkin yleisesti positiivisia. Jokelan arvion mukaan sosiaalinen ulottuvuus oli toinen puoli tapaamisia ja taiteen kokeminen toinen. Taide toimi tapaamisissa ikään kuin katalysaattorina ja keskustelunherättäjänä ja sen kokemiseen myös kannustettiin. Sosiaalista kanssakäymistä voidaan tukea muuallakin, mutta Jokela uskoo, että museo voi tarjota osallistujille jotain tavallisesta päivärutiinista poikkeavaa. Aboa Vetus & Ars Novan hyvinvointityö on Jokelan mukaan suunniteltu museolähtöisesti eikä vastaavaa toimintaa voisi edes toteuttaa muualla.

Taide jää mieleen oli Aboa Vetus & Ars Novan työhyvinvointitoiminnan pilottihanke ja se saikin jatkoa pian hankkeen päätyttyä. Keväällä 2013 museo toteutti Turun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen työntekijöille vastaavanlaisia työhyvinvointiin tähtääviä museovierailuja (Mieleni maut -tiedote). Työhyvinvointipalveluiden kehittämistä jatkettiin keväällä 2014 EU-rahoitteisen *Virtaa museosta* -hankkeen puitteissa. Hankkeen aikana suunniteltiin museolle myytäviä työhyvinvointipalveluita. Palveluita testattiin kolmen eri yrityksen henkilökunnan avulla ja syksyllä 2014 museo lanseerasi oman työhyvinvointiohjelmistonsa. Syksyllä 2014 museolta oli tilattavissa kolme erilaista työhyvinvointityöpajaa.³⁴

Jokela pitää maksullisia työhyvinvointipaketteja yleisötyönä siinä missä muutakin yleisölle tuotettua ohjelmaa. Vaikka monenlaista työhyvinvointipalvelua on jo olemassa, Jokela korostaa, että myös museoalalla voisi olla mahdollisuuksia ryhtyä vastaavien palveluiden tuottajaksi. Jokela uskoo aikuisväestön potentiaaliin kohderyhmänä ja toteaa, ettei aikuisväestöä aiota jatkossakaan unohtaa. Tarkoitus on kehittää työikäisille suunnattua yleisötyötä edelleen myös muissa kuin työhyvinvointiin tähtäävissä muodoissa.

Työhyvinvointipalveluita muissa taide- ja kulttuurilaitoksissa

Kuten Jokela toteaa, on varsinaisten työhyvinvointipalveluiden tarjoaminen suomalaisissa museoissa vielä varsin vähäistä. Joitakin esimerkkejä kuitenkin löytyy. Esimerkiksi Suomen metsämuseo Lusto on kartoittanut museon työhyvinvointipotentiaalia vuoden 2013 aikana *Juurta jaksain – Hyvinvointi, metsäala ja Luston museopalvelut* -esitutkimushankkeessa. Hankkeen tuloksena vuonna 2014 Lustossa aloitettiin metsäkulttuuria ja luontoa ympäristönä hyödyntävät työhyvinvointikokeilut. Hanke on suunnattu erityisesti metsäammattilaisille ja metsänomistajille ja sitä on tukenut Metsämiesten säätiö.³⁵

Teattereissa työhyvinvointipalveluita on tarjolla enemmän. Vuosina 2010–2011 toteutetussa Teknologian tutkimuskeskuksen ja Improvisaatioteatteri Stella Polariksen yhteishankkeessa parannettiin työhyvinvointia työyhteisön sisäistä ja ulkoista kommunikaatiota kehittämällä. Työsuojelurahaston tukemassa *Improvisoi!*-nimisessä pilottihankkeessa hyödynnettiin teatterin ilmaisutaidon osaamista. (Työsuojelurahaston tiedote 6.6.2012.) Helsingin Kaupunginteatterin Toiminnallinen ilta teatterissa työyhteisölle sekä Seinäjoen kaupunginteatterin TYHY-paketit ovat esimerkkejä jo tuotteistetusta työhyvinvointipalvelusta. Tampereen Komedioteatteri puolestaan myy virkistyspäiväpakettien lisäksi yrityksille ja yhteisöille suunnattuja vuorovaihtus- ja esiintymiskoulutuksia. Pakettien yhteyteen voi teattereissa usein sisällyttää esityksen lisäksi esimerkiksi työpajan tai kulissikerroksen. Myös esimerkiksi Tampereen Teatteri tarjoaa vastaavanlaisia virkistys- ja työhyvinvointipalveluita.³⁶

34 Ks. lisää <http://www.aboavetusarsnova.fi>.

35 Ks. *Metsähyvinvointi*-verkkosivut <http://metsahyvinvointi.fi/> ja Metsämiesten säätiön verkkosivut http://www.mmsaatio.fi/www/fi/?we_objectID=592.

36 Ks. lisätietoja <http://www.hkt.fi/yleisotyö/projekti.php?id=18>, <http://seinajoenkaupunginteatteri.fi/palvelut/tyhy-paketit/>, <http://www.komedioteatteri.fi/komedioteatteri/muut-palvelut> ja <http://www.tampereenteatteri.fi/fi/liput/kokoukset-kierrokset-tyopajat/>.

3.7 Yhteisöllistä näytelmäkäsikirjoittamista verkon välityksellä

Laitos	Helsingin Kaupunginteatteri
Omistus	Helsingin teatterisäätiö
Toimipaikka	Helsinki
Laitostyyppi	Kaupunginteatteri, valtionosuusteatteri
Haastateltu	Yleisötyövastaava Mirja Neuvonen
Kuvattu tapaus	Helsinki-Berliini-projekti – Young Europe 2
Kuvaus	Eurooppalaisen Young Europe 2 -teatterihankkeen osa, jossa nuoret kirjoittivat näytelmän verkkoympäristössä Noodi-työkälulla.
Työryhmä	Yleisötyövastaava Mirja Neuvonen, apulaisjohtaja/ohjaaja Kari Rentola, tuottaja Sanna Niemeläinen, dramaturgi Emma Puikkonen.
Yhteistyökumppanit	European Theatre Convention, Theater an der Parkaue.
Ulkopuolinen rahoittaja	EU:n Kulttuuri-ohjelma: Young Europe 2 -hanke, lisärahoitusta opetus- ja kulttuuriministeriöltä.
Budjetti	32 000 €.
Ajankohta	2011–2013.
Kesto osallistujille	1,5 vuotta.
Osallistujamäärä	Käsikirjoittamiseen osallistui neljä nuorta Suomesta.
Kohderyhmä	Kirjoittamisesta kiinnostuneet nuoret.
Maksullisuus	Maksuton.
Helsingin Kaupunginteatterin yleisötyötä syksyllä 2014	Kulissikerrokset, Syrjähyppy, vaihtoehtoiset kulissikerrokset, maahanmuuttajien kotoutumisryhmien vierailut, Nuori näyttämö -hanke teatteriharrastajille, teosesittelyt, toiminnalliset illat teatterissa työyhteisöille, Impro! -työpajat peruskoulun koululaisille, lukiolaisille ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijaryhmille, Näytellään! -työpajat koululaisille, Opettajien teatteri-illat, Puvustus-työpajat peruskoulun koululaisille sekä lukion ja ammatillisen oppilaitoksen opiskelijaryhmille, Takapihan Tarzanit -työpajat, Pääroolissa Pasila -hanke, ym.

Taulukko 3.6 Helsingin Kaupunginteatterin Helsinki-Berliini – Young Europe 2 -hankkeen taustatiedot.

Yleisötyö Helsingin Kaupunginteatterissa

Ensimmäinen kokopäiväinen yleisötyövastaava Mirja Neuvonen aloitti Helsingin Kaupunginteatterissa vuonna 2007. Vaikka varsinaista yleisötyövastaavaa ei teatterilla ollut tätä aiemmin ollut, oli erilaisia yleisötyön muotoja, kuten teatterikerroksia sekä päiväkotii- sekä koulu yhteistyötä tehty jo aikaisemmin. Koko perheen ohjelmistoon keskittynyt Perheteatteri oli toiminut osana Kaupunginteatteria vuodesta 2001, mikä oli osaltaan edistänyt taidekasvatuksen integroitumista osaksi teatterin toimintaa. Neuvonen arvioi, että yleisötyötä on tehty teatterissa muiden työtehtävien ohessa 1990-luvulta lähtien. 2000-luvun taitteessa yleisötyötä kutsuttiin teatterissa vielä 'yleisökasvatukseksi', mutta yleisötyön käsite vakiintui 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppua kohden. Laajassa mielessä ymmärretyn yleisötyön suunnitelmallinen kehittäminen alkoi yleisötyövastaavan nimittämisen jälkeen vuonna 2007. Tuolloin tarkoitus oli päästä eroon teatterille leimallisesta projektimaisuudesta ja vakiinnuttaa toimintaa helpommin lähestyttäväksi. Lisäksi haluttiin tavoittaa sellaisia ihmisiä, jotka eivät muuten kävisi teatterissa.

Valtaosan teatterin yleisötyöstä muodostaa jo melko vakiintunut yleisötyöohjelmisto. Teatterilla järjestetään esimerkiksi teatterityön osaksi tuotantoihin liittyviä esittely- ja keskustelutilaisuuksia, erilaisia tapahtumia sekä suosittuja kulissikierroksia. Ohjelmisto-esittelyille on Neuvosen mukaan olemassa oma teatterin toimintaa tiiviisti seuraava yleisönsä. Toinen säännöllinen yleisötyön muoto on koululaisille ja päiväkotikäisille järjestetyt työpajat. Työpaja liittyy usein johonkin ohjelmistossa olevaan esitykseen ja se sisältyy koululaisryhmälle esityksen hintaan. Teematyöpajojen lisäksi teatteri järjestää lapsille myös laajemmin teatterityötä esitteleviä työpajoja. Lisäksi teatteri tekee yleisötyötä monenlaisissa kertaluonteisissa projekteissa usein projektirahoituksen turvin.

Yhteisöllisen käsikirjoitustyökalu Noodin kehittäminen

Myös yhteisöllinen käsikirjoitustyökalu *Noodi* on osa Helsingin Kaupunginteatterin yleisötyötä. Idea Noodista syntyi melko pian sen jälkeen, kun yleisötyötä ryhdyttiin teatterissa kehittämään. Noodin taustalla oli ajatus teatterille keskeisen kirjoitustyön rinnastamisesta nuorille tuttuihin ympäristöihin, kuten sosiaaliseen mediaan ja verkkokeskusteluihin. Pyrkimys oli käyttää hyväksi nuorten verkossa jo omaksumia toimintatapoja ja tavoittaa samalla sellaisia nuoria, jotka eivät ehkä osallistuisi tavanomaisiin teatterityöpajoihin. Tavoite olikin, että Noodin välityksellä kirjoittamiseen osallistuneet nuoret kiinnostuisivat teatterin maailmasta (Helsingin Kaupunginteatterin tiedote 10.8.2010).

Noodia ryhdyttiin toteuttamaan yhdessä Metropolia Ammattikorkeakoulun kanssa osana laajempaa Euroopan sosiaalirahaston tukemaa *Medios*-hanketta (ks. *Medios*-hankkeen loppujulkaisu). Hanke käynnistyi vuoden 2008 lopulla ja kesti maaliskuuhun 2011 asti. Ammattikorkeakoulu tarjosi teknistä osaamista ja teatteri tuotti Noodiin sisältöä, vaikkakin nämä roolit loppua kohden sekoittuivat. Kaupunginteatterista hankkeeseen osallistui työryhmä, johon myös Neuvonen kuului. Teatteri palkkasi hanketta varten myös teatteri-ilmaisuohjaaja Emma Puikkosen. Lisäksi hankkeeseen ostettiin suunnittelu- ja ylläpitopalveluita Kryptoniitti-nimiseltä yritykseltä. Ohjelmaa kehitettiin ensin työryhmän kesken ja sitten yhdessä Metropolian esittävän taiteen opiskelijoiden kanssa kokeilemalla ohjelman soveltumista yhteisölliseen käsikirjoittamiseen.

Yhteistyön tuloksena syntyi lopulta kaikille avoin käsikirjoitustyökalu Noodi. Noodiin voi rekisteröityä vapaasti ja tekstejä pääsee kirjoittamaan rauhassa omalla käyttäjätilillä. Yhteisölliseksi kirjoitusprosessi muuttuu, kun jotakin tekstiä varten perustetaan käyttäjien keskinäinen ryhmä. Tekstiä voi Noodissa jäsenellä ja muokata omien tarkoitusten mukaan, mutta ohjelmasta saa myös apua ja vinkkejä tekstin tuottamiseen. Lisäksi Noodista löytyy kirjoittamiseen liittyviä dramaturgisia oppimateriaaleja sekä valmiita tehtäviä, joita on mahdollista käyttää Noodissa kirjoittamisen tukena.

Noodia on mahdollista käyttää sekä pedagogisesti opetustilanteissa että varsin vapaamuotoisesti vertaisryhmässä. Teknisesti ryhmällä täytyy Noodissakin olla ainakin yksi kirjoitusproses-

sin vetäjä, mutta tekstiä on lopulta mahdollista tuottaa melko tasavertaisesti. Ryhmänvetäjä voi jakaa Noodissa erilaisia vastuita eri kirjoittajille. Noodiin on pyritty luomaan sosiaalisesta mediasta tuttuja toimintoja, ja käyttäjä voi vaikuttaa tekstin muodostumiseen esimerkiksi tykkäyksin äänestämällä. Näin vastuu tekstin lopullisesta muodosta jakautuu ryhmälle.³⁷

Noodia kokeiltiin ja kehitettiin käytännön kirjoitustyössä jo hankkeen aikana. Metropolian esittävän taiteen linjan kanssa yhteistyössä tuotettu, Noodilla kirjoitettu *Free Hugs* -niminen näytelmä sai ensi-iltansa Studio Pasilassa samana syksynä. Helsingin Kaupunginteatteri on sittemmin käyttänyt Noodia yleisötyön välineenä lapsille ja nuorille suunnatuissa kirjoitusprojekteissa. Esimerkiksi koululaisille pidetyissä *Kirjoitetaan näytelmä* -työpajoissa koululuokat pääsevät opettajiensa kanssa kirjoittamaan omaa näytelmää teatteriammattilaisten ohjauksessa. Lopuksi ammattilaiset käyvät käsikirjoituksen lavalla läpi lukudraaman muodossa ja lapset pääsevät näin tutustumaan teatterin draamatyöskentelyn prosessiin.

Neuvonen arvioi Noodi-ohjelman varsin onnistuneeksi, vaikkakaan kaikkia alkuperäisiä tavoitteita ei saavutettu. Noodin avulla voi luoda yhteishenkeä kirjoittajien kesken, mutta projektin alussa tavoiteltu laajempi yhteisöllisyys jäi Neuvosen mukaan Noodista puuttumaan. Ohjelmaan kehiteltiin vielä hankkeen loppuvaiheessa avointa kirjoittajayhteisöä, jonka tarkoitus oli toimia eri ryhmissä kirjoittavien käyttäjien yhdistäjänä ja tukijana. Tarkoitus oli myös edistää spontaanisti muodostuvien uusien kirjoitusryhmien syntymistä. Keskustelufoorumin lanseeraaminen jäi kuitenkin hankkeen puitteissa kesken eikä se tavoittanut yhtä laajaa joukkoa kirjoittajia kuin itse ohjelma tavoitti. Ohjelma palvelee siis parhaiten jo olemassa olevia ryhmiä, mutta se ei kokoa toisilleen vieraita kirjoittajia yhteiseen työskentelyyn. Noodin käyttöä opetettiin hankkeen aikana erilaisille ryhmille opettajista vapaaehtoistyöntekijöihin ja ohjelma on edelleen lukuisten yksityishenkilöiden käytössä.³⁸

Yhteiskäsikirjoitus yllätti

Yksi Noodin kehittämisen tavoitteista oli rakentaa työkalu Kaupunginteatterin yleisötyötä varten. Vuosien 2011–2013 aikana toteutettu Helsingin ja Berliinin välinen käsikirjoitusprojekti ja sen myötä syntynyt *15:15*-näytelmä ovat esimerkki Noodin avulla toteutusta yleisötyöstä. Kyseinen projekti oli osa laajempaa European Theatre Convention -verkoston EU-rahoitteista *Young Europe 2* -hanketta (taulukko 3.6). Hankkeen tarkoitus oli edistää monikielisyttä ja teatterikasvatusta tuottamalla nuorten kanssa teatteria nuorille.³⁹

Teatterit osallistuivat hankkeeseen pareittain. Helsingin Kaupunginteatteri toteutti oman osaprojektinsa berliiniläisen Theater an der Parkauen kanssa. Sekä Suomesta että Saksasta ke-

37 Ks. myös Noodi-verkkosivut <http://noodi.metropolia.fi>.

38 Noodissa oli 19.11.2014 475 perustettua ryhmää ja 2 533 palveluun tunnuksella tehnyttä käyttäjää. Ks. myös Noodi-verkkosivut.

39 Ks. lisää *Young Europe 2* -sivusto http://www.etc-cte.org/young_europe/.

rättiin kirjoitustyöpajaa varten neljä vapaaehtoista 16–18-vuotiasta nuorta avoimen haun kautta. Nuoret valittiin ennakkotehtävien ja haastatteluiden perusteella, mutta aiempaa kokemusta teatterin tekemisestä ei vaadittu. Neuvonen arvioi, että juuri ennakkotehtävät seuloivat innokkaimmat ja lahjakkaimmat nuoret esiin hakijajoukosta.

Kirjoittaminen tapahtui englanniksi Noodin välityksellä niin, etteivät kirjoittajat tienneet toisistaan muuta kuin verkossa käytetyt nimimerkit. Kirjoitusprosessia johti kaksi dramaturgia ja kolmen kuukauden kirjoitusprosessin aikana syntyi yhteinen käsikirjoitus. Lopuksi englanninkielinen käsikirjoitus käännettiin sekä saksaksi että suomeksi. Lopputuloksena oli kaksi hyvin erilaista näytelmää. Helsingin Kaupunginteatteri tuotti oman versionsa marraskuussa 2012 Studio Pasilaan ja Theater an der Parkaue piti ensi-illan omasta sovituksestaan tammikuussa 2013. Molemmat näytelmät tehtiin teatteriammattilaisten voimin, mutta nuoret pääsivät seuraamaan tuotannon etenemistä ja oppivat näin teatterityöskentelystä. Esitykset vierailivat myöhemmin toistensa luona ja suomalaiset ja saksalaiset nuoret tapasivatkin toisensa ensimmäistä kertaa Studio Pasilan ensi-illassa.

Hankkeen toteuttamiseen osallistui Helsingin Kaupunginteatterilta Neuvosen lisäksi tuottaja Sanna Niemeläinen sekä apulaisjohtaja Kari Rentola. Projektia varten palkattiin lisäksi dramaturgi Emma Puikkonen. Näytelmän lavalle tuomiseen osallistui lisäksi joitakin ulkopuolelta palkattuja henkilöitä sekä huomattava joukko teatterin omaa henkilökuntaa. Teatteriesityksen tuottaminen Studio Pasilaan ei siten poikennut juurikaan normaalista näytelmätuotannosta.

Ottaessaan amatöörikirjoittajien käsikirjoittaman näytelmän ohjelmistoonsa teatterit sitoutuivat projektiin, jonka lopputuloksesta ei ollut ennalta varmuutta ja nuoret saivat näin varsin vastuullisen tehtävän. Neuvosen mukaan nuoret ottivat haasteen vastaan positiivisesti ja pitivät kokemusta voimauttavana. Tarkoitus oli tehdä nuorten kanssa teatteria nuorille eikä nuoria haluttu ohjailta liikaa kirjoitusprosessin aikana. Kirjoittajat yllättivätkin teatterin valmistamalla käsikirjoituksen, joka ei ollut tyypillinen nuorten näytelmä. Nuorten teksti käsitteli absurdilla otteella sellaisia teemoja kuin ajan ja universumin järjestäminen ja kaaoksen sietokyky. Neuvosen arvion mukaan näytelmä ei vaikeiden teemojensa vuoksi aivan tavoittanut kohderyhmäänsä. Lisäksi vasta muovautuvan näytelmän markkinointiviestintä oli etukäteen hankalaa, ja yleisömäärä jäi toivottua pienemmäksi. Neuvonen kuitenkin uskoo, että vastaavia projekteja tullaan tekemään Helsingin Kaupunginteatterissa jatkossakin.

Teatteri tutummaksi yleisölle

Helsingin Kaupunginteatterissa yleisötyö ymmärretään tavaksi palvella yleisöä. Yleisölle tarjotaan tällöin muutakin kuin mahdollisuus istua katsomossa seuraamassa valmista näytelmää. Parhaimmillaan yleisötyö voi tarjota osallistujalle syvempää ymmärrystä teatteritaiteesta ja se voi näin Neuvosen mukaan jopa täydentää teatterin ydintehtävää. Neuvonen pitää tärkeänä sitä, että yleisötyötä tehdään yhtä aikaa sekä erityisille kohderyhmille että avoimesti niin, että

kuka tahansa voi siihen osallistua. Neuvonen uskoo, että myös muu yleisö arvostaa erityisryhmien kanssa tehtyä yleisötyötä ja että monipuoliset yleisötyöprojektit vahvistavat teatterin positiivista julkisuuskuvaa.

Jo taiteelliseen prosessiin osallistuminen voi olla arvokasta, mutta samalla kasvatetaan myös uutta teatteriyleisöä. Neuvonen uskoo, että yleisötyön kautta ihmiset voivat kokea teatterin tutummaksi mikä puolestaan sitouttaa yleisöä teatterin toimintaan. Neuvonen pitää yleisön sitoutumista molemminpuolisena etuna ja arvioi, että esimerkiksi 15:15-näytelmän käsikirjoittamiseen osallistuneet nuoret pääsivät prosessin aikana lähemmäs teatterimaailmaa. Neuvonen toivoo myös, että yleisötyö voisi kyseisen näytelmäprojektin tavoin tulevaisuudessa nivoutua yhä tiiviimmin osaksi teatterin ohjelmistoa ja taiteellista työtä. Myös laitos ja sen työntekijät hyötyvät projekteista päästessään keskustelemaan ja tekemään yhteistyötä erilaisten yhteistyökumppaneiden kanssa. Näin projektit tuovat lisämotivaatiota teatterityöhön.

Vastaavaa yleisötyötä muualla

Noodi-ohjelma on yleisötyönä varsin omalaatuinen esimerkki eikä vastaavia yhtä laajan yleisön saavuttaneita verkkopohjaisia yleisötyösovelluksia ole helppoa löytää. Monet laitokset tarjoavat erilaisia pelejä tai tehtäviä verkkosivuillaan, mutta niiden vuorovaikutteisuus jää tyypillisesti yksittäiseen pelikertaan eikä yleisö useinkaan itse tuota sovellukseen sisältöä. Esimerkkinä yleisöä omaan sisällöntuottamiseen kannustavasta sovelluksesta voisi mainita Satakunnan museon *Kerro museolle* -portaalin. Kyseessä on muistojentallennussivusto, jolla käyttäjät pääsevät kertomaan muistojaan sekä ohjatusti määrättyyn teemaan liittyen että itsenäisesti valitsemastaan aiheesta. Käyttäjät voivat myös kommentoida toistensa muistoja. Portaalin tarkoitus on kuitenkin ensisijaisesti toimia yhteisen kulttuuriperinnön kerääjänä eikä ehkä ole näin suoranaista yleisötyötä.⁴⁰

Lasten ja nuorten kanssa tuotetut esitykset ovat puolestaan teatterikentällä jo varsin yleisiä. Esimerkiksi valtakunnallisessa *Nuori näyttämö* -hankkeessa ammattilaiset ja nuoret toimivat yhteistyössä tuottaen näytelmiä. Nuoren näyttämön esityksissä prosessi on kuitenkin 15:15-näytelmään verrattuna päinvastainen, sillä hankkeessa ammattilaiset kirjoittavat tekstit, joita nuoret esittävät.⁴¹ Myös orkestereissa tehdään yhteiskonsertteja lasten- ja nuorten kanssa.⁴² Painotukset eri projekteissa vaihtelevat, mutta useimmiten lasten ja nuorten kanssa tehdyt esitykset tuotetaan ainakin osittain ammattilaisten avustuksella.

40 Ks. lisää <http://www.kerromuseolle.fi/>.

41 Ks. lisää <http://nuorinayttamo.info/>.

42 Ks. esim. Oulu Sinfonian *Tutti juttu* -konsertit, Oulu Sinfonian verkkosivu <http://www.oulusinfonia.fi>.

3.8 Työpajat esimerkkinä vakiintuneesta yleisötyöstä museossa

Laitos	Suomen käsityön museo
Omistus	Jyväskylän kaupunki
Toimipaikka	Jyväskylä
Laitostyyppi	Valtakunnallinen erikoismuseo, valtionosuusmuseo
Haastateltu	Museolehtori Raija Manninen
Kuvattu tapaus	Suomen käsityön museon työpajat
Kuvaus	Työpajatyyppejä: Avoin paja museotilassa, pistäytymistyöpajat, koululaistyöpajat, kurssimaiset asiantuntijapajat, vierailutyöpajat, virkistystyöpajat.
Työryhmä	Museolehtori Raija Manninen, opasringin freelancer-ohjaajat, yhteistyökumppanit ja muut asiantuntijat.
Yhteistyökumppanit	Esim. Jyväskylän kansalaisopisto, Jyväskylän aikuisopiston käsi- ja taideteollisuusala ja Taito Keski-Suomi ry.
Ulkopuolinen rahoittaja	Ei erillisrahoitusta.
Budjetti	5 000 € vuodessa.
Ajankohta	Talvikautena, noin 20 kertaa vuodessa.
Kesto osallistujalle	Nonstop-pajat 3 h, vierailupaja 1h, ammattilaispajat 12 h.
Osallistujamäärä	Vuosittain noin 300 työpajakävijää (ei sis. koululaisryhmiä).
Kohderyhmät	Avoimiin pajiin odotetaan satunnaiskävijöitä. Asiantuntijatyöpajat on suunnattu alan ammattilaisille ja harrastajille.
Maksullisuus	Avoimet työpajat materiaalikorvausta vastaan, asiantuntijatyöpajat ja virkistystyöpajat kuluja vastaavaa kurssimaksua vastaan.
Suomen käsityön museon yleisötyötä syksyllä 2014	Asiakasraati, Matalan budjetin työpajat nuorille aikuisille, Käsityömatkaopas-mobiili-palvelu, Kierrätysvalaisin-työpaja, Pajahetket päiväkodeille, Lapsen oikeuksien juhlailta, Pinkki-perjantai osana Roosa nauha -kampanjaa, Virolaisen Resa Tiitsmaan nukkekurssi, Unikurssi ja unisieppari -työpaja, Käsityöläisten joulutori, Kansakoulu- ja Muistojeni ryijy -museosalkut, Late Nights -illat, joululahjavalvoijaiset, erilaiset opastukset, luennot, Kansallispuvun juhlapäivä, vapaaehtoisten Sukkapiiri, ym.

Taulukko 3.7 Suomen käsityön museon työpajojen taustatiedot.

Suomen käsityön museon yleisötyö

Suomen käsityön museolle palkattiin ensimmäinen museolehtori vuonna 1993, kymmenen vuotta museon uudelleenavaamisen jälkeen. Museokasvatustoiminta oli alkanut jo museon avautuessa, mutta se muuttui säännöllisemmäksi ensimmäisen museolehtorin palkkaamisen myötä. Nykyinen museolehtori Raija Manninen aloitti työnsä museolla 1990-luvun puolivälissä. Museopedagogiikka, työpajat ja käsillä tekeminen ovat tärkeä osa museon toimintaa, sillä museo on määritellyt tehtäväkseen suomalaisen käsityön edistämisen. Manninen näkee museopedagogiikan eli museokasvatuksen kuitenkin vain osana laajempaa yleisötyötä. Manninen muistelee, että nykyisin yleisötyöksi laskettavia tapahtumia kutsuttiin museolla ennen 'oheisohjelmaksi'. Tilanne on kuitenkin muuttunut ja yleisötyö on hyväksytty välttämättömäksi osaksi museon toimintaa.

Suomen käsityön museo tunnetaan erityisesti sen monipuolisesta työpajatoiminnasta (taulukko 3.7). Lisäksi museo järjestää näyttelyihin ja muihin tapahtumiin sekä museon asiantuntimusalaan liittyviä luentoja. Yleisölle kohdennettua toimintaa järjestetään talvikaudella viikoittain. Museolla on myös vuodesta 2012 asti kokoontunut museon toimintaa kommentoiva Asiakasraati. Lisäksi museo on panostanut jo vuosia verkkoympäristöön kehittämällä erilaisia toiminnallisia verkkosivuja ja verkkonäyttelyitä.⁴³ Museolta voi lainata myös hoitolaitoksiin tarkoitettuja muisteluskalpeja.

Avoimista pajoista asiantuntijoiden kouluttamiseen

Suomen käsityön museon yleisölle ehkä näkyvin työpajatyyppejä ovat avoimet työpajat, joihin voi osallistua spontaanisti ilman ennakkoilmoittautumista. Nämä työpajat ovat usein joko ilmaisia tai niihin osallistutaan materiaalikorvausta vastaan. Ilmaisapajoja pidetään erilaisten tapahtumien yhteydessä ja usein ne liittyvät myös museon näyttelyihin tai muuhun ohjelmaan kuten luentoihin. Museo on viime vuosina järjestänyt yhteistyökumppaneidensa kanssa esimerkiksi kierrätysshenkistä *Revi räsysää!* -työpajaa, patalapputyöpajaa, polkupyörän huoltopajaa sekä *Repair Café* -nimistä korjauskahvilaa. Avoimet työpajat toimivat yleensä non-stop-periaatteella eli sinne voi pistäytyä työskentelemään itselle sopivaan aikaan. Työpajojen osallistumiskynnys on pidetty matalana pienten osallistumismaksujen avulla. Syksyllä 2014 museo aloitti erityisesti nuorille suunnatut säännölliset matalan budjetin työpajat. Manninen mainitsee tästä esimerkkinä euron materiaalikorvausta vastaan tarjotun t-paitojen tuunaustyöpajan. Työpajojen teemat ja kohderyhmät vaihtelevat työpajasta toiseen. Yksi erityinen työpajatyyppejä on vanhempi-lapsi-työpaja, josta esimerkkinä voisi mainita syksyllä 2013 Jyväskylän käsityökoulun kanssa järjestetyt *Keppielukoita ja örkkejä* -työpajat. Työikäiset aikuiset innostuvatkin työpajoista usein lastensa kautta, mutta Manninen toivoo, että useampi aikuinen löytäisi avoimiin työpajoihin myös itsenäisesti.

Manninen kutsuu avoimia pistäytymistyöpajoja 'sisäänheittotyöpajoiksi'. Satunnaisten työpajojen ongelma on se, että museolla ei ole aina mahdollisuutta tiedottaa työpajoista riittävästi eikä kaikkiin työpajoihin riitä tarpeeksi osallistujia. Tyypillinen työpajakävijä on Mannisen mukaan museon vakiovieras, käsitöistä kiinnostunut keski-ikäinen nainen, joka saa viestin tuttujen viestintäkanavien, kuten museon sähköisen uutiskirjeen kautta. Satunnaisosallistujatkin kuuluvat siis usein jo valmiiksi museon yleisöön. Mannisen mukaan satunnaisia työpajoja pidetään noin kerran kuussa ja ne muodostavat näin suunnilleen kolmasosan kaikista työpajoista.

Museolla on lisäksi näyttelytilojen yhteydessä *Avoin paja* -niminen työtila. Työtilaan pääsee aina museon ollessa auki ja siellä voi työskennellä omaan tahtiin. Työpajasta löytyy materiaaleja, työvälineitä sekä joitakin valmiita ohjeita. Materiaaleista voi jättää pienen korvauksen oman arvion mukaan. Avoin paja tarjoaa käsityötilan esimerkiksi sellaisille, joilta ei kotoa löydy tarvit-

43 Ks. <http://www.craftmuseum.fi/verkkonayttelyt.htm>.

tavia tiloja ja työvälineitä. Paja on suosituin perjantai-iltapäivisin, jolloin museoon on ilmainen sisäänpääsy. Perjantaisin työpajatila on Mannisen mukaan saavuttanut erityistä suosiota yliopiston vaihto-oppilaiden keskuudessa. Pajan voi varata myös yksityiseen käyttöön.

Satunnaisten osallistujien lisäksi Suomen käsityön museo tuottaa huomattavan määrän erilaisille ryhmille suunnattuja työpajoja. Esimerkiksi jyväskyläisten koululaisryhmien vastaanottaminen kuuluu museon normaaliin vuosirytmiiin. Museossa käykin joka vuosi noin 1 200 kakkosluokkalaista, joiden vierailuun kuuluu kierroksen lisäksi tunnin mittainen käsityöpaja. Yksi työpajatyyppeistä on ammattilaisille suunnattu asiantuntijatyöpaja. Ammattilaistyöpajat ovat maksullisia, ja usein osallistumismaksun maksaa osallistujan työnantaja. Ammattilaistyöpajoissa hyödynnetään museota asiantuntijaorganisaationa. Tyypillinen osallistuja on kuvataidetai käsityökoulun opettaja ja Manninen kuvaileekin ammattilaistyöpajoja täydennyskoulutukseksi. Osallistujia tulee eri puolilta Suomea. Myös ammattilaistyöpajat liittyvät usein johonkin näyttelyssä esillä olevaan teemaan. Maksullisia työpajoja järjestetään myös virkistystarkoituksessa erilaisille ryhmille, kuten työporukoille tai kerhoryhmille. Lisäksi opastuksen tilannut ryhmä saattaa toivoa näyttelykierroksen ohien työpajaohjelmaa.

Vaikka työpajoihin osallistutaan erilaisista lähtökohdista, Manninen korostaa, että tarkoitus on aina tuoda myös museon pedagoginen osaaminen osaksi kokemusta. Työpajojen ohessa tutustutaankin usein esillä olevaan näyttelyyn ja kerrotaan osallistujille käsityöstä. Museolehtori suunnittelee työpajaohjelman vuositason niin, että se tukee sekä museon että kaupungin juhla- ja tapahtumakalenteria sekä kyseisen vuoden näyttelyohjelmaa. Museo osallistuu esimerkiksi *Yläkaupungin yö* -kaupunkifestivaaliin ja järjestää vuosittain toistuvia joululahjavalvojaisia. Työpajoja järjestetään myös käsityökentän tarpeesta.

Museo tuottaa työpajat pääasiassa omin voimin ja kustannukset sisältyvät työpajalle asetettuun budjettiin. Maksullisiin ammattilaispajoihin palkataan kuitenkin usein myös ulkopuolisia asiantuntijoita ohjaamaan. Toisinaan museo hankkii työpajaohjausta myös freelancer-pohjalta toimivan opasringin kautta. Museo tekee yhteistyötä myös esimerkiksi alan oppilaitosten ja ammattilaisten kanssa. Manninen uskoo, että erilaiset yhteistyöprojektit muodostavat jatkossa yhä suuremman osan museon yleisötyöstä. Yhteistyökumppanit jakavat keskenään lähinnä erilaisia resursseja (esim. työtilat, työaika, tiedotus, materiaalit). Ulkopuolista taloudellista tukea työpajatoiminta saa vain harvoin. Joskus työpajoille on saatu neuvoteltua materiaalisponsoreita, mutta Manninen kuvailee tätä poikkeukselliseksi.

Museo seuraa työpajojen onnistumista keskustelemalla suoraan kävijöiden kanssa. Myös kävijämäärää ja käytettyjen resurssien suhdetta työpajan osallistumismaksuista saatuihin tuloihin seurataan tarkasti. Maksullisissa työpajoissa osallistumismaksujen tulisi kattaa työpajasta koituneet kulut. Kävijöiltä saatu suora palaute on Mannisen mukaan yleensä positiivista. Työpa-

jakävijät pitävät itse tekemistä tärkeänä ja arvostavat sitä, että museolla on tarvittavat tilat ja välineet käsillä tekemiseen. Kävijät kyselevät usein myös tulevista työpajoista.

Nuoret uutena kohderyhmänä

Vaikka Suomen käsityön museolla on oma vakiintunut kävijäkuntansa, on museo pyrkinyt löytämään myös uusia kohderyhmiä. Museo teetti vuonna 2012 asiakaskyselyn, jonka tuloksena todettiin, että nuoret puuttuivat museon yleisöstä lähes kokonaan. Museo onkin linjannut uudeksi kohderyhmäkseen 18–30-vuotiaat nuoret aikuiset. Nuorten toiveita ryhdyttiin kartoittamaan *Nuoret museoon* -selvityksen ja sitä seuranneen palvelumuotoiluoppaan avulla.⁴⁴ Selvitystä varten pidettiin keskustelutilaisuuksia, joissa kerättiin kokemuksia sekä museota käyttäviltä että museon asiakaskunnan ulkopuolisilta nuorilta.

Suomen käsityön museo on sittemmin pyrkinyt rakentamaan yleisötyötään enemmän nuoria kiinnostavaksi. Museo on muun muassa palkannut nuoren käsityöohjaajan vetämään työpajoja, jotta kohderyhmän tarpeet tulisivat paremmin huomioituiksi. Museo koordinoi myös Jyväskylän museopalveluiden *Miittimesta:Museo* -projektia. Projektiin liittyen museo järjesti syksyllä 2014 Keski-Suomen museon kanssa ensimmäisen nuorille tarkoitettun *Late Nights* -tapahtuman. Illan aikana oli ohjelmaa, kuten työpajoja, musiikkiesityksiä ja keskusteluja, ja museoon pääsi ilmaiseksi aina puoleen yöhön asti. *Late Nights*it järjestetään yhteistyössä muun muassa opiskelijajärjestön kanssa ja iltatapahtumasta pyritään muodostamaan kuukausittainen tapa. Manninen toteaa, että hyvistä aikomuksista huolimatta erilaisten kohderyhmien tavoittaminen ja sitouttaminen ei ole aina helppoa ja nähtäväksi jää, kiinnostuvatko nuoret Suomen käsityön museon uudelta toiminnasta.

Matalan kynnyksen tekemistä

Manninen korostaa, että jopa kolmasosa museon kävijöistä tulee nykyään erilaisten tapahtumien kautta, mikä on vahvistanut yleisötyön asemaa museossa. Vaikka työpajatoimintaa voi kutsua vakiintuneeksi osaksi Suomen käsityön museon toimintaa, on se Mannisen mukaan kuitenkin viime aikoina supistunut ja muuttunut yhä enemmän maksulliseksi. Museo tuottaakin nykyisin aiempaa useammin kustannuksensa kattavia maksullisia tilaustyöpajoja kuin avoimia satunnaiskävijöille suunnattuja työpajoja. Nykyisen kehityksen taustalla on resurssien supistuminen.

Vaikka myös muut tahot järjestävät monenlaisia käsityöaiheisiä kursseja ja työpajoja Manninen uskoo, että Suomen käsityön museon työpajoilla on oma paikkansa. Museo täyttää työpajojen avulla tiedonlevitystehtävänsä suomalaisen käsityön edistämiseksi ja museolla järjestettyyn

44 Ks. palvelumuotoiluopas osoitteessa http://www.craftmuseum.fi/esitteet/Juha_Ruuska%20_Muotoillaan_palveluja_ja_elamyksia.pdf.

työpajaan liittyikin aina jonkinlainen museopedagoginen piirre. Manninen uskoo, että työpajat voivat joidenkin kävijöiden kohdalla myös madaltaa museovierailun kynnyksiä. Museon työpajoihin on helppo tulla, niissä ei odoteta aiempia kädentaitoja eikä työpajaan tarvitse sitoutua kuin korkeintaan muutamaksi tunniksi kerrallaan. Käsillä tekeminen antaa lisäksi osallistujille elämyksiä ja vahvistaa osallistujan oman arvon tunnetta. Manninen pitää yleisötyötapahtumia tärkeinä museolle erityisesti siksi, että niiden myötä museo pääsee keskusteluyhteyteen yleisönsä kanssa. Yleisötyö työpajoissa voi Mannisen mukaan olla samaan aikaan sekä yleisösuhteen ja kävijäkokemuksen syventämistä että museon tunnettuuden lisäämistä ja jonkinlaista markkinointia. Työpajat toimivat siis Mannisen mukaan museon julkisuuskuvan hyväksi.

Työpajatoimintaa muualla

Työpajatoiminta on yksi vakiintuneimmista yleisötyömuodoista taide- ja kulttuurilaitoksissa (ks. esim. Museotilasto 2013, 20)⁴⁵. Esimerkiksi museoissa ensimmäisiä askartelutiloja on ollut jo 1960-luvulla (ks. esim. Levanto 2010, 102). Erilaisia työpajoja järjestetään sekä orkestereissa että museoissa ja teattereissa. Eniten työpajoja tarjotaan lapsille ja nuorille, jolloin kyse on useimmin päiväkotitai koululaistoiminnasta.⁴⁶ Haastatteluiden perusteella erilaiset työpajat vaikuttaisivat olevan usein juuri laitosten säännöllisesti hoitamaa perusyleisötyötä, josta hyötyvät erityisesti lapset ja nuoret. Usein myös laitoksen ylläpitäjä (esim. kaupunki) vaatii, että lapsille ja nuorille suunnattuja työpajoja järjestetään.

Suomen käsityön museon työpajoja voisi siis pitää esimerkkinä museoissa tehtävästä vakiintuneesta yleisötyöstä. Esimerkiksi avoimen pajan malli on käytössä myös useissa muissa museoissa. Espoon Näyttelykeskus WeeGeessä sijaitsevassa Suomen Lelumuseo Hevosenkengässä on käytössä viikoittaiset avoimet askartelutyöpajat.⁴⁷ Kansallismuseossa puolestaan toimii lapsille suunnattu avoin pistäytymistyöpaja *Vintti*, jossa voi kokeilla esimerkiksi kangaspuilla kutomista, hirsimökin rakentamista tai liukuhihnatyöskentelyä⁴⁸. Joulun alla 2014 Helsingissä sijaitseva Hotelli- ja ravintolamuseo järjesti avoimia *Piparinkoristelutyöpajoja*.⁴⁹ Myös esimerkiksi Alvar Aalto -museo, Joensuun taidemuseo ONNI ja Varkauden museo järjestävät museovierailuun liittyviä työpajoja. Työpajoja järjestetään usein myös joillekin tietyille kohderyhmille. Esimerkiksi Suomen urheilumuseo järjestää *Helsinki 1952* -työpajoja senioreille. Työpajat ovat maksullisia ja niissä käsitellään Helsingin olympialaisia sekä museon että osallistujien tietoja ja materiaaleja apuna käyttäen.⁵⁰ Designmuseo, Helinä Rautavaaran museo, Helsingin taidemuseo, Nykyaikaisen taiteen museo Kiasma sekä Suomen valokuvataiteen museo puolestaan pitävät yhteistyössä kaikenikäisille suunnattuja monikielisiä *Babel*-työpajoja.⁵¹

45 Ks. myös luku 5, s. 84, taulukko 5.4.

46 Ks. luku 5, s. 85, taulukko 5.5.

47 Ks. lisää <http://www.lelumuseohevosenkenka.fi/tapahtumakalenteri>.

48 Ks. lisää <http://www.nba.fi/fi/kansallismuseo/nayttelyt/perusnayttely/vintti>.

49 Ks. lisää <http://www.hotellijaravintolamuseo.fi/>.

50 Ks. lisää <http://www.urheilumuseo.fi/Default.aspx?tabid=3437>.

51 Ks. lisää <http://babel-pajat.fi/>.

3.9 Tapausten vertailu ja analyysi

Tässä luvussa vertaillaan edellä esiteltyjä tapausesimerkkejä seuraavista näkökulmista: yleisötyön muodot, käytännöt, tavoitteet ja yleisöt. Lisäksi käsitellään laitosten suhdetta yleisötyöhön. Tapauskuvausten aineisto on kerätty pääosin laitoksilta itseltään, mistä johtuen näkökulma on laitoskeskeinen. Analyysi perustuu luvussa 2 *Yleisötyön käsite, muodot ja tuloksellisuus* esiteltyihin teoreettisiin lähtökohtiin. Tapaukset on lopuksi asetettu kahteen taulukkoon, joista ensimmäisessä (liite 1) on yhteenveto tapauksista ja toisessa (liite 2) vertaillaan tapauksia tämän tutkimusraportin toisessa luvussa eriteltyjen yleisötyön piirteiden perusteella: *muoto tai menetelmä, vakiintuneisuus, tavoite, kohderyhmä, paikka tai tila, kesto osallistujille, jatkuvuus, osallistumisstatus, osallistumisen taso ja vuorovaikutuksen taso*.⁵² Tapausten vertailussa käytetty matriisi on havainnollinen näiden tapausten vertailun apuna, mutta sitä on mahdollista käyttää myös muussa yleisötyön muotojen arvioinnissa.

3.9.1 Yleisötyön muodot ja tavoitteet

Yleisötyön muodot

Yleisötyö ja sen rooli laitoksen toiminnassa oli herättänyt keskustelua kaikissa edellä esiteltyissä laitoksissa. Osassa laitoksista yleisötyöhön oli ryhdytty panostamaan erityisesti viime vuonna ja sen kehittäminen oli parhaillaan käynnissä. Erityisesti museoissa yleisötyö näyttää olleen määritelty osaksi laitoksen toimintaa jo laitosten perustamisesta lähtien. Usein yleisötyön määrittelyä oli tehty silloin kun yleisötyöstä vastaava henkilö oli palkattu laitokseen.

Haastatteluissa kävi ilmi, että vaikka yleisötyötä oli toisissa laitoksissa ryhdytty suunnitelmallisesti toteuttamaan vasta hiljattain, oli kaikissa laitoksissa tehty jonkinlaista yleisötyötä jo pitkään. Yleisötyötä oli tehty aiemmin muiden työtehtävien ohessa ja kiinnostuksen mukaan. Pitkään jatkuneita yleisötyömuotoja olivat muun muassa koululaistyöpajat, kierrokset ja esittelyt sekä erilaiset luennot ja tapahtumat.⁵³

Kaikissa edellä esiteltyissä tapauksissa käytettiin työskentelytapana vuorovaikutteisia keinoja, kuten työpajatyöskentelyä, ja haastatteluiden perusteella työpajat olivat omaksuttu yleisötyön muodoksi kaikissa laitostyypeissä. Työpajoja on kuitenkin monenlaisia. Niissä voidaan joko työskennellä verrattain itsenäisesti valmiiden ohjeiden pohjalta tai niissä saatetaan työstää jokin aiheita henkilökohtaista ohjausta vastaavassa valmennussuhteessa ohjaajien kanssa. Osa työpajoista on tavoitteellisia ja niistä on tarkoitus syntyä esimerkiksi yhteisteos, mutta työpajassa voidaan myös vain kokeilla uusia asioita ilman mitään konkreettista päämäärää.

52 Ks. lisää luku 2, s. 22.

53 Ks. myös luku 2, s. 18 sekä luku 5, s. 80 ja 82, kuvat 5.5, 5.6 ja 5.7.

Heimo-, Helsinki-Berliini-, Reittejä Kontulaan ja Taide jää mieleen -tapauksissa yleisöä osallistettiin taiteen tuottamiseen yhdessä. Heimossa yleisö sai ehdottaa taidetempauksia ja valitut ideat toteutettiin hankkeeseen palkattujen taiteilijoiden kanssa. Paikallisprojektit olivat kaikki erilaisia, mistä johtuen toisilla paikkakunnilla nuoret osallistuivat teoksen tuottamiseen enemmän ja toisilla vähemmän. Helsinki-Berliini-projektissa nuoret käsikirjoittivat näytelmän, jonka ammattilaiset veivät näyttämölle. Reittejä Kontulaan -hankkeessa puolestaan työstiin kontulalaisten kanssa esityksiä yhdessä niin, että myös amatöörit pääsivät mukaan lavalle. Taide jää mieleen -hankkeessa yhteisen luomisen rooli oli pienempi, sillä prosessin tarkoitus oli parantaa osallistujien työhyvinvointia taiteeseen tutustumalla ja siitä keskustelemalla. Hankkeessa kuitenkin toteutettiin yhteisteos kotihoitajien kanssa museon Omatila-galleriaan. Kaikissa näissä tapauksissa yleisötyöllä oli jonkinlaisia omia taiteellisia ja/tai yhteiskunnallisia päämääriä, mistä johtuen ne on mahdollista ymmärtää omina kokonaisuuksinaan eli itsenäisinä yleisötyötuotteina.⁵⁴

Usein mukana oli myös ohjattua keskustelua. Yleisön ja laitoksen välisen keskustelun merkitys korostui erityisesti Esityskunto-valmennuksessa ja Nuorten raadin toiminnassa. Molemmat tapaukset olivat haastatteluhetkellä varsin tuoreita ja ne oli aloitettu vasta vuoden 2014 aikana. Nämä tapaukset ilmentävät taidelaitosten tarvetta päästä keskusteluyhteyteen yleisönsä kanssa ja tapauksista voikin lukea pyrkimystä vuorovaikutteisuuteen. Myös Taide jää mieleen -hankkeessa käytettiin keskustelua työskentelytapana. Esityskunto-valmennuksen ja Nuorten raadin tapaan Taide jää mieleen -hankkeessa kannustettiin yleisöä keskustelemaan taiteesta ja työskentelytapaa voisi kutsua 'ohjatuksi taidekeskusteluksi'. Aikaisemmassa yleisötyötutkimuksessa esimerkiksi Scollen (2009) on tuonut esille, että keskusteluiden avulla voidaan syventää laitoksen ja yleisön välistä suhdetta. Tapaustutkimuksessa tehdyt havainnot tukevat tätä käsitystä.⁵⁵

Haastatteluiden perusteella laitosten yleisötyössä voi nähdä jonkinlaista jakoa sen mukaan, onko kyse vakiintuneesta laajalle yleisölle suunnatusta yleisötyöstä vai erityisille kohderyhmille suunnatusta usein projektiluonteisesta yleisötyöstä. Kaikki uusikaan yleisötyö ei tosin ole aina projektiluonteista, mistä esimerkkinä toimii Tampere Filharmonian Nuorten raati. Tässä esitellyt tapausesimerkit edustavat Suomen käsityön museon työpajoja lukuun ottamatta jonkinlaista verrattain uudentyypistä ja ainakin osittain ns. uudelle yleisölle suunnattua yleisötyötä. Kaikilla esiin nostetuilla laitoksilla on myös vakiintuneen yleisötyön taso. Museoissa se voi olla näyttelyopastuksia, luentoja ja muuta museopedagogista ohjelmaa, kuten työpajoja. Teatterissa järjestetään kulissikerroksia, näytelmäesittelyjä ja keskusteluja. Orkestereilla voi olla esimerkiksi kummilapsia, joiden kanssa soitetaan.

54 Vrt. luku 2, kuvio 2.3.

55 Ks. lisää luku 2, s. 19.

Yleisötyön yleiset tavoitteet

Vaikka yleisötyötä voisi ajatella tehtävän vain yleisöä varten, käy tapausesimerkeistä ilmi, että yleisötyö voi palvella myös laitosta ja sen toiminnan kehittämistä. Yleisötyötä käytetäänkin laitoksissa keinona saada kontakti yleisöön. Samalla saadaan suoraa palautetta laitoksen toiminnasta. Yleisötyön ymmärtäminen kaksisuuntaisena vuorovaikutuksena poikkeaa useimmista aiemmista yleisötyön määritelmistä. Tampere Filharmonian Nuorten raati toteuttaa tätä päämäärää ehkä suorimmin. Raadin kautta kerätään ideoita siitä, miten orkesterin toimintaa voitaisiin kehittää. Myös Joensuun kaupunginteatterissa Tapahdus ja Esityskunto-valmennus nähdään tärkeänä juuri siksi, että niiden avulla saadaan läheisempi kontakti yleisöön. Melko yllättäen myös Suomen käsityön museossa työpajat nähtiin laitoksen ja yleisön välisenä kommunikaatioväylänä. Muut laitosten antamat tehtävät yleisötyölle muistuttavat pitkälti yleisötyön aiempia määritelmiä.⁵⁶

Kontaktia yleisöön haetaan myös siksi, että yleisön toivotaan jatkossa osallistuvan enemmän ja sitoutuvan tiiviimmin laitoksen toimintaan. Haastatteluissa toistui ajatus siitä, että yleisötyöllä saattaisi olla myönteisiä vaikutuksia laitoksen yleisöpohjaan tulevaisuudessa. Esimerkiksi Esityskunto-valmennuksessa, Nuorten raadissa ja Taide jää mieleen -hankkeessa pyrittiin tutustuttamaan osallistujia laitoksen alaan ja toimintaan. Myös muissa haastatteluissa tuli esiin samanlaisia päämääriä. Haastatteluiden perusteella yleisötyön tarkoitus on usein myös tavoittaa sellaisia henkilöitä, joita laitos ei muuten tavoittaisi. Eräs haastateltava uskoi myös, että osallistuminen laitoksen yleisötyöprojekteihin syventää yksilön suhdetta laitokseen ja sitouttaa tätä näin laitoksen yleisöksi. Nämä näkemykset ovat tulleet esille myös aiemmassa yleisötyötä koskevassa tutkimuskirjallisuudessa.⁵⁷

Yleisötyön tavoitteet voivat olla myös sosiaalisia ja yhteiskunnallisia. Esimerkiksi Heimo-hankkeen ensisijainen tavoite oli työllistää nykyaikaisia taiteilijoita, minkä lisäksi hankkeessa pyrittiin aktivoimaan nuoria toimintaan oman lähiympäristönsä hyväksi yhteisötaiteen keinoin. Reittejä Kontulaan -hankkeessa pyrittiin puolestaan siihen, että Kansallisteatterista tulisi itähelsinkiläisille helpommin lähestyttävä. Sekä Heimossa että Reittejä Kontulaan -hankkeessa kyse oli myös teatterin 'jalkautumisesta' eli toiminnan laajentamisesta uusille laitoksen ulkopuolelle. Kulttuuripoliittisessa tutkimuksessa yleisötyö on nähty muun muassa laitoksen ulkopuolelle suuntautumisena (outreach) sekä sosiaalisena osallistamisena (engl. social inclusion) (Kawashima 2000; 2006).⁵⁸

Näiden tavoitteiden lisäksi yleisötyölle oli annettu myös muita tehtäviä. Eräs haastateltava piti yleisötyötä toisaalta laitoksen 'markkinointina' ja toisaalta 'lisäarvon' tuottamisena asiakkaille. Toinen haastateltava kuvasi yleisötyötä tavanomaisen markkinoinnin sijaan ylipäätään oman

56 Vrt. luku 2, s. 15–17.

57 Ks. luku 2, s. 15–17.

58 Ks. luku 2, s. 16.

kulttuurilaitoksen edustaman taiteen alan markkinoinniksi. Nämä näkemykset noudattelevat erityisesti kulttuurin taloustieteessä sekä liiketaloustieteellisessä tutkimuksessa esitettyjä käsityksiä yleisötyöstä.⁵⁹ Taide jää mieleen -hankkeen tarkoitus oli puolestaan kehittää työhyvinvointipalveluita. Joillakin tapausesimerkeillä, kuten Heimolla ja Helsinki-Berliini-projektilla oli myös erityisiä taiteellisia päämääriä. Eräässä haastattelussa kävi ilmi, että yleisötyöprojekteja pidettiin myös mahdollisuutena verkostoitua muiden saman alan toimijoiden kanssa. Joissakin laitoksissa pedagogisen yleisötyön määrä ja merkitys oli haastateltavan mukaan pienentynyt. Yleisötyölle kuitenkin asetettiin edelleen pedagogisia tavoitteita, kuten edellä mainittu uuden yleisösukupolven kasvattaminen.

3.9.2 Yleisötyön osallistujat ja vuorovaikutteisuus

Kohderyhmät

Kaikki edellä esitellyt taide- ja kulttuurilaitokset ovat osittain valtion ja kunnan rahoittamia. Tästä johtuen näiltä laitoksilta odotetaan jonkinlaista panosta yleisötyöhön, mikä näkyy useimmin lasten ja nuorten ohjelman painottumisena. Kaikki haastateltavat korostivat lasten ja nuorten asemaa laitoksen yleisötyön kohderyhminä. Laitoksissa ajateltiin, että lapsiin ja nuoriin kohdistuva yleisötyö on sijoitus tulevaisuuden yleisöihin. Ajatus siitä, että yleisöä voi kouluttaa ja näin sitouttaa ja motivoida käyttämään laitoksen palveluita tulevaisuudessa on esitetty sekä kulttuuripoliittisessa tutkimuksessa (Kawashima 2000; 2006) että liiketaloustieteellisessä yleisötyötutkimuksessa (ks. esim. Tajtáková, Zák ja Filo 2012).⁶⁰ Aineistojemme perusteella vaikuttaa siltä, että lapset ja nuoret ovat hyvin huomioitu ja palveltu kohderyhmä suomalaisissa taide- ja kulttuurilaitoksissa.⁶¹

Edellä esitetyissä tapauksissa korostuvat seuraavat kohderyhmät: nuoret ja nuoret aikuiset. Kahdessa tapauksessa, Esityskunto-valmennuksessa ja Suomen käsityön museon työpajoissa, kohderyhmää ei ollut määritelty. Suomen käsityön museon työpajoja tarjotaan erilaisille kohderyhmille, mutta useimpiin työpajoihin on kaikille vapaa pääsy. Reittejä Kontulaan -hankkeessa oli puolestaan erilaisia osaprojekteja eri kohderyhmille. Aikuisyleisöä ei sen sijaan useinkaan nähdä omana kohderyhmänään. Tämä saattaa johtua siitä, että laitosten kulttuuritarjonnan ajatellaan palvelevan juuri aikuisyleisöä. Aboa Vetus & Ars Nova tekikin Taide jää mieleen -hankkeessa jonkinlaisen poikkeuksen ottamalla työssäkäyvät aikuiset yleisötyön kohderyhmäksi.

59 Ks. lisää luku 2, s. 15.

60 Ks. luku 2, s. 15.

61 Ks. luku 5, s. 85, taulukko 5.5.

Osallistuminen, aktiivisuus ja vuorovaikutus

Haastatteluiden perusteella useimmilla jo pitkään käytössä olleilla yleisötyön muodoilla saavutetaan tavoittaa melko hyvin laajojakin yleisöjä. Nämä muodot eivät kuitenkaan ole aina kovinkaan henkilökohtaisia eikä niissä välttämättä kohdata yleisöä erityisen syvällisellä tasolla. Erityisryhmille suunnatut yleisötyön muodot sen sijaan pyrkivät usein juuri henkilökohtaiseen kohtaamiseen. Toisaalta erityisprojekteissa tavoitetaan usein pienempi joukko yleisöä ja ne saattavat jäädä sen vuoksi panostuksiin nähden melko marginaalisiksi. Haastateltavat arvioivat yleisesti, että suunnitelluilla, pitkäjänteisillä ja yleisön henkilökohtaisella tasolla kohtaavilla projekteilla voi kuitenkin olla suuri merkitys niihin osallistuneille ihmisille.

Kaikissa tapausesimerkeissä yleisö osallistui aktiivisesti toimintaan ja usein yleisön ja järjestäjän välille syntyi myös henkilökohtaista vuorovaikutusta. Erityisesti Taide jää mieleen-, Heimo-, Reittejä Kontulaan sekä Noodin avulla toteutetussa Helsinki-Berliini-hankkeessa osallistujat tulivat jollain lailla osaksi prosessia tuottamalla siihen osia. Heimo-hankkeessa osallistujat olivat mukana eri alaprojekteissa eri tavoilla. Reittejä Kontulaan -hankkeessa erilaisia esityksiä oli työstetty yhdessä paikallisten kanssa. Myös nuorten oma aktiivisuus vaikutti siihen, kuinka vuorovaikutteisesti he osallistuivat prosessiin. Nuorten raadissa puolestaan nuoret ovat toimijoita toisella tavalla, kun he pääsevät kertomaan näkemyksiään orkesterin toiminnasta. Sekä Heimossa että Nuorten raadissa yleisö sai varsin aktiivisen roolin, sillä he pääsivät vaikuttamaan itse yleisötyön prosessiin eli määrittelemään omaa osuuttaan toiminnassa. Esityskunto-valmennuksessa päästään puolestaan hyvin intiimiin kontaktiin yleisön kanssa, sillä osallistujat kohdataan henkilökohtaisesti. Suomen käsityön museon työpajat poikkeavat hieman muista esimerkeistä siinä, että niihin osallistuminen ei aina vaadi henkilökohtaista kontaktia ohjaajan kanssa.

Kävijät, ei-kävijät ja harrastajat yleisötyön osallistujina

Tapausten perusteella vaikuttaisi siltä, että yleisötyön pariin ajautuu usein taiteesta ja kulttuurista jo valmiiksi kiinnostuneita ihmisiä. Tästä poikkeuksena on tietenkin erilaisten laitosten, kuten koulujen, päiväkotien ja vanhustenhoidon kanssa tehty yleisötyö. Tässä käsitellyistä tapauksista Aboa Vetus & Ars Novan työhyvinvointiprojekti oli sellainen, jossa osallistuminen järjestettiin jonkin kolmannen tahon, tässä työnantajan, kautta ja jossa oli näin mukana myös sellaisia ihmisiä, jotka eivät olleet lähteneet mukaan henkilökohtaisesta kiinnostuksesta laitoksen toimintaa kohtaan. Toisaalta myös työhyvinvointiprojektiin osallistuminen oli vapaaehtoista, millä on vaikutusta siihen, ketkä prosessiin osallistuivat. Hankeraportissa ilmenikin, että myös Taide jää mieleen -projektin tapauksessa valtaosalla osallistujista oli aiempaa kokemusta kulttuuriharrastuksista. Myös Heimo-hankkeen voi ajatella kohdistuvan ei-kävijöihin, sillä siinä tavoiteltiin nuoria ympäri Suomea. Heimon avulla pyrittiin erityisesti tavoittamaan sellaisia yleisöjä, joiden osallistumista estää maantieteellinen etäisyys. Vaikka hankkeeseen osallistuneet nuoret eivät kaikki ehkä olleet juuri Kiasman kävijäkuntaa, oli osalla heistä jo aiempia kontakte-

ja nykytaiteeseen. Reittejä Kontulaan -hanke tavoitteli tapausesimerkeistä ehkä selvimmin niin sanottuja ei-kävijöitä.

Huomattavaa on, että viidessä tapausesimerkissä yleisön tuli itse aktiivisesti hakeutua mukaan. Helsinki-Berliini-projektissa ja Heimo-hankkeessa osallistujia jopa valikoitiin hakijoiden joukosta, mistä johtuen vain innokkaimmat osallistujat tai parhaat hakemukset pääsivät mukaan. Valikoiminen on järkevää osallistujien motivaation ja projektin onnistumisen varmistamiseksi, mutta valinta sulkee aina osan hakijoista pois. Tällaisissa tapauksissa voisikin ajatella, että yleisötyö palvelee erityisesti taide- ja kulttuuriharrastajia. Laitoksissa on kuitenkin usein tavoitteena, että muutkin kuin harrastajat löytäisivät yleisötyöohjelman. Esimerkiksi Nuorten raatiin ja Esityskunto-valmennukseen toivottiin osallistujia myös vakituisen yleisön ulkopuolelta. Haastateltavat totesivat, että laitoksen toimintapiirin ulkopuolella olevan yleisön eli ei-kävijöiden tavoittaminen on vaikeaa ja se vaatisi erityisiä ponnisteluja. Joissakin laitoksissa erityisyleisöille suunnatun ohjelman järjestämisessä oli myös epäonnistuttu siksi, että suunniteltuja kohderyhmiä ei ollut joko tavoitettu tai kohderyhmä ei ollut lopulta ollut kiinnostunut laitoksen tarjoamasta ohjelmasta.

3.9.3 Yleisötyön käytännön toteuttaminen

Yleisötyön tekijät

Yleisötyötä tehdään laitoksissa hyvin erilaisilla nimikkeillä. Tarkastelun kohteena olevissa laitoksissa yleisötyöstä vastasi koordinaattori (Tampere Filharmonia), yhteisötaiteilija (Joensuun kaupunginteatteri), teatterikuraattori (Suomen Kansallisteatteri), kaksi museolehtoria (Suomen käsityön museo, Aboa Vetus & Ars Nova) ja yksi vastaava museolehtori (Kiasma). Vain Helsingin Kaupunginteatterilla oli käytössä yleisötyöhön viittaava yleisötyövastaava-nimike. Osassa laitoksista tehtävänimike oli aiheuttanut erityistä pohdintaa ja kaksi haastateltavaa toivoi, että heidän työnimikkeeseensä lisättäisiin sana yleisötyö. Eri nimikkeillä toimivien yleisötyövastavien taustat poikkesivat hieman toisistaan, mutta kaikilla heistä oli ylempi korkeakoulututkinto ja laitoksen toiminnan alaan liittyvää koulutusta. Viidellä seitsemästä haastatellusta oli taustalla myös pedagogisia opintoja. Eräs haastateltava arvioi yleisötyön ammattimaistumisen ja asiantuntijuuden kehittymisen kertovan siitä, että yleisötyön asema on laitoksissa vahvistunut. Myös yleisötyöntekijöiden määrä on teattereissa ja orkestereissa kasvanut.⁶² Varsinaisten yleisötyöntekijöiden lisäksi yleisötyötä tekivät laitoksissa määräaikaiset tiettyihin projekteihin tai hankkeisiin palkatut ulkopuoliset työntekijät.

Eri laitoksissa tehtäviä ja vastuita oli jaettu eri tavoilla ja yleisötyöstä vastaavat henkilöt tekevät haastatteluiden perusteella usein myös muita kuin suoranaisesti yleisötyöksi laskettavia

62 Lisätietoja yleisötyöntekijöiden määrän kasvusta luvussa 5, s. 88, kuvio 5.12.

tehtäviä. Esimerkiksi joissakin laitoksissa osa viestinnän tehtävistä tehdään samalla osastolla yleisötyön kanssa. Myös laitoksen asiantuntijuusalaan liittyvien luento- ja seminaarien järjestäminen saattoi kuulua yleisötyöstä vastaavan henkilön tehtäviin, ja usein samat henkilöt tuottivat myös kouluryhmille tarkoitettuja opetusmateriaaleja. Yleisötyöntekijät työskentelivät laitoksissa yhteistyössä muun muassa viestinnän, markkinoinnin, ohjelmistosuunnittelun, koelmatoinnin, asiakaspalvelun ja teatteritekniikan kanssa. Ainakin osassa edellä käsitellyistä laitoksista on käytössä malli, jossa jokaiseen laitoksen tuottamaan näyttelyyn tai tuotantoon tehdään yleisötyösuunnitelma jo suunnitteluvaiheessa. Toisissa laitoksissa haastateltavat nimenomaan toivoivat tällaisen käytännön aloittamista.

Joissakin laitoksissa yleisötyö nähtiinkin ikään kuin laitoksen toiminnan läpileikkaavana ajattelutapana tai 'strategiana'. Tällöin kaikki laitoksen toiminnot pyrittiin näkemään yleisön näkökulmasta. Yleisötyöntekijän tehtävä on tällöin tuoda yleisönäkökulma mukaan laitoksen toiminnan suunnitteluun. Yleisötyöntekijät kutsuivat tätä muun muassa 'yleisösuhteen vahvistamiseksi' ja 'kävijäkokemuksen parantamiseksi'. Haastatteluissa toistui ajatus siitä, että kaikki laitoksessa tekevät jossain määrin yleisötyötä. Näkemys, että kaikki työskentelevät yleisön hyväksi (ts. tekevät yleisötyötä) saattaa hyvinkin pitää paikkansa, mutta se saattaa vaikeuttaa yleisötyön arviointia. Jotta yleisötyötä ja sen tuloksellisuutta voitaisiin arvioida ja jotta siitä voisi keskustella omana toimintonaan, pitäisi se ainakin käsitteellisesti erottaa taide- ja kulttuurilaitosten muusta toiminnasta (vrt. asiakaspalvelu, viestintä, ohjelmistosuunnittelu jne.).

Yleisötyön resurssit ja maksullisuus

Yleisötyön kulut katettiin esimerkkilaitoksissa pääosin laitoksen tavanomaisella rahoituksella. Joissakin tapauksissa yleisötyölle oli talousarviossa osoitettu oma määräraha. Haastateltavien mukaan suurempiin projekteihin haettiin usein erillisiä rahoituksia, sillä suuremmat yleisötyöhankkeet ovat laitoksille huomattavia ponnistuksia. Projektin kulut kasvavat nopeasti, kun suunnitteluun ja koordinointiin on panostettava laitoksesta henkilöresursseja. Myös laitoksen sisäisten palveluiden, kuten talouden seurannan ja viestinnän hyödyntäminen nostivat hankkeiden kokonaiskuluja. Yhteistyökumppanit ja ulkopuolinen rahoitus mahdollistavat projekteja, mutta toisaalta ne lisäävät byrokratiaa. Suurimpia hankkeita ei ulkopuolisesta rahoituksesta huolimatta näistä syistä ollut mahdollista pitää yllä niin, ettei se olisi vaikuttanut laitoksen muuhun työskentelyyn.

Edellä esiteltyjen tapausten ohjelma oli osallistujille pääosin maksutonta. Suomen käsityön museon työpajoissa peritään usein pieni maksu, jonka tarkoitus on korvata työpajoissa käytetyt materiaalit. Erikoistyöpajoissa osallistumismaksut ovat korkeammat, sillä niillä on tarkoitus kattaa myös ohjaajien palkkakustannukset. Taide jää mieleen -hankkeessa kotihoitajien työnantaja eli Turun kaupunki osallistui kuluihin. Osa esitellyistä laitoksista tarjosi koululaisille kokonaan maksutonta yleisötyötä, kuten työpajoja ja tutustumiskierroksia. Toisinaan osallistu-

mismaksuja on käytetty osallistujien sitouttamiseen. Jotkut laitokset järjestävät myös tapahtumapäiviä, jolloin esimerkiksi työpajoihin osallistuminen voi olla maksutonta tai se saattaa sisältyä lipun hintaan. Käytännöt esimerkiksi opastusten ja kulissikierrosten maksullisuudesta vaihtelevat, mutta pääsääntönä voisi pitää sitä, että useimmat aikuisille suunnatut esittelyt ovat maksullisia. Yleisötyöohjelman maksullisuus on osassa laitoksista harkinnan alla ja joidenkin haastateltavien mukaan on mahdollista, että jatkossa yleisötyöohjelma on yhä useammin osallistujalle maksullista.

3.9.4 Yleisötyö laitoksen näkökulmasta ja yleisötyön tulevaisuus

Yleisötyön suhde laitoksen perustehtävään

Haastateltavilta kysyttiin näkemystä siitä, mikä on yleisötyön rooli laitoksen perustehtävän rinnalla. Perustehtäväksi määriteltiin esimerkiksi teattereiden ja orkestereiden ohjelmistotuotanto sekä museoiden näyttelytoiminta ja asiantuntijatyö. Valtaosa haastateltavista kuitenkin kyseenalaisti jaottelun ja joissakin laitoksissa yleisötyö haluttiin nähdä nimenomaan osana laitoksen perustehtävää. Osa haastateltavista nimesi yleisötyön jopa yhdeksi laitoksen 'peruspilareista'.

Toisaalta haastateltavat korostivat, että myös yleisötyön taustalla täytyy olla tarve toteuttaa laitoksen perustehtävää. Yleisötyö voi esimerkiksi taidelaitoksessa antaa yleisölle mahdollisuuden taiteellisen prosessin kokemiseen, jolloin yleisö pääsee lähemmäksi laitoksen toimintaa. Näin laitos voi tarjota yleisölle muutakin kuin vastaanottajan roolin. Haastatteluissa nousi esiin toive siitä, että yleisötyö voisi tulevaisuudessa olla yhä läheisemmässä suhteessa laitosten perusohjelmiston ja niin sanotun ydintoiminnan kanssa, jolloin se olisi mielekkäämpää sekä yleisölle että laitokselle.

Asenteet yleisötyötä kohtaan

Haastatteluiden perusteella laitoksissa suhtaudutaan yleisötyöhön lähes poikkeuksetta positiivisesti. Johto piti yleisötyötä kaikissa käsitellyissä laitoksissa tärkeänä ja oli kannustanut haastateltuja uudensuuntaamaan aluevaltauksiin. Myös laitosten muu henkilökunta suhtautui yleisötyöhön pääosin positiivisesti. Yleisötyöntekijät kuitenkin toivoivat, että taiteellista ja muuta ammatillista henkilökuntaa saataisiin yhä enemmän mukaan yleisötyön toteutukseen.

Laitosten taiteellisia ammattilaisia, kuten näyttelijöitä ja muusikoita sekä tieteellisiä ammattilaisia, kuten museotyöntekijöitä, oli pyritty aktivoimaan osaksi yleisötyötä vaihtelevasti. Joissakin laitoksissa erilaiset laitoksen perusohjelmistoon liittyvät kiireet estivät ammatillisen yleisön työskentelyn yleisön parissa. Haastateltavat korostivat, että erityisesti teattereissa esityshen-

kilökunnan aikataulut ovat tiukasti ohjelmistoon sidottuja eikä esimerkiksi näyttelijöiden ole useinkaan helppo irrottautua harjoituksista ja esityksistä muihin projekteihin. Ehkä juuri näistä syistä erityisprojekteissa käytettiin usein ulkopuolista työvoimaa. Haastatteluiden perusteella vaikuttaa siltä, että laitoksissa ilmenee enemmän myönteistä mielenkiintoa yleisötyötä kohtaan kuin varsinaista valmiutta työskentelyyn. Toisaalta eräs haastateltava totesi, etteivät esimerkiksi taideohjaus ja pedagogiikka kuulu laitoksen koko henkilökunnan ammattitaitoon eikä ketään kannata yleisötyöhön myöskään turhaan painostaa.

Yleisötyö vaikuttaa haastatteluiden perusteella vakiintuneen osaksi laitosten toimintaa niin, ettei sitä enää kummastella laitosten sisällä. Erilaisten ryhmien kanssa tehtyä yleisötyötä halutaan laitoksissa esitellä myös niin sanotulle perusyleisölle ja tehdä yleisötyötä tunnetuksi laajemman yleisön keskuudessa. Esimerkiksi Aboa Vetus & Ars Nova -museon Omatila-gallerian toiminta perustuu osittain tälle ajatukselle. Museo haluaa näin tuoda esille sen työn, mikä näyttelyvieraalta jäisi muuten huomaamatta. Yleisötyö voikin joidenkin haastateltavien mukaan olla 'hyvää mainosta' laitokselle.

Yleisötyön arviointi ja tulevaisuus

Yleisötyölle ei tavallisesti ollut haastateltavien mukaan määritelty laitoksissa yleisten tavoitteiden lisäksi konkreettisia tavoitteita. Joskus tavoitteet asetettiin tapahtumakohtaisesti, jolloin tavoite saattoi olla esimerkiksi tietty osallistujamäärä tapahtumaa kohden. Yleisötyön vaikutuksia laitosten kävijämääriin on joidenkin haastateltavien mukaan viime vuosina ryhdytty seuraamaan tarkemmin rahoittajien toiveesta. Myöskään yleisötyön vaikutuksia tai vaikuttavuutta ei laitoksissa ollut juurikaan selvitetty. Isompien projektien jälkeen osallistujia oli toisinaan haastateltu tai palautetta oli kerätty suoraan osallistujilta tapahtumien yhteydessä. Hankerahoitusta saaneista projekteista oli tehty hankeraportit.

Haastateltavat uskoivat, että yleisötyötä tehdään tulevaisuudessa yhä tiiviimmin laitoksen perusohjelmiston ohessa, jolloin yleisö pääsee osaksi laitoksen ydinprosesseja. Myös jonkinlaisista yleisötyötrendeistä saatiin selvityksessä viitteitä. Esimerkiksi taidelaitosten jalkautumista ja saavutettavuuden parantamista pidettiin yhtenä tulevaisuuden yleisötyön suuntauksista. Toisaalta esille tuli laitosten tarve päästä vuorovaikutteiseen molempia osapuolia palvelemaan keskustelusuhteeseen yleisön kanssa. Ehkä hieman yllättäen työhyvinvointipalveluiden tuottaminen yleisötyönä nousi esiin kolmessa tapauksessa. Haastateltavat uskoivat, että työhyvinvointipalveluille olisi kyllä kysyntää, mikäli resursseja niiden tuottamiseen olisi jatkossa käytävissä.

4 YLEISÖTYÖN YHTEYS TAIDE- JA KULTTUURILAITOSTEN KYSYNTÄÄN

Jani-Petri Laamanen⁶³ ja Hilppa Sorjonen

4.1 Tutkimuksen tausta ja tutkimuskysymys

Tässä raportin osassa selostetaan tulokset tutkimuksesta, jossa mitattiin yleisötyötoimenpiteiden⁶⁴ vaikutuksia teattereiden, orkestereiden ja museoiden kysyntään. Tavoitteena oli empiirisen tutkimuksen avulla tunnistaa yleisötyön vaikutus kysyntään ja osallistua kulttuurin taloustieteen piirissä käytyyn, taide- ja kulttuurilaitosten kysynnän tärkeimpiä tekijöitä koskevaan tutkimuskeskusteluun. Empiirisen tutkimuksen aineisto kerättiin valtiosuutta saavista taide- ja kulttuurilaitoksista.

Yleisötyö on tällä hetkellä ajankohtainen tutkimuskohde, sillä opetus- ja kulttuuriministeriö kaavailee muutoksia valtiosuutta saavien laitosten rahoitukseen ja kehittää kannustinjärjestelmää, jonka yhtenä osatekijänä on yleisötyö (ks. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013). Jotta yleisötyö voisi toimia osana kannustinjärjestelmää, yleisötyön tulisi saada aikaan myönteisiä muutoksia laitokselle ja rahoittajille tärkeiden tuloksellisuusindikaattoreiden mittareissa, kuten käyntimäärissä ja laadun paranemisessa. Kuten tämän raportin toisessa luvussa todettiin yleisötyön tuloksellisuuteen liittyvien tutkimustulosten perusteella, yleisötyön keinoin näyttää olevan mahdollista luoda uuteen yleisöön suhde, joka johtaa säännöllisiin käynteihin ja voi olla pysyvä. Tulosten pohjalta on oletettavissa, että vaikutus näkyy myös käyntimäärissä.

Tutkimuskysymys kuuluu seuraavasti: Lisääkö yleisötyö taide- ja kulttuurituotteiden kysyntää? Kysyntää kuvaavat taide- ja kulttuurilaitoksen käyntimäärät. Taustaoletuksena tutkimuksessa on, että saadaksesen taide- ja kulttuuripalvelujen käytöstä etua ja hyötyä kuluttajalla täytyy olla ainakin jonkin verran erityisiä taitoja ja tietoja. Kuluttajalle taide- ja kulttuurilaitosten yleisötyö tarjoaa tilaisuuden tutustua niin laitoksiin ja niiden tarjontaan kuin oppia kulttuuripalvelujen kuluttamisessa tarvittavia taitoja ja tietoja. Yleisötyön avulla kuluttaja voi syventää ymmärrystään taiteen ja kulttuurin sisällöstä, ja kaikkien pisimmälle viedyissä yleisötyömuodoissa kuluttaja osallistuu taideteoksen tai -tapahtuman luomiseen alan ammattilaisten kanssa. Voidaan myös olettaa, että taiteen ja kulttuurin tuntemuksen lisääntyessä kuluttaja lisää näiden palvelujen käyttöä. Asiantuntemuksensa ansiosta hänellä on vaikutusvaltaa myös lähipiirissään; hän voi saada mukaansa uusia kuluttajia. Näin ollen katsomme, että yleisötyö on yksi taide- ja kulttuurilaitosten kysyntää määräävistä tekijöistä, ja sillä voidaan olettaa olevan kyky lisätä yleisö- ja käyntimäärää.

63 KTT Jani-Petri Laamanen toimii yliopistonlehtorina Tampereen yliopiston Johtamiskorkeakoulussa.

64 Yleisötyön käsitteestä, muodoista ja tuloksellisuudesta ks. luku 2.

Tekijöitä, joilla on taide- ja kulttuurilaitosten kysyntää lisäävä tai vähentävä vaikutus, on tunnistettu useissa tutkimuksissa. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi hinta (ks. Laamanen 2013; Lévy-Garboua ja Montmarquette 1996; Werck ja Heyndels 2007; Zieba 2009), laatu (ks. Willis ja Snowball 2009; Zieba 2009), näytelmätyyppi (ks. esim. Corning ja Levy 2002; Laamanen 2013; Willis ja Snowball 2009) ja sosioekonomiset muuttujat, kuten tulot, koulutus ja käytettävissä oleva aika (ks. Corning ja Levy 2002; Werck ja Heyndels 2007). Yleisötyön vaikutusta teattereiden, orkestereiden ja museoiden kysyntään ei tiettävästi ole tutkittu aikaisemmassa empiirissä laitosten kysyntätutkimuksessa, joten tutkimuskysymyksemme on perusteltu.

4.2 Tutkimuksen aineisto

4.2.1 Aineiston keruu

Tässä tutkimuksessa yleisötyön sekä muiden tekijöiden vaikutusta kysyntään estimoitii vuosina 2006–2010 lakisääteistä valtionosuutta saaneilta teattereilta, orkestereilta ja museoilta kerätyn paneeliaineiston (ns. pitkittäisaineisto) avulla. Vuonna 2010 järjestelmään kuuluneiden 205 laitoksen tiedot yleisötyöstä ja muista kysyntään vaikuttavista tekijöistä sekä käyntimääristä kerättiin laitosten toimintakertomuksista ja tilinpäätöksistä. Valtionosuusjärjestelmään kuului tarkasteluajanjaksolla 27 orkesteria, 57 teatteria, joista yksi hyväksyttiin järjestelmään vuonna 2008, ja 121 museota, joista kolme hyväksyttiin järjestelmään vuonna 2010. Aineistolähteenä käytettiin ensisijaisesti toimintakertomuksia mutta myös Museotilastoja (2006–2010), Suomen Sinfoniaorkesterit ry:n vuosikertomuksia (2006–2010) ja Teatteritilastoja (2006–2010), kun toimintakertomuksen tiedot olivat puutteelliset. Opetus- ja kulttuuriministeriöltä ja Museovirastolta saatiin tiedot harkinnanvaraisista avustuksista yleisötyöhön sekä innovatiiviseen toimintaan osoitetuista avustuksista, joista osa liittyi yleisötyöhön.

Yleisötyöksi luokiteltiin toiminnot, jotka tarjottiin varsinaisen toiminnan, teatteriesitysten, konserttien sekä näyttelyiden yhteydessä tai niistä erillisinä lisäpalveluina ja joiden tarkoituksiksi tulkittiin nykyisen tai uuden yleisön perehdyttäminen laitoksen toimintaan. Lisäksi toimintoihin liittyi henkilökohtaista vuorovaikutusta laitoksen henkilöstön ja ulkopuolisten osallistujien kesken. Esimerkiksi kouluille lähetetty kirjallinen materiaali ei täyttänyt tätä kriteeriä. Teattereiden ja orkestereiden tavanomaisia lapsille ja koululaisille suunnattuja esityksiä ja konsertteja ei sisällytetty yleisötyöhön, ei myöskään museoiden opastuksia, sillä näiden perinteisten, jo vakiintuneiden toimintamuotojen katsottiin kuuluvan laitoksen ydintehtävän toteuttamiseen. Laitoksissa pidetyt oppitunnit ja laitoksen henkilökunnan pitämät luennot oppilaitoksissa tulkittiin perusopetuksiksi tai ammattiin valmentavaksi koulutukseksi ja jätettiin yleisötyön ulkopuolelle. Ns. ystävähdistysten järjestämiä tilaisuuksia ei huomioitu, koska kaikilta laitoksilta ei saatu niistä tietoja.

4.2.2 Aineiston koodaus

Yleisötyöstä koodattiin toimintakertomustietojen ja muiden edellä mainittujen tietolähteiden pohjalta paneeliaineiston (aineistotaulu) muuttujiksi yleisötyön muodot, kohderyhmät, erityisavustus yleisötyöhön ja yleisötyöhenkilöstö. Kontrollimuuttujina paneeliaineistossa olivat pääsylipun hinta, tuotantojen määrä, kantaesitysten ja ensi-iltojen määrä, esineiden, taideteosten, näyttöiden ja valokuvien määrä, henkilöstökulut, muut kulut, palvelujen ostokulut, vuokratulot, poistot ja markkinointikulut. (Ks. liite 3.)

Yleisötyömuotoja tunnistettiin viisi. Ensimmäiseen ryhmään koodattiin yleisökeskustelut, esitelmät, luennot, seminaarit, taiteilijatapaamiset ja -esittelyt, ohjelmaesittelyt, kulissikierrokset ja vastaavat maksuttomat tilaisuudet. Toiseen ryhmään koodattiin työpajatyöskentely, toiminnalliset tehtäväkierrokset ja kerhot sekä leirit laitoksen omissa tiloissa. Kolmanteen ryhmään sisällytettiin maksuttomat yleisötapahtumat, yleisölle avoimet harjoitukset teattereissa ja orkestereissa sekä ns. avoimet ovet -tapahtumat esimerkiksi Taiteiden yön tai vastaavan yhteydessä. Neljänteen ryhmään sisältyvät ammattilaisten (näyttelijät, muusikot, museoalan työntekijät) ja laitoksen ulkopuolisten osallistujien yhteistuotannot, kuten koulu- ja muiden kuorojen kanssa toteutetut konsertit tai nuorten valokuvanäyttelyt museossa. Viidenteen ryhmään koodattiin yleisötyötilaisuudet, kuten työpajat ja tapahtumat, jotka toteutettiin laitoksen ulkopuolella esimerkiksi päiväkodissa, koulussa, vanhusten palvelutalossa, hoitokodissa, sairaalassa, kauppakeskuksessa tms. julkisessa tilassa. Yleisötyöksi koodattiin vain maksuttomia tilaisuuksia.

Yleisötyön viisi kohderyhmää olivat alle kouluikäiset ja alakouluikäiset lapset perheineen, yläkoulu- ja lukioikäiset nuoret, työikäiset aikuiset, vanhukset ja erityisryhmät, kuten kieli- ja kulttuurivähemmistöt sekä vammaisvähemmistöt. Yleisötyötä tukevinä tekijöinä koodattiin erillisrahoitus, joka käsitti opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM), Museoviraston sekä yksityisten säätiöiden, Euroopan Unionin (EU), Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) ja Euroopan sosiaalirahaston (ESR) myöntämät avustukset yleisötyöhön. Myös yleisötyöhenkilöstön määrä huomioitiin. Yleisötyöhenkilöstöksi luettiin yleisötyön päätoimiset työntekijät, joilla oli mm. seuraavia nimikkeitä: museolehtori, museopedagogi, taidekasvatuksen museolehtori, kulttuurihistorian museolehtori, museopedagogiasta vastaava kulttuuritulkki, aluteatterikuraattori, aluteatterituottaja, teatterikuraattori, tanssitaiteilija, yleisötyövastaava, yleisötyöntekijä, yleisötyöhenkilö, tuotantokoordinaattori ja projektisihteeri.

4.2.3 Muuttujien kuvailu

Aineiston keskeisiä muuttujia ajanjaksolla 2006–2010 kuvaillaan laitosryhmittäin taulukossa 4.1. Lisäksi muuttujille esitetään kunkin laitoksen muuttujien suhteelliset osuudet (%) kaikkien laitosten yhteenlasketusta määrästä ja muuttujien arvon muutokset viisivuotiskaudella

vuodesta 2006 vuoteen 2010 sekä vuodesta 2007 vuoteen 2010, jolloin tapahtuvat muutokset saattavat olla yhteydessä laitosten saamaan valtionosuuden lisäykseen. Kaikkien yleisötyötä jossakin muodossa tarjonneiden laitosten lukumäärä oli 155 vuonna 2006 ja 180 vuonna 2010 (kasvu 16 %). Näistä orkestereiden osuus pysyi ennallaan (14 %), teattereiden osuus kasvoi yhden prosenttiyksikön 23 prosenttiin ja museoiden osuus pieneni 63 prosenttiin. Tämän raportin luvussa 5 eritellään tarkemmin taulukossa 4.1 kuvattuja yleisötyön tarjonnan muutoksia.

Yleisötyötä tarjonneiden laitosten määrä kasvoi 12 prosenttia vuodesta 2007 vuoteen 2010 (taulukko 4.1). Yleisötyön määrällinen kasvu ja monipuolistuminen eri laitosryhmissä näyttävät siis olevan yhteydessä teattereiden, orkestereiden ja museoiden lakisäätetyn valtionosuuden lisäykseen yhteensä noin 50 miljoonalla eurolla vuosina 2008–2010. Laitosten johdolle osoitetun kyselyn mukaan osa lisäyksestä käytettiin juuri yleisötyön määrälliseen ja laadulliseen kehittämiseen ja johdon vastausten mukaan joissakin laitoksissa lisäys mahdollisti yleisötyön tai museopedagogian aloittamisen (ks. tarkemmin Sorjonen, Ruusuvirta 2013).

4.3 Regressioanalyysi ja tulokset

4.3.1 Regressiomallien estimointi

Yleisötyön vaikutuksia tutkitaan estimoimalla tavanomaisia regressiomalleja, jotka ovat muotoa

$$\ln(D_{it}) = \alpha_i + \beta A_{it} + \gamma'x_{it} + \delta_t + \varepsilon_{it},$$

jossa muuttuja D_{it} on käyntien määrä laitoksessa i vuonna t . Muuttuja A on yleisötyötä kuvaava muuttuja, ja muuttujavektori x sisältää muita selittäviä muuttujia. Parametrit α ovat laitosten kiinteitä vaikutuksia, parametrit δ vuosivaikutuksia ja ε kuvaa satunnaistekijää. Kiinnostuksen kohteena on parametri β , joka on yleisötyön vaikutus lipunmyyntimäärään. Kiinteiden laitospaikkavaihtelujen ansiosta yleisötyön kysyntävaikutuksia voidaan tarkastella siten, että huomioidaan ne erot laitosten välillä, jotka eivät muutu ajassa. Esimerkiksi laitosten sijainnin ja koon vaikutukset kävijämäärään tulevat huomioitua kiinteiden vaikutusten avulla. Kiinteiden vuosivaikutusten tarkoitus on huomioida kaikkia laitoksia koskevien, ajassa tapahtuvien kysyntämuutosten vaikutus. Esimerkiksi yleisen taloustilanteen muutosten vaikutukset kysyntään huomioidaan vuosivaikutuksilla.

Teattereiden ja museoiden ilmaiskävijöiden määrä⁶⁵ sisältyy aineistoon, ja se on poistettu käyntimäärämuuttujasta D . Näin ollen muuttujalla pyritään kuvaamaan maksettujen käyntien

65 Ilmaiskävijöitä koskevat tiedot on kerätty Teatteritilastoista, joissa ilmoitetaan ilmaislippujen määrä laitoksittain (ks. Teatteritilastot 2006–2010) ja Museotilastoista, joissa on eritelty kävijöistä ilmaiskävijät (ks. Museotilastot 2006–2010).

Taulukko 4.1 Keskeisten muuttujien kuvailu 2006–2010.

	2006	2007	2008	2009	2010	2006 Osuus %	2007 Osuus %	2008 Osuus %	2009 Osuus %	2010 Osuus %	Muutos 2010/ 2006 %	Muutos 2010/ 2007 %
Yleisötyö: orkesterit	22	23	22	24	25	14	14	14	14	14	14	9
Yleisötyö: teatterit	34	35	34	40	42	22	22	21	23	23	24	20
Yleisötyö: museot	99	103	103	107	113	64	64	65	63	63	14	10
Yleisötyö: kaikki	155	161	159	171	180	100	100	100	100	100	16	12
Esittely, keskustelu tms.: orkesterit	1	3	4	3	5	1	4	5	4	5	400	67
Esittely, keskustelu tms.: teatterit	16	14	15	18	22	23	21	21	23	23	38	57
Esittely, keskustelu tms.: museot	53	50	54	59	67	76	75	74	74	71	26	34
Esittely, keskustelu tms.: kaikki	70	67	73	80	94	100	100	100	100	100	34	40
Työpaja omassa tilassa: orkesterit	1	1	1	2	2	1	1	1	2	2	100	100
Työpaja omassa tilassa: teatterit	14	16	14	16	21	19	23	19	19	21	50	31
Työpaja omassa tilassa: museot	57	54	60	67	75	79	76	80	79	77	32	39
Työpaja omassa tilassa: kaikki	72	71	75	85	98	100	100	100	100	100	36	38
Avoimet ovet -tapahtuma: orkesterit	13	14	15	15	15	11	11	12	11	10	15	7
Avoimet ovet -tapahtuma: teatterit	22	19	19	23	26	18	15	15	17	18	18	37
Avoimet ovet -tapahtuma: museot	87	91	94	99	103	71	73	73	72	72	18	13
Avoimet ovet -tapahtuma: kaikki	122	124	128	137	144	100	100	100	100	100	18	16
Yhteistuotanto yleisön kanssa: orkesterit	2	6	4	2	3	7	16	10	5	7	50	-50
Yhteistuotanto yleisön kanssa: teatterit	10	11	16	14	12	34	30	40	36	29	20	9
Yhteistuotanto yleisön kanssa: museot	17	20	20	23	26	59	54	50	59	63	53	30
Yhteistuotanto yleisön kanssa: kaikki	29	37	40	39	41	100	100	100	100	100	41	11
Työpaja oman tilan ulkopuolella: orkesterit	17	16	17	20	21	33	33	35	36	31	24	31
Työpaja oman tilan ulkopuolella: teatterit	15	14	14	15	17	29	29	29	27	25	13	21
Työpaja oman tilan ulkopuolella: museot	19	18	18	21	30	37	38	37	38	44	58	67
Työpaja oman tilan ulkopuolella: kaikki	51	48	49	56	68	100	100	100	100	100	33	42
Kohderyhmä lapset ja perheet: orkesterit	20	21	22	23	24	16	16	16	16	16	20	14
Kohderyhmä lapset ja perheet: teatterit	28	28	29	35	35	22	22	22	24	23	25	25
Kohderyhmä lapset ja perheet: museot	79	81	83	89	93	62	62	62	61	61	18	15
Kohderyhmä lapset ja perheet: kaikki	127	130	134	147	152	100	100	100	100	100	20	17
Kohderyhmä nuoret: orkesterit	16	15	16	19	21	16	15	15	15	17	31	40
Kohderyhmä nuoret: teatterit	23	26	30	34	33	23	26	27	27	27	43	27
Kohderyhmä nuoret: museot	63	58	64	71	70	62	59	58	57	56	11	21
Kohderyhmä nuoret: kaikki	102	99	110	124	124	100	100	100	100	100	22	25
Kohderyhmä aikuiset: orkesterit	16	20	17	18	20	13	15	12	13	13	25	0
Kohderyhmä aikuiset: teatterit	19	25	26	24	28	16	18	19	17	18	47	12
Kohderyhmä aikuiset: museot	86	92	95	96	105	71	67	69	70	69	22	14
Kohderyhmä aikuiset: kaikki	121	137	138	138	153	100	100	100	100	100	26	12
Kohderyhmä vanhuksat: orkesterit	10	10	9	11	15	31	28	27	23	29	50	50
Kohderyhmä vanhuksat: teatterit	4	6	5	8	6	13	17	15	17	12	50	0
Kohderyhmä vanhuksat: museot	18	20	19	29	30	56	56	58	60	59	67	50
Kohderyhmä vanhuksat: kaikki	32	36	33	48	51	100	100	100	100	100	59	42
Kohderyhmä erityisryhmät: orkesterit	2	2	1	2	1	8	6	3	8	3	-50	-50
Kohderyhmä erityisryhmät: teatterit	5	5	4	4	6	21	16	14	16	18	20	20
Kohderyhmä erityisryhmät: museot	17	24	24	19	26	71	77	83	76	79	53	8
Kohderyhmä erityisryhmät: kaikki	24	31	29	25	33	100	100	100	100	100	38	6
Erityisavustusta saaneet orkesterit (lkm)	1	2	3	2	13	2	5	7	5	25	1 200	550
Erityisavustusta saaneet teatterit (lkm)	10	10	12	9	9	24	25	29	21	18	-10	-10
Erityisavustusta saaneet museot (lkm)	31	28	26	32	29	74	70	63	74	57	-6	4
Erityisavustusta saaneet laitokset: kaikki	42	40	41	43	51	100	100	100	100	100	21	28
Erityisavustus (euroa): orkesterit	18 000	23 000	31 001	21 001	391 001	5	6	7	5	43	2 072	1 600
Erityisavustus (euroa): teatterit	51 504	75 404	122 306	56 105	118 604	15	21	28	12	13	130	57
Erityisavustus (euroa): museot	276 603	256 303	289 503	374 401	404 602	80	72	65	83	44	46	58
Erityisavustus (euroa): kaikki	346 107	354 707	442 810	451 507	914 207	100	100	100	100	100	164	158
Yleisötyöhenkilö (väh. 1): orkesterit	1	0	1	1	1	1	0	2	2	2	100	
Yleisötyöhenkilö (väh. 1): teatterit	3	4	9	9	12	9	10	18	18	23	289	232
Yleisötyöhenkilö (väh. 1): museot	33	34	38	38	40	89	90	80	79	75	21	18
Yleisötyöhenkilö (väh. 1): kaikki	37	38	48	48	53	99	100	100	100	100	44	42
Käynnit: orkesterit	682	708	768	680	709	10	10	11	10	10	4	0
Käynnit: teatterit	2 534	2 621	2 533	2 465	2 578	37	38	36	37	38	2	-2
Käynnit: museot	3 578	3 652	3 730	3 431	3 532	53	52	53	52	52	-1	-3
Käynnit: kaikki laitokset (1 000)	6 794	6 981	7 031	6 576	6 819	100	100	100	100	100	0	-2
Lipputulot: orkesterit	4 142	4 198	4 456	4 522	4 554	9	9	9	9	8	10	8
Lipputulot: teatterit	37 422	38 149	40 463	39 751	43 677	77	78	78	79	80	17	14
Lipputulot: museot	6 788	6 523	6 972	6 032	6 481	14	13	13	12	12	-5	-1
Lipputulot: kaikki (1 000 euroa)	48 351	48 870	51 891	50 305	54 712	100	100	100	100	100	13	12
Orkestereita	27	27	27	27	27	13	13	13	13	13	0	0
Teattereita	56	56	57	57	57	28	28	28	28	28	2	2
Museoita	118	118	118	118	121	59	59	58	58	59	3	3
Laitoksia: kaikki	201	201	202	202	205	100	100	100	100	100	2	2

määrää. Orkestereilta ei ollut saatavilla tietoa ilmaiskävijöiden määristä. Yleisötyötä kuvaavia muuttujia (A) on aineistossa useita, mutta niiden keskinäisen korreloituneisuuden vuoksi regressiomalleihin on sisällytetty vain yksi yleisötyömuuttuja kerrallaan (ks. taulukko 4.2). Ensimmäinen yleisötyömuuttuja kuvaa yleisötyön muotoja suppeasti (= 1, jos mitä tahansa yleisötyön muotoa 1–5 esiintyy). Toinen muuttuja on laajemmin määritelty siten, että se kuvaa kaikkia niitä toiminnan muotoja, jotka voidaan varmuudella lukea yleisötyöksi (muuttujat 1, 2, 4, 5, 11 ja 12). Kontrollimuuttujat (x) vaihtelevat aineiston saatavuuden vuoksi sen mukaan, estimoidaan-ko malleja orkestereille, teattereille vai museoilta. Kaikkiin malleihin sisältyy hintamuuttuja⁶⁶, tuotantojen määrää kuvaava muuttuja ja eri kustannuslajeja kuvaavia muuttujia. Aineistossa olevat muuttujat on kuvattu laitosryhmittäin liitteessä 3.

4.3.2 Tulokset

Analyysien tulokset on esitetty taulukossa 4.2. Taulukossa on raportoitu yleisötyömuuttujien estimoidut kertoimet ja niiden tilastollinen merkitsevyys eri malleissa, ja siitä on jätetty pois kontrollimuuttujien kertoimet. Malleja on kolmenlaisia. Ensinnä on estimoitu malleja, joihin on sisällytetty kaikki kontrollimuuttujat. Seuraavaksi kontrollimuuttujista on jätetty pois ne, joiden voidaan katsoa mahdollisesti mittaavan samaa asiaa kuin yleisötyömuuttujien. Näitä muuttujia ovat henkilöstökulut, palvelujen ostot ja muut kulut. Kolmanneksi on estimoitu malleja, joissa selittävänä tekijänä oleva yleisötyömuuttuja on edelliseltä vuodelta. Taulukosta 4.2 nähdään, että yleisötyömuuttujien kertoimet ovat vain harvoissa malleissa positiivisia ja tilastollisesti merkitseviä (merkitsevyyden rajana on tässä käytetty 10 %:n merkitsevyytensä).

Orkestereilla nuorille suunnattu yleisötyö on yhteydessä korkeampaan käyntimäärään samana ja seuraavana vuonna. Mikäli orkesterilla on yleisötyöhenkilöstöä, on tämä yhteydessä korkeampaan käyntimäärään. Tämä vaikutus tosin katoaa, kun yleisötyön kanssa todennäköisesti korreloivat kontrollimuuttujat (mm. henkilöstökulut) poistetaan mallista. Yleisötyöhenkilöstöä koskeva tulos on ylipäätään melko epävarma, koska vain kahdella orkesterilla tapahtuu muutoksia ko. muuttujassa tarkasteluajanjakson aikana.

Teattereilla yleisötapahtumien järjestäminen on yhteydessä korkeampaan käyntimäärään seuraavana vuonna. Yleisökeskustelut näyttävät olevan yhteydessä pienempään käyntimäärään samana ja seuraavana vuonna. Tässä yhteydessä on huomattava, että tässä tutkimuksessa kyetään näyttämään vain tilastollisia yhteyksiä eikä syy-seuraussuhteiden suuntaa kyetä määrittämään. Onkin mahdollista, että käyntimäärien kehitys vaikuttaa teattereilla yleisötyöaktiiviteetteihin eikä päinvastoin. Negatiiviset kertoimet voidaan siis tulkita myös siten, että yleisökeskusteluja ja lapsille ja perheille suunnattua yleisötyötä tehdään enemmän silloin, kun

66 Teattereiden hinta määriteltiin jakamalla pääsylipputulot summa maksullisten käyntien määrällä ja orkestereiden hinta jakamalla pääsylipputulot käyntien määrällä. Museoiden hintana käytettiin Museotilastoissa (2006–2010) ilmoitettua aikuisten perushintaa.

Taulukko 4.2 Yleisötyömuuttujien kerroinestimaatit.*

Orkesterit	Kaikki kontrollimuuttujat		Osa kontrollimuuttujista		Edellisen vuoden yleisötyö	
	β	p-arvo	β	p-arvo	β	p-arvo
Yleisötyö (suppea)	-0,06	0,398	-0,06	0,467	0,04	0,724
Yleisötyö (laaja)	0,00	0,986	0,02	0,737	0,08	0,241
1. Yleisökeskustelu tms.	0,07	0,491	0,08	0,460	0,13	0,181
2. Työpajat	0,06	0,527	0,06	0,505	-0,08	0,311
3. Yleisötapahtuma	-0,04	0,541	-0,06	0,378	-0,03	0,715
4. Tuotantoyhteistyö yleisön kanssa	0,06	0,389	0,04	0,529	0,08	0,384
5. Yleisötyö kouluissa, sairaaloissa, hoitokodeissa jne.	-0,03	0,644	-0,01	0,897	0,07	0,227
6. Lapsille ja perheille	-0,01	0,826	0,01	0,921	0,10	0,228
7. Nuorille	0,10*	0,085	0,15**	0,018	0,12*	0,070
8. Aikuisille/Työikäisille	-0,08	0,256	-0,07	0,334	-0,02	0,786
9. Vanhuksille	0,00	0,997	0,00	0,979	0,01	0,915
10. Erityisryhmille	-0,09	0,405	-0,02	0,859	-0,1	0,362
11. Erillisrahoitus yleisötyöhön (OKM, ESR tms.)	0,02	0,807	0,05	0,443	-0,06	0,479
12. Yleisötyöhenkilöstö	0,18***	0,007	0,04	0,569	0,11	0,160
Teatterit	Kaikki kontrollimuuttujat		Osa kontrollimuuttujista		Edellisen vuoden yleisötyö	
	β	p-arvo	β	p-arvo	β	p-arvo
Yleisötyö (suppea)	0,04	0,305	0,05	0,196	0,02	0,669
Yleisötyö (laaja)	-0,04	0,279	-0,02	0,571	-0,05	0,307
1. Yleisökeskustelu tms.	-0,15**	0,030	-0,1	0,124	-0,16***	0,007
2. Työpajat	-0,05	0,347	-0,07	0,295	0,06	0,200
3. Yleisötapahtuma	0,03	0,403	0,05	0,332	0,09*	0,059
4. Tuotantoyhteistyö yleisön kanssa	-0,02	0,695	0,00	0,928	0,06	0,193
5. Yleisötyö kouluissa, sairaaloissa, hoitokodeissa jne.	0,00	0,980	-0,02	0,752	0,06	0,295
6. Lapsille ja perheille	0,02	0,568	0,04	0,393	-0,03	0,464
7. Nuorille	0,01	0,776	0,02	0,614	0,01	0,805
8. Aikuisille/Työikäisille	-0,02	0,718	-0,03	0,586	0,08	0,181
9. Vanhuksille	0,00	0,944	0,02	0,758	-0,03	0,700
10. Erityisryhmille	0,10	0,382	0,13	0,290	0,11	0,288
11. Erillisrahoitus yleisötyöhön (OKM, ESR tms.)	-0,02	0,733	-0,01	0,879	-0,07	0,314
12. Yleisötyöhenkilöstö	-0,04	0,433	-0,06	0,378	-0,11	0,138
Museot	Kaikki kontrollimuuttujat		Osa kontrollimuuttujista		Edellisen vuoden yleisötyö	
	β	p-arvo	β	p-arvo	β	p-arvo
Yleisötyö (suppea)	-0,28***	0,005	-0,25**	0,012	0,02	0,890
Yleisötyö (laaja)	0,02	0,780	0,03	0,635	-0,13*	0,066
1. Yleisökeskustelu tms.	0,02	0,662	0,06	0,325	-0,04	0,495
2. Työpajat	0,08	0,295	0,09	0,249	-0,05	0,429
3. Yleisötapahtuma	-0,10	0,205	-0,10	0,262	-0,18***	0,002
4. Tuotantoyhteistyö yleisön kanssa	-0,04	0,506	-0,05	0,443	0,03	0,594
5. Yleisötyö kouluissa, sairaaloissa, hoitokodeissa jne.	-0,03	0,527	-0,03	0,635	0,02	0,816
6. Lapsille ja perheille	-0,07	0,233	-0,06	0,357	-0,03	0,692
7. Nuorille	0,01	0,808	0,04	0,434	-0,02	0,749
8. Aikuisille/Työikäisille	-0,17**	0,027	-0,16**	0,040	0,04	0,662
9. Vanhuksille	-0,04	0,435	-0,04	0,512	-0,05	0,456
10. Erityisryhmille	0,05	0,328	0,04	0,468	-0,09	0,177
11. Erillisrahoitus yleisötyöhön (OKM, ESR tms.)	0,08*	0,091	0,08*	0,088	-0,10*	0,070
12. Yleisötyöhenkilöstö	0,18**	0,017	0,20***	0,008	0,06	0,606

*Kaikissa malleissa on vain yksi yleisötyömuuttuja selittäjänä. Kaikissa malleissa kiinteät efektit laitoksille ja vuosille. P-arvot perustuvat robusteihin keski-
virheisiin. ***, ** ja * tarkoittavat tilastollista merkitsevyyttä 1 %:n, 5 %:n ja 10 %:n merkitsevyystasolla.

käyntimäärät ovat laskussa.⁶⁷ Toisaalta on huomattava, että em. yleisötyömuuttajat perustuvat vuosikertomustietoihin. Tällöin negatiiviset kertoimet saattavat olla merkki siitä, että yleisötyötä raportoidaan enemmän silloin, kun käyntimäärän kehitys on ollut heikompaa.

Museoilla vain yleisötyöhön saatu erillisrahoitus ja yleisötyöhenkilöstön määrä ovat tilastollisesti merkitsevässä positiivisessa yhteydessä suurempaan käyntimäärään. Toisaalta suppeasti määritelty yleisötyö on yhteydessä pienempään käyntimäärään samana vuonna. Lisäksi yleisötyö laajasti määriteltynä, yleisötapahtumat ja erillisrahoitus ovat yhteydessä pienempään käyntimäärään seuraavana vuonna. Kuten aiemmin teattereiden osalta todettiin, tällaiset negatiiviset yhteydet voivat johtua endogeenisuusharhasta.

Kaiken kaikkiaan regressiomallien tulokset antavat yleisötyön kysyntävaikutuksista melko epäyhtenäisen kuvan. Tulokset vaihtelevat suuresti riippuen laitostyyppistä ja yleisötyön muodosta.

4.4 Tulosten tarkastelu ja tutkimuksen rajoitukset

Tämän tutkimuksen tulosten mukaan yleisötyötä tehneiden teattereiden, orkestereiden ja museoiden määrä kasvoi ja yleisötyö laitoksissa monipuolistui vuodesta 2006 vuoteen 2010. Määrällinen kasvu painottui tarkastelukauden jälkipuolelle, joten tulos näyttää olevan yhteydessä laitosten lakisääteisen valtiosuuden noin 50 miljoonan euron lisäykseen vuosina 2008–2010. Tulos on yhdensuuntainen vuonna 2012 laitosten johdolle osoitetun kyselyn tulosten kanssa (ks. tarkemmin Sorjonen, Ruusuvirta 2013). Johdon vastauksista ilmeni tuolloin, että osa lisäyksestä käytettiin juuri yleisötyön määrälliseen ja laadulliseen kehittämiseen ja joissakin laitoksissa lisäys mahdollisti yleisötyön tai museopedagogian aloittamisen.

Regressioanalyysin tulokset osoittavat, että yleisötyön vaikutus taide- ja kulttuurilaitosten käyntimääriin on melko heikko eikä yleisötyön lisääminen näytä kasvattavan käyntimäärää. Tutkimuksessa ei pystytty vahvistamaan positiivista yhteyttä yleisötyötoimenpiteiden ja käyntimäärien välillä. Tulos on samansuuntainen kuin Barbosan ja Briton (2012) tutkimuksessa. Heidän tutkimuksestaan ilmeni, että avoimien ovien päivä poisti käynnin esteitä, houkutteli ensikertalaisia museoon ja tarjosi heille tyydyttävän kokemuksen. Tyytyväisyys ei kuitenkaan lisännyt aikomusta palata museoon tavallisena päivänä lyhyellä aikavälillä.

Muutamia tekijöitä voidaan tunnistaa, kun pohditaan, miksi yleisötyöllä ei ole selkeää vaikutusta käyntimääriin. Ensinnäkin vaikka tämän tyyppisessä tutkimuksessa tunnistetaan yhteys

67 Tämä ns. endogeenisuusongelma voi koskea kaikkia tässä tutkimuksessa esitettyjä regressiokertoimia. Endogeenisuusongelma syntyy, kun mallin selittävä muuttuja korreloi mallin virhetermin kanssa. Mikäli endogeenisuusharha on kertoimia pienentävä, voi yleisötyön positiivinen vaikutus jäädä havaitsematta minkä tahansa yleisötyömuuttujan kohdalla. Tulkintoja hankaloittaa se, että endogeenisuusharhan suuntaa on vaikea yleisötyön tapauksessa päätellä, koska se riippuu siitä, onko käyntimäärällä yleisötyötä lisäävä vai vähentävä vaikutus.

tekijöiden välillä, syy- ja seuraussuhteiden suuntaa ei kyetä osoittamaan. Näin ollen tulosten osoittama, yleisötyön käyntimäärää pienentävä vaikutus voidaan tulkita myös niin, että yleisötyötä lisätään silloin, kun käyntimäärät vähenevät. Kolmantena vaikuttavana tekijänä saattaa olla markkinointitoimenpiteiden väheneminen, jos panostus yleisötyöhön otetaan markkinoinnin resursseista. Markkinoinnin vähentäminen saattaa johtaa kysynnän vähenemiseen, jota yleisötyön vaikutus ei pysty korvaamaan. Kulttuurin taloustieteessä taide- ja kulttuurilaitoksen tuotteet on nähty ylellisyshyödykkeinä (ks. Lévy-Garboua ja Montmarquette 2002, 4). Ylellisyshyödykkeiden kuluttamista pystytään lykkäämään helpommin kuin välttämättömyshyödykkeiden kulutusta, mistä seuraa, että joissakin tilanteissa, esimerkiksi taloudellisen taantumien aikana, kulttuurin kulutus voi vähentyä yleisötyöponnistuksista huolimatta.

Aineiston heterogeenisyys saattaa heikentää tulosten luotettavuutta. Toimintakertomuksissa laitokset raportoivat yleisötyöstään hyvin eri tavoin: jotkut yksityiskohtaisesti, useimmat melko suppeasti, jotkut vain muutamalla sanalla ja jotkut eivät mainitse yleisötyötä ollenkaan, mikä heikentää tulkinnan luotettavuutta ja rajoittaa analyysia. Esimerkiksi yleisötyöhön osallistuneiden määrää ei ollut raportoitu systemaattisesti kaikissa laitosryhmissä eikä sitä voitu hyödyntää analyysissa. Samoin laitosten pieni määrä erityisesti orkestereiden ryhmässä johti siihen, että jokin yleisötyömuuttuja, esimerkiksi yleisötyöhenkilöstö, muuttui tarkastelukaudella vain joissakin orkestereissa, ja tulokset ovat sen vuoksi epävarmat. Yleisötyöksi tulkitut toimenpiteet lisääntyivät määrällisesti tarkastelukaudella, mutta koska yleisötyön vaikutukset saattavat ilmetä vasta pidemmällä kuin muutaman vuoden aikavälillä, jopa niinkin myöhään kuin kohde-ryhmänä olleiden lasten ja nuorten vartuttua aikuisiksi, viiden vuoden tarkastelukausi oli varsin lyhyt. Jatkotutkimuksessa olisi mahdollisuuksien mukaan ulotettava analyysi pidemmälle ajanjaksolle.

5 YLEISÖTYÖTÄ TARJONNEIDEN, VALTIONOSUUTTA SAAVIEN TEATTEREIDEN, ORKESTEREIDEN JA MUSEOIDEN MÄÄRÄ VUOSINA 2006-2010 JA 2014

Hilppa Sorjonen

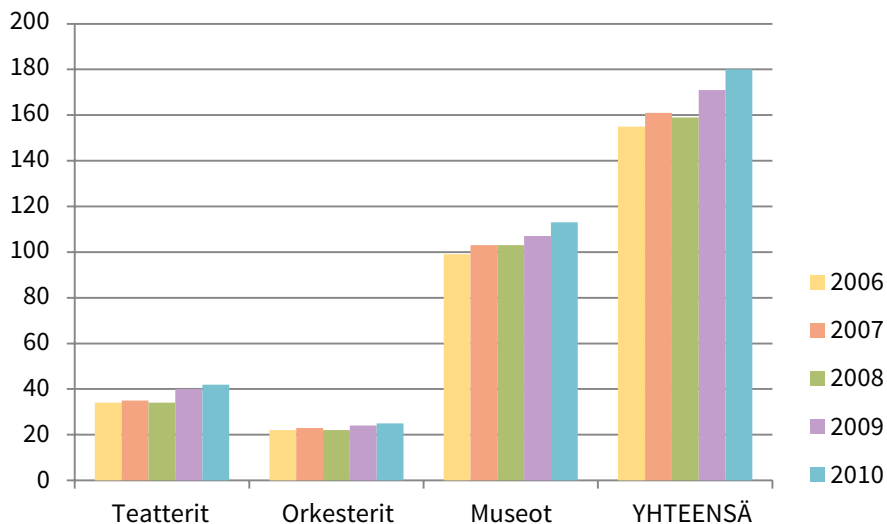
5.1 Johdanto

Tässä luvussa tarkastellaan yleisötyötä tehneiden, valtionosuusjärjestelmään kuuluvien teattereiden, orkestereiden ja museoiden (myöh. VOS-laitokset) määrän kehitystä vuodesta 2006 vuoteen 2010 ja vuonna 2014. Määrällinen kehitys tarkoittaa yleisötyötä tarjonneiden laitosten määrän kehitystä, sillä erityyppisten yleisötyötilaisuuksien määristä kaikissa laitoksissa ei ollut käytettävissä tarkkoja tietoja. Vuonna 2010 järjestelmään kuului 96 yksityistä laitosta (yhdistykset, osakeyhtiöt, säätiöt) ja 84 kunnallista laitosta (N = 205).

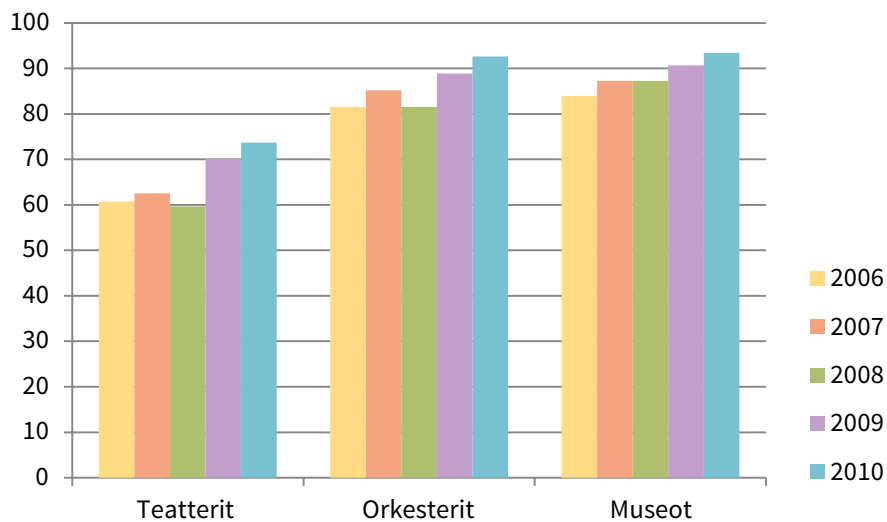
Vuosien 2006–2010 tarkastelun aineistolähteet, aineiston keruu ja käsittely on esitelty tämän raportin 4. luvun alaluvussa Tutkimuksen aineisto. Luvussa 4 olevan taulukon 4.1 (Keskeisten muuttujien kuvailu 2006–2010) numeroaineistoa havainnollistetaan tässä luvussa pylväskaa-vioiden. Koska laitosten määrä eri ryhmissä vaihtelee (teattereita on 57, orkestereita 27 orkesteria ja 121 museota), kuvioissa esitetään yleisötyötä tarjonneiden laitosten prosenttiosuudet oman laitosryhmän laitoksista. Jos yleisötyöstä ei ollut mainintaa toimintakertomuksessa, se tulkittiin tässä tarkastelussa siten, että yleisötyötä ei ollut tehty. Kahden teatterin ja kolmen museon yleisötyöstä ei ollut käytettävissä tietoa miltään vuodelta. Yleisötyötä tarjonneiden teattereiden ja museoiden lukumäärät ja suhteelliset osuudet kuvioissa ja taulukoissa saattaisivat olla suuremmat, jos kaikilta laitoksilta olisi ollut käytettävissä tiedot yleisötyöstä.

Vuoden 2014 yleisötyöstä kerättiin tiedot 103 laitokselta ja tietolähteenä käytettiin laitosten verkkosivustoa, sillä se on nykyään yksi laitosten tärkeimmistä tiedotuskanavista, jonka kautta on mahdollista esitellä tehokkaasti toimintaa ja saavuttaa kohderyhmät. Tiedot kerättiin marras-joulukuun vaihteessa 2014 ns. poikkileikkausaineistona. Näyte käsitti ELY-keskuskaupungeissa⁶⁸ sijaitsevat, lakisääteistä valtionosuutta saavat teatterit (n = 41), orkesterit (n = 16) ja museot (n = 46). Näiden laitosten koko henkilöstön henkilötyövuosimäärä oli vuonna 2010 keskimäärin 25–26, kun muualla sijaitsevilla laitoksilla oli keskimäärin vain 13–14 henkilötyövuotta. Voidaankin olettaa, että näytteen laitoksilla oli resursseja, jotka mahdollistavat yleisötyön tekemisen. Näytteeseen kuuluneet laitokset on lueteltu liitteessä 4. Tarkastelua varten kerättiin

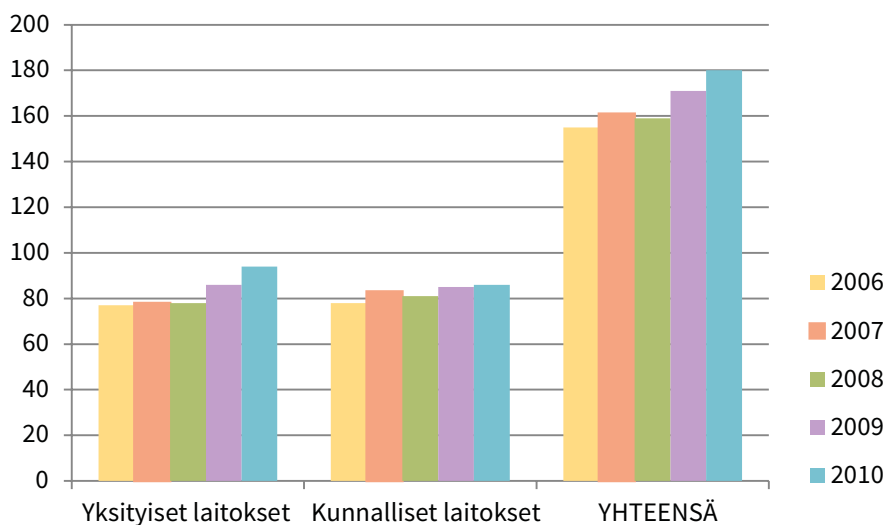
68 ELY-keskuskaupungit ovat Helsinki, Joensuu, Jyväskylä, Kajaani, Kouvola, Kuopio, Lahti, Mikkeli, Oulu, Pori, Rovaniemi, Seinäjoki, Tampere, Turku ja Vaasa.

Kuvio 5.1 Yleisötyötä tehneiden laitosten määrä laitosryhmittäin 2006-2010.

Kuvio 5.2 Yleisötyötä tehneiden laitosten osuus (%) laitosryhmän kaikista laitoksista 2006-2010.

Kuvio 5.3 Yleisötyötä tehneiden yksityisten ja kunnallisten laitosten määrä 2006-2010.

tiedot vain tarjolla olevista yleisötyön muodoista ja maksullisuudesta, sillä verkkosivustoilta ei ollut saatavissa tarkkoja tietoja yleisötyön kohderyhmistä.

Luvun aluksi kuvataan kaikkien yleisötyötä tarjonneiden laitosten määrän kehitystä. Sen jälkeen eritellään yleisötyön tarjontaa kunnallisissa ja yksityisissä laitoksissa, yleisötyön eri muotojen tarjontaa sekä eri kohderyhmille suunnatun yleisötyön tarjontaa laitosryhmittäin. Lopuksi tarkastellaan yleisötyötä tarjonneiden laitosten määrän pitkän aikavälin kehitystä vuosien 2006, 2010 ja 2014 tietojen avulla.

5.2 Yleisötyötä tarjonneiden laitosten määrä ja sen muutokset laitosryhmittäin 2006-2010

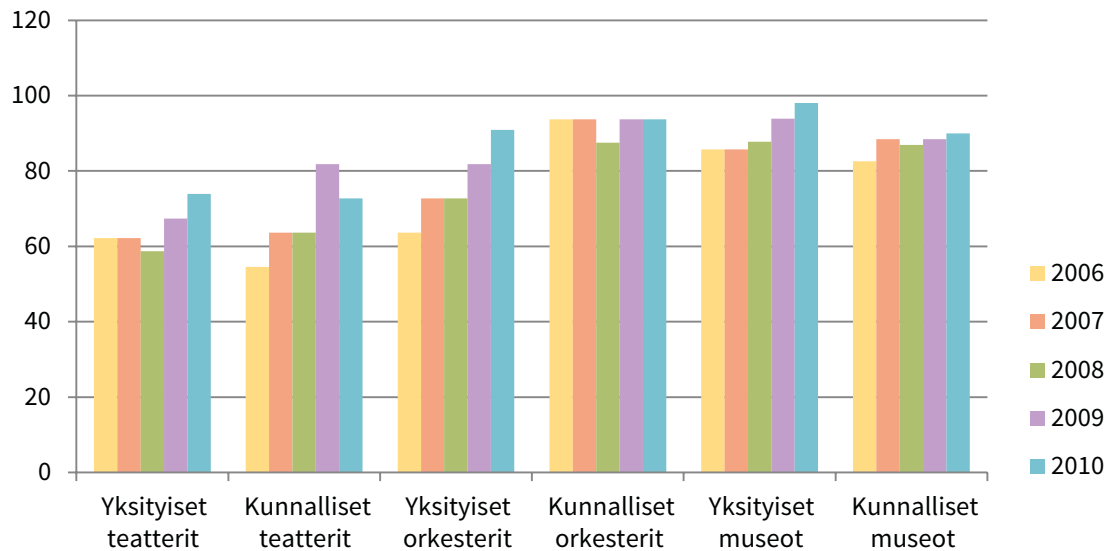
Yleisötyötä tehneiden laitosten määrä kasvoi 155:stä 180:een tarkastelukaudella (kuvio 5.1, taulukko 5.1). Vuonna 2006 kaikista laitoksista 77 prosenttia teki jonkintyyppistä yleisötyötä ja vuoteen 2010 mennessä osuus kasvoi 88 prosenttiin. Vuodesta 2007 vuoteen 2010 yleisötyön aloittaneiden määrä kasvoi suhteellisesti eniten (20 %) teattereiden ryhmässä (taulukko 5.1). Aloittaneiden määrä koko aineistossa kasvoi VOS-lisäyksen ajanjaksolla keskimäärin 12 prosenttia.

Taulukosta 5.1 nähdään, että vuonna 2008, jolloin VOS-laitokset saivat ensimmäistä kertaa korotettua valtionosuutta⁶⁹, yleisötyötä tekevien laitosten määrä (159) jäi hiukan alhaisemmaksi kuin vuonna 2007. Kahtena seuraavana vuonna valtionosuuden kasvaessa edelleen yleisötyötä tehneiden laitosten määrä lisääntyi selvästi, ensin 12:lla 171:een ja sitten yhdeksällä 180:een.

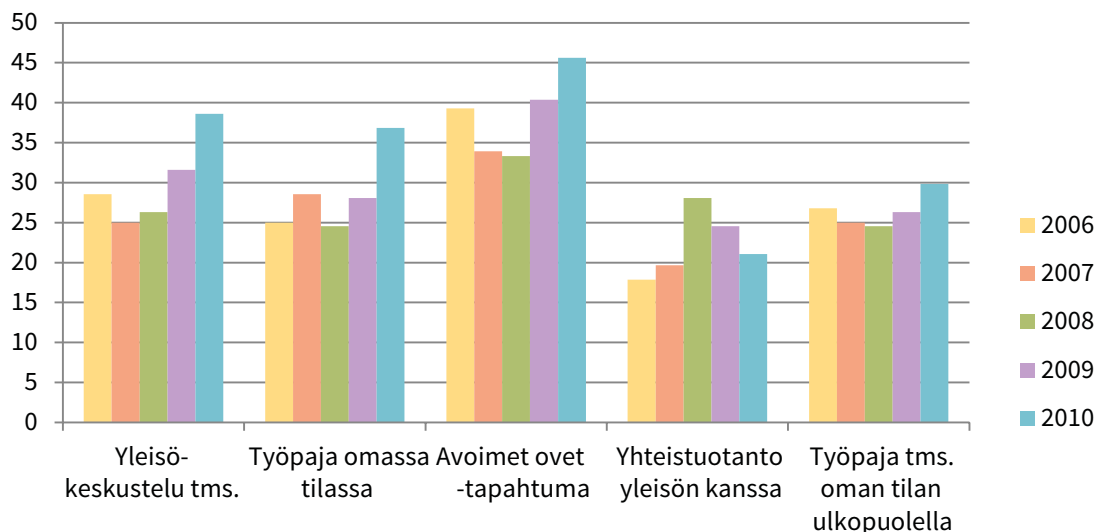
Taulukko 5.1 Yleisötyötä tehneiden teattereiden, orkestereiden ja museoiden määrä 2006-2010 ja muutos vuodesta 2007 vuoteen 2010.

	2006		2007		2008		2009		2010		Muutos 2010/ 2007 %
	Yleisö- työtä tehneet	Osuus %	Yleisö- työtä tehneet	Osuus %	Yleisö- työtä tehneet	Osuus %	Yleisö- työtä tehneet	Osuus %	Yleisö- työtä tehneet	Osuus %	
Teatterit (n = 56-57)	34	61	35	63	34	60	40	70	42	74	20
Orkesterit (n = 27)	22	81	23	85	22	81	24	89	25	93	9
Museot (n = 118-121)	99	84	103	87	103	87	107	91	113	93	10
Yhteensä (N = 201-205)/ Osuus %	155	77	161	80	159	79	171	85	180	88	12

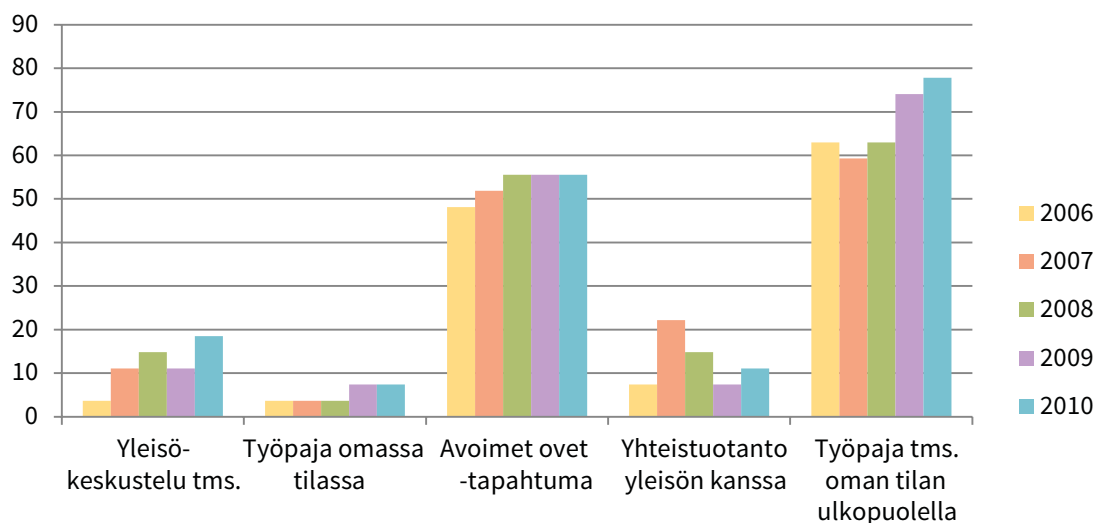
69 Vuosina 2008-2010 lakisääteiseen valtionosuusjärjestelmään kuuluvat teatterit, orkesterit ja museot saivat yhteensä noin 50 miljoonan euron suuruisen määrärahalisäyksen; ks. tarkemmin Sorjonen, Ruusuvirta 2013.

Kuvio 5.4 Yksityisten ja kunnallisten yleisötyötä tehneiden laitosten osuus (%) oman laitosryhmänsä laitoksista 2006-2010.

Kuvio 5.5 Eri yleisötyömuotoja tarjonneiden teattereiden osuus (%) kaikista teattereista 2006-2010.

Kuvio 5.6 Eri yleisötyömuotoja tarjonneiden orkestereiden osuus (%) kaikista orkestereista 2006-2010.

Kaikissa laitosryhmissä yleisötyötä tehneiden laitosten suhteellinen osuus kasvoi melko tasaisesti vuoden 2006 jälkeen (ks. kuvio 5.2 ja taulukko 5.1). Sekä orkestereiden että museoiden ryhmässä yleisötyötä tehneiden laitosten osuus laitosryhmän kaikista laitoksista oli korkeimmillaan vuonna 2010, jolloin osuus oli 93 prosenttia. Myös teattereiden ryhmässä yleisötyötä tehneiden osuus oli korkeimmillaan tuolloin, mutta osuus oli pienempi (74 %). Määrällisestä kehityksestä saatiin samansuuntaisia tietoja laitosten johdolta lomakekyselyn vastauksissa jo tutkittaessa vuosien 2008–2010 valtiosuuden lisäyksen vaikutuksia ja käyttöä (ks. Sorjonen, Ruusuvirta 2013, 52).

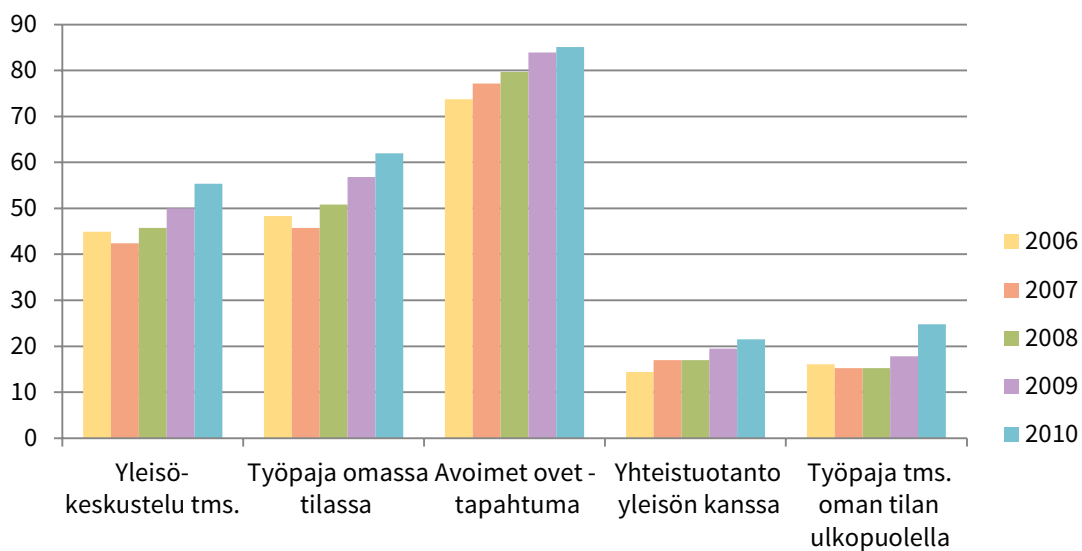
Kuviossa 5.3 ja taulukossa 5.2 kuvataan yleisötyötä tehneiden yksityisten ja kunnallisten laitosten määriä. Yksityisten laitosten määrä kasvoi suhteellisesti enemmän (21 %) kuin kunnallisten laitosten määrä (4 %). Toisaalta laitosryhmäkohtainen tarkastelu taulukossa 5.3 osoittaa, että yleisötyötä tehneiden osuus oli varsin korkea kunnallisten orkestereiden (94 %) ja museoiden ryhmässä (83 %) jo tarkastelukauden alussa.

Taulukko 5.2 Yleisötyötä tehneiden yksityisten ja kunnallisten laitosten määrä 2006–2010 ja muutos (%) vuodesta 2007 vuoteen 2010.

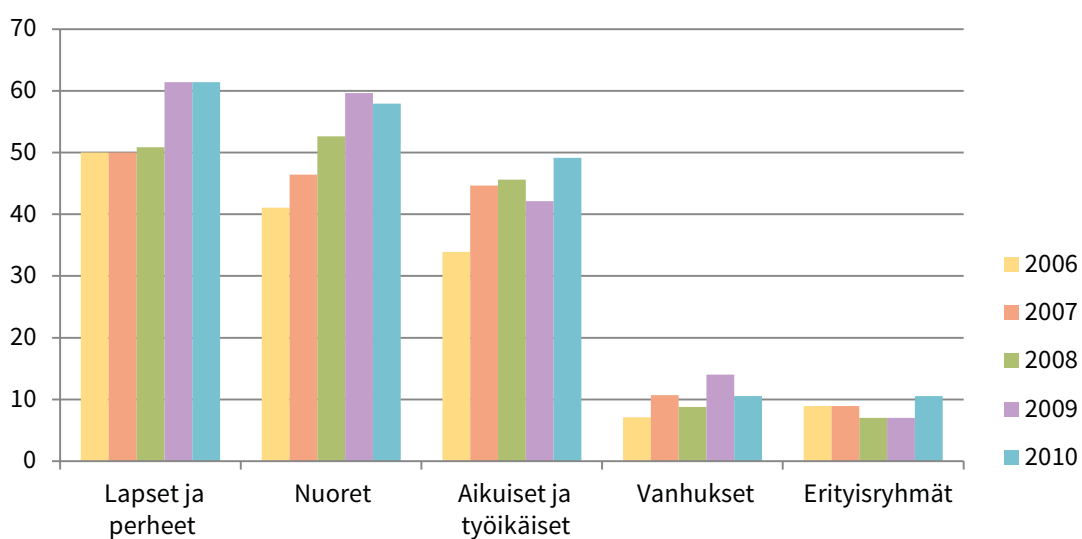
	2006	2007	2008	2009	2010	Muutos 2010/ 2007 %
	Yleisötyötä tehneet	Yleisötyötä tehneet	Yleisötyötä tehneet	Yleisötyötä tehneet	Yleisötyötä tehneet	
Yksityiset teatterit (n = 45–46)	28	28	27	31	34	21
Kunnalliset teatterit (n = 11)	6	7	7	9	8	14
Yksityiset orkesterit (n = 11)	7	8	8	9	10	25
Kunnalliset orkesterit (n = 16)	15	15	14	15	15	0
Yksityiset museot (n = 49–51)	42	42	43	46	50	19
Kunnalliset museot (n = 69–70)	57	61	60	61	63	3
Yksityiset yhteensä (n = 105–108)	77	78	78	86	94	21
Kunnalliset yhteensä (n = 96–97)	78	83	81	85	86	4
Yhteensä (N = 201–205)	155	161	159	171	180	12

Kuviosta 5.4 nähdään, että joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta yleisötyötä tehneiden osuus laitosryhmittäin kasvoi vuosittain ajanjaksolla 2006–2010. Vuonna 2008 kunnallisten orkestereiden ja yksityisten teattereiden ryhmässä ja vuonna 2010 kunnallisten teattereiden ryhmässä yksi laitos keskeytti yleisötyön tekemisen (ks. taulukko 5.2). Koska laitosryhmät ovat melko pieniä, yleisötyötä tehneiden suhteellinen osuus pieneni tällöin useita prosenttiyksikköjä (ks. taulukko 5.3).

Taulukosta 5.3 käy ilmi, että vuoteen 2010 mennessä yksityisten orkestereiden ryhmässä yleisötyötä tekevien osuus nousi lähes samalle tasolle (91 %) kuin kunnallisissa orkestereissa (94 %).

Kuvio 5.7 Eri yleisötyömuotoja tarjonneiden museoiden osuus (%) kaikista museoista 2006-2010.

Kuvio 5.8 Eri kohderyhmille yleisötyötä tarjonneiden teattereiden osuus (%) kaikista teattereista 2006-2010.

Melkein kaikissa yksityisissä museoissa (98 %) tehtiin yleisötyötä tarkastelukauden lopussa. Kunnallisissa teattereissa (n = 11) yleisötyötä tehneiden osuus oli tarkastelukaudella alhaisin, mutta lähestyi yksityisten teattereiden (n = 45–46) tasoa ja vuonna 2010 osuudet olivat jokseenkin samalla tasolla (74 ja 73 %).

Taulukko 5.3 Yleisötyötä tehneiden yksityisten ja kunnallisten laitosten osuus (%) oman laitostyöryhmän laitoksista 2006–2010 ja muutos (prosenttiyksikköä) vuodesta 2007 vuoteen 2010.

	2006	2007	2008	2009	2010	Muutos 2010–2007 %-yks.
	Yleisötyötä tehneet %	Yleisötyötä tehneet %	Yleisötyötä tehneet %	Yleisötyötä tehneet %	Yleisötyötä tehneet %	
Yksityiset teatterit	62	62	59	67	74	12
Kunnalliset teatterit	55	64	64	82	73	9
Yksityiset orkesterit	64	73	73	82	91	18
Kunnalliset orkesterit	94	94	88	94	94	0
Yksityiset museot	86	86	88	94	98	12
Kunnalliset museot	83	88	87	88	90	2
Yksityiset yhteensä	73	74	74	81	87	13
Kunnalliset yhteensä	81	86	84	89	89	2

5.3 Yleisötyön eri muotojen tarjonta 2006–2010 laitosryhmittäin

Yleisötyön eri muotojen tarjonnassa ilmennyttä laitostyöryhmien sisäistä vaihtelua kuvataan seuraavissa kuvioissa ja taulukoissa. Monipuolisesti erityyppisiä yleisötyömuotoja tarjoavia laitoksia oli suhteellisesti eniten teattereiden joukossa vuosina 2006–2010 (vrt. kuviot 5.5, 5.6 ja 5.7). Yli kolmannes (37–46 %) teattereista tarjosi vuonna 2010 yleisökeskusteluja tai vastaavia tilaisuuksia, työpajoja ja avointen ovien tapahtumia. Vain yhteistuotantoja tarjonneiden laitosten osuus kaikista teattereista supistui vuodesta 2008 vuoteen 2010 (kuviokuva 5.5, taulukko 5.4).

Kuviokuva 5.6 ja taulukko 5.4 kertovat, että orkestereista vain alle 20 prosenttia tarjosi yleisökeskusteluja, työpajatyöskentelyä omissa tiloissa ja yhteistuotantoja (lukuun ottamatta vuotta 2007, jolloin osuus oli 22 prosenttia). Yleistä oli kaikille avoimien, maksuttomien tapahtumien järjestäminen – niitä tarjosi yli puolet orkestereista – ja 59–78 prosenttia orkestereista toteutti työpajatyöskentelyä oman tilan ulkopuolella.

Museoista 85 prosenttia järjesti yhden tai useampia kaikille avoimia tilaisuuksia vuonna 2010 (kuviokuva 5.7 ja taulukko 5.4). Tuolloin yleisökeskusteluja tms. tilaisuuksia järjestäviä museoita oli 55 prosenttia ja työpajatyöskentelyyn oli mahdollisuus 62 prosentissa museoista. Sen sijaan vain viidennes toteutti yhteistuotantoja ja neljännes järjesti työpajoja oman tilan ulkopuolella.

Taulukko 5.4 Eri yleisötyömuotoja tarjonneiden laitosten osuus (%) omassa laitosryhmässä 2006-2010 ja osuuden muutos vuodesta 2007 vuoteen 2010 (prosenttiyksikköä).

		2006	2007	2008	2009	2010	Muutos 2010/2007 %-yks.
		Yleisötyötä tehneet %	Yleisötyötä tehneet %	Yleisötyötä tehneet %	Yleisötyötä tehneet %	Yleisötyötä tehneet %	
Yleisökeskustelu tms.	Teatterit	29	25	26	32	39	14
	Orkesterit	4	11	15	11	19	7
	Museot	45	42	46	50	55	13
Työpaja omassa tilassa	Teatterit	25	29	25	28	37	8
	Orkesterit	4	4	4	7	7	4
	Museot	48	46	51	57	62	16
Avoimet ovet -tapahtuma	Teatterit	39	34	33	40	46	12
	Orkesterit	48	52	56	56	56	4
	Museot	74	77	80	84	85	8
Yhteistuotanto	Teatterit	18	20	28	25	21	1
	Orkesterit	7	22	15	7	11	-11
	Museot	14	17	17	19	21	5
Työpaja oman tilan ulkopuolella	Teatterit	27	25	25	26	30	5
	Orkesterit	63	59	63	74	78	19
	Museot	16	15	15	18	25	10

5.4 Yleisötyön suuntaaminen eri kohderyhmille

Tarkastelukaudella lapset ja perheet, nuoret sekä aikuiset ja työikäiset olivat useimpien teattereiden yleisötyön kohderyhminä (kuvio 5.8 ja taulukko 5.5). Lapsille ja nuorille suunnattua yleisötyötä tarjottiin aikaisempaa useammassa teattereissa kahtena viimeisenä vuotena. Vanhuksille ja erityisryhmille kohdistettua yleisötyötä tarjoavien teattereiden osuus oli vain noin 10 prosenttia.

Useimpien orkestereiden yleisötyön kohderyhmä oli lapset ja perheet; osuus kasvoi tarkastelukaudella 74 prosentista 89 prosenttiin (kuvio 5.9 ja taulukko 5.5). Lähes samansuuruisen oli nuorille yleisötyötä tarjonneiden orkestereiden osuus (56–78 %). Orkestereista 56 prosenttia toteutti yleisötyötä vanhusten parissa vuonna 2010. Erityisryhmille yleisötyötä tarjosi vain neljä prosenttia orkestereista.

Museoissa yleisötyö näyttää kohdistuneen useimmin aikuisille ja työikäisille (kuvio 5.10 ja taulukko 5.5). Tarkastelukaudella näille ryhmille tilaisuuksia järjestävien museoiden osuus kasvoi 73 prosentista 87 prosenttiin. Niiden museoiden osuus, jotka toteuttivat yleisötyötä lapsille ja nuorille, kasvoi 67 prosentista 77 prosenttiin. Vanhuksille yleisötyötä tarjottiin hiukan useammassa museoissa (osuus 15–25 %) kuin erityisryhmille (osuus 14–21 %).

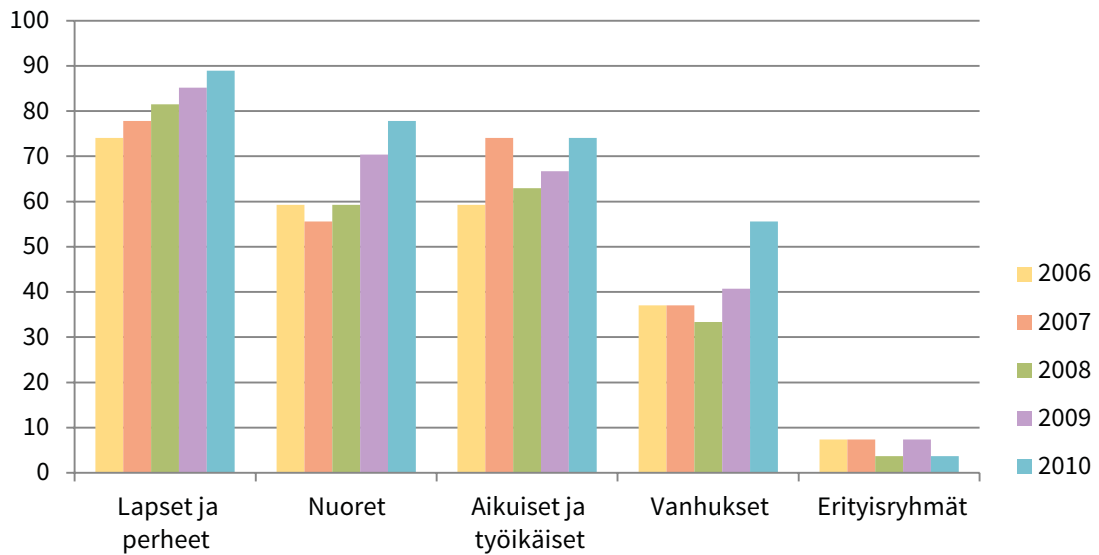
Taulukko 5.5 Eri kohderyhmille yleisötyötä tarjonneiden laitosten osuus (%) omassa laitosryhmässä 2006–2010 ja osuuden muutos vuodesta 2007 vuoteen 2010 (prosenttiyksikköä).

		2006	2007	2008	2009	2010	Muutos
		Yleisötyötä tehneet %	Yleisötyötä tehneet %	Yleisötyötä tehneet %	Yleisötyötä tehneet %	Yleisötyötä tehneet %	2010/2007 %-yks.
Lapset ja perheet	Teatterit	50	50	51	61	61	11
	Orkesterit	74	78	81	85	89	11
	Museot	67	69	70	75	77	8
Nuoret	Teatterit	41	46	53	60	58	11
	Orkesterit	59	56	59	70	78	22
	Museot	53	49	54	60	58	9
Aikuiset ja työikäiset	Teatterit	34	45	46	42	49	4
	Orkesterit	59	74	63	67	74	0
	Museot	73	78	81	81	87	9
Vanhukset	Teatterit	7	11	9	14	11	0
	Orkesterit	37	37	33	41	56	19
	Museot	15	17	16	25	25	8
Erityisryhmät	Teatterit	9	9	7	7	11	2
	Orkesterit	7	7	4	7	4	-4
	Museot	14	20	20	16	21	1

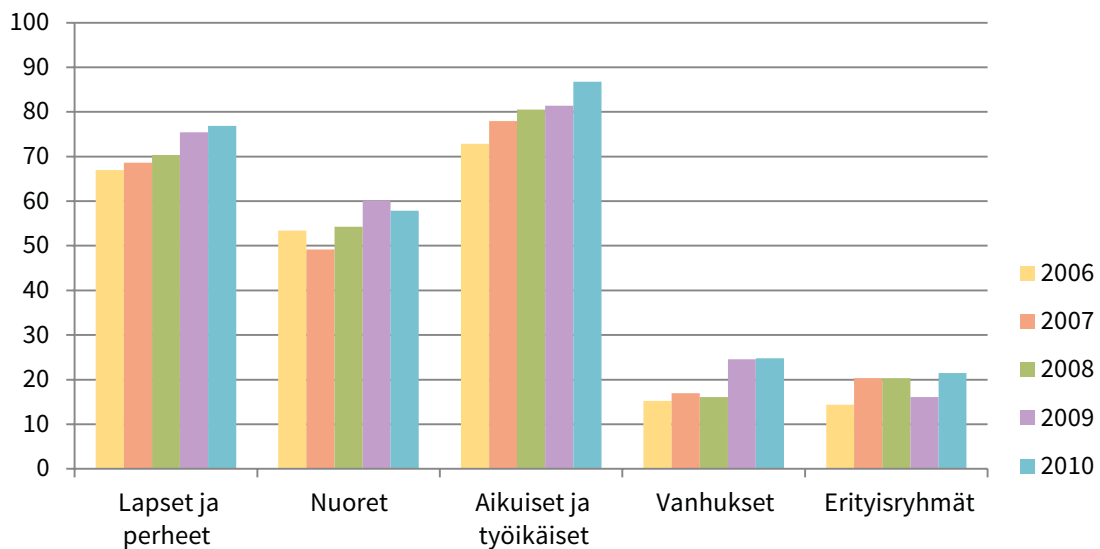
Kuvioissa 5.8–5.10 (yleisötyötä tehneiden laitosten kohderyhmät) voidaan havaita yhtäläisyyksiä kuvioihin 5.5–5.7 (yleisötyötä tehneiden laitosten yleisötyömuodot). Tämä johtuu siitä, että yleisötyötä tehneiden laitosten tietyt yleisötyömuodot oli kohdennettu tietyille kohderyhmille, esimerkiksi yleisökeskustelut ja avoimet tapahtumat aikuisille ja työikäisille, työpajat taas lapsille ja nuorille, ja sen vuoksi niitä tarjoavien laitosten määrän muutokset noudattavat samantyyppistä kehitystä. Jos kohderyhmää ei ollut erikseen mainittu, tilaisuuden tulkittiin olevan kohdennettu aikuisille ja työikäisille.

5.5 Yleisötyön tuki laitoksissa

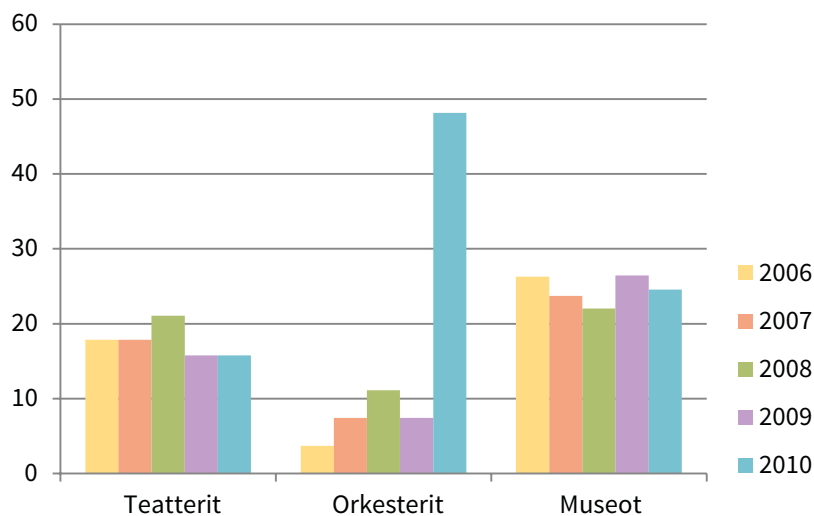
Yleisötyön tekemisen edellytykset paranivat tarkastelukaudella erityisesti sitä varten myönnettujen avustusten avulla. Yleisötyöhön kohdistetut erillisavustukset kasvoivat varsinkin orkestereiden ryhmässä (kuviokuva 5.11; ks. myös taulukko 4.1). Vuonna 2010 orkestereista 48 prosenttia sai erillisen avustuksen yleisötyöhön, kun aikaisempina vuosina lisätukea oli tullut vain 4–11 prosentille orkestereista. Teattereista 16–21 prosenttia ja museoista 22–26 prosenttia sai yleisötyöhön osoitettua avustusta. Lisätukea kehityshankkeisiin myönsivät pääasiassa opetus- ja kulttuuriministeriö sekä Museovirasto, mutta myös mm. Euroopan aluekehitysrahastolta (EAKR) ja yksityisiltä säätiöiltä saatiin avustuksia. Kaikki laitokset eivät eritelleet tilinpäätöstie-

Kuvio 5.9 Eri kohderyhmille yleisötyötä tarjonneiden orkestereiden osuus (%) kaikista orkestereista 2006-2010.

Kuvio 5.10 Eri kohderyhmille yleisötyötä tarjonneiden museoiden osuus (%) kaikista museoista 2006-2010.

Kuvio 5.11 Erityisavustusta yleisötyöhön saaneiden laitosten osuus (%) oman laitosryhmän laitoksista 2006-2010.

doissa avustusten antajia eivätkä avustuksen tarkoitusta, ja on mahdollista, että yleisötyöhön on saatu erillistukea useammissakin laitoksissa.

Lähes 30 prosentissa kaikista museoista oli vähintään yksi yleisötyöntekijä, kuten museolehtori tai museopedagogi, jo vuonna 2006 (kuvio 5.12; ks. myös taulukko 4.1). Vuoteen 2010 mennessä osuus oli noussut 33 prosenttiin. Myös useisiin teattereihin palkattiin vuosina 2008–2010 yleisötyöntekijä. Tällaisten teattereiden osuus kasvoi ensin 15 prosenttiin ja sitten 22 prosenttiin. Vain yhdessä orkesterissa oli yleisötyöhön keskittyvä osa-aikainen työntekijä kauden alussa. Kauden lopussa yhdessä orkesterissa oli yksi kokoaikainen yleisötyöntekijä.

5.6 Yleisötyö vuosina 2006, 2010 ja 2014

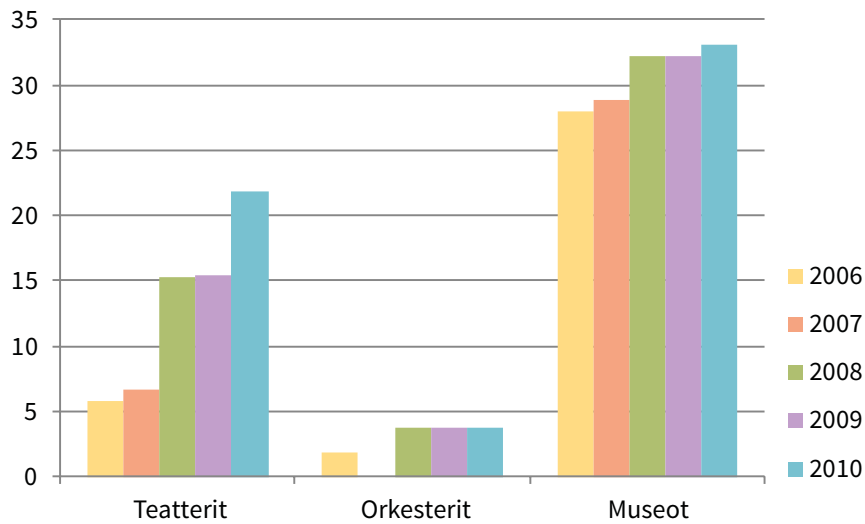
Vuoden 2014 yleisötyön tarjonnan kartoittamiseksi kerättiin tiedot noin puolesta laitoksista ja tietolähteenä olivat laitosten verkkosivut. Näytteeseen sisällytettiin kaikki ELY-keskuskaupungeissa sijaitsevat, lakisääteistä valtionosuutta saavat teatterit, orkesterit ja museot, joita oli ko. vuonna yhteensä 103.

Pidemmän ajanjakson kehitystä tarkastellaan vertaamalla kuvioissa ja taulukoissa vuoden 2014 tietoja vuosien 2006 ja 2010 tietoihin. Lukumääräisen tarkastelun perusteella vuonna 2014 yleisötyötä tarjonneiden laitosten määrä, 82 laitosta (80 %), väheni 12 prosenttia vuodesta 2010 (taulukko 5.6). Vuonna 2006 määrä oli 85 (82 %) ja vuonna 2010 se oli 93 (89 %).

Taulukko 5.6 Yleisötyötä tehneiden laitosten määrä, määrän muutos (%) ja laitosten osuus (%) näytteeseen kuuluneista laitoksista 2006, 2010 ja 2014.

	2006		2010			2014		
	Yleisötyötä tehneet	Osuus %	Yleisötyötä tehneet	Osuus %	Muutos %	Yleisötyötä tehneet	Osuus %	Muutos %
Teatterit (n = 41–42)	27	66	32	76	19	29	71	-9
Orkesterit (n = 16)	16	100	15	94	-6	13	81	-13
Museot (n = 46–47)	42	89	46	98	10	40	87	-13
Yhteensä	85	82	93	89	9	82	80	-12
N	104		105			103		

Kaikissa laitosryhmissä yleisötyötä tarjonneiden laitosten määrä pieneni vuodesta 2010 vuoteen 2014. Näytteen teattereista yleisötyötä tarjonneiden määrä vuonna 2014 oli 29 (kuvio 5.13 ja taulukko 5.6). Määrä pieneni 9 prosenttia. Orkestereista 13 ja museoista 40 tarjosi tuolloin yleisötyötä, mutta määrä oli kummassakin ryhmässä 13 prosenttia vuoden

Kuvio 5.12 Yleisötyöhenkilöstöä palkanneiden laitosten osuus (%) oman laitosryhmän laitoksista 2006-2010.

Kuvio 5.13 Yleisötyötä tehneiden laitosten määrä laitosryhmittäin 2006, 2010 ja 2014 (N = 103-105).

Kuvio 5.14 Yleisötyötä tehneiden laitosten osuus (%) oman laitosryhmän laitoksista 2006, 2010 ja 2014.

2010 määrää pienempi. Vuonna 2010 näytteen 47 museosta 46 (98 %) toteutti yleisötyötilaisuuksia.

Vuonna 2014 yleisötyötä tehneiden teattereiden osuus kaikista näytteen teattereista oli 71 prosenttia (kuvio 5.14, taulukko 5.6). Orkestereiden osuus oli 81 prosenttia ja museoiden osuus 87 prosenttia. Vuodesta 2010 osuudet eri laitosryhmissä pienenevät 5–13 prosenttiyksikköä.

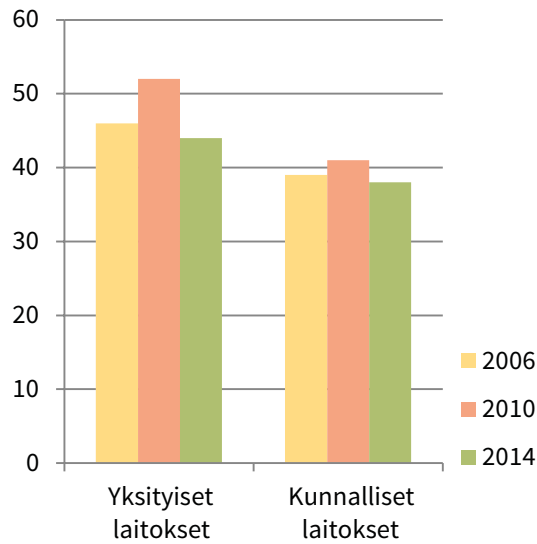
Vuoden 2014 näytteessä oli 59 yksityistä ja 44 kunnallista laitosta (taulukko 5.7). Yksityisistä laitoksista 44 (75 %) ja kunnallisista laitoksista 38 (86 %) teki yleisötyötä vuonna 2014 (kuvio 5.15 ja 5.16). Vuoden 2010 osuuteen verrattuna yleisötyötä tehneiden osuudet pienenevät kymmenen ja seitsemän prosenttiyksikköä ja kummankin ryhmän vuoden 2014 osuus oli alle vuoden 2006 osuuden (taulukko 5.7).

Taulukko 5.7 Yleisötyötä tehneiden yksityisten ja kunnallisten laitosten määrä, määrän muutos (%) ja laitosten osuus (%) näytteen laitoksista 2006, 2010 ja 2014.

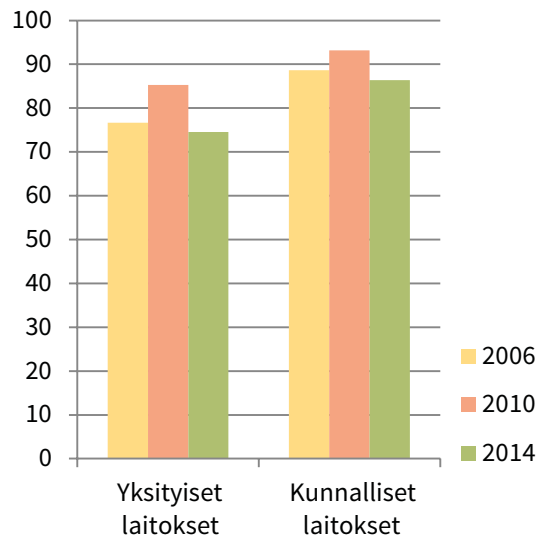
	2006		2010			2014		
	Yleisötyötä tehneet	Osuus %	Yleisötyötä tehneet	Osuus %	Muutos %	Yleisötyötä tehneet	Osuus %	Muutos %
Yksityiset (n = 60–61)	46	77	52	85	13	44	75	-15
Kunnalliset (n = 43–44)	39	89	41	93	5	38	86	-7
Yhteensä	85	82	93	89	9	82	80	-12
N	104		105			103		

Vuonna 2014 muutamia yleisötyömuotoja tarjonneiden laitosten osuus näytteen laitoksista pieneni jokaisessa laitosryhmässä vuoteen 2010 verrattuna (taulukko 5.8 sekä kuvio 5.17, 5.18 ja 5.19). Eniten supistui työpajatyöskentelyä oman tilan ulkopuolella tarjonneiden orkestereiden osuus (31 prosenttiyksikköä). Avoimet ovet -tapauksia järjestäneiden laitosten osuus pieneni kaikissa laitosryhmissä 13–22 prosenttiyksikköä. Yhteistuotantoja lähinnä lasten ja nuorten kanssa toteuttaneiden museoiden osuus pieneni 21 prosenttiyksikköä.

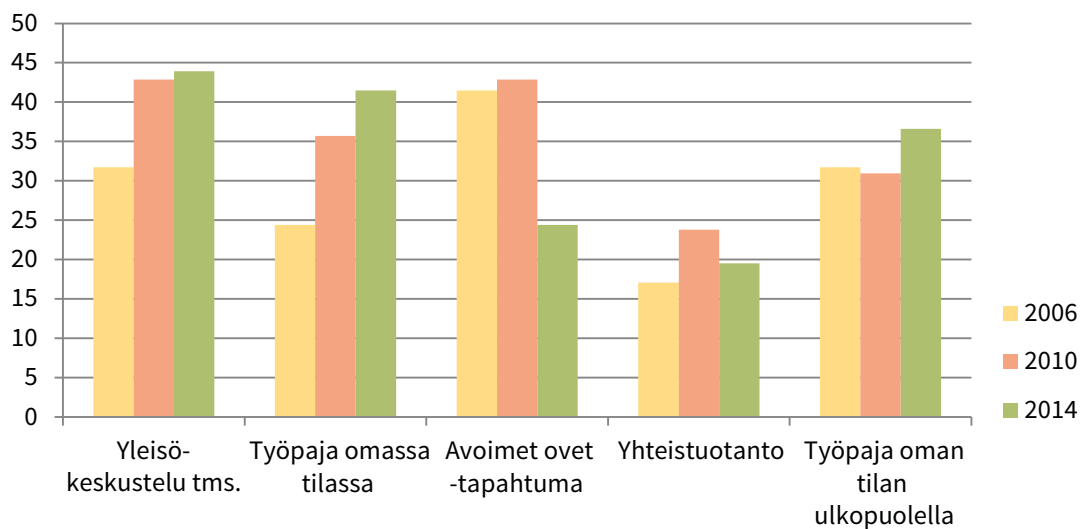
Yleisökeskusteluja tms. tilaisuuksia tarjonneiden orkestereiden osuus kasvoi selvästi (25 prosenttiyksikköä) ja oli 44 prosenttia vuonna 2014, mutta muissa laitosryhmissä osuudet pysyivät ennallaan (taulukko 5.8). Työpajatyöskentelyä omassa tilassa tarjonneiden laitosten osuus pysyi jokseenkin ennallaan. Yhteistuotantoja tarjoavien orkestereiden osuus kasvoi 6 prosenttiyksikköä, samoin omien tilojen ulkopuolella työpajatyöskentelyä tarjoavien teattereiden osuus.

Kuvio 5.15 Yleisötyötä tehneiden yksityisten ja kunnallisten laitosten määrä 2006, 2010 ja 2014.

Kuvio 5.16 Yleisötyötä tehneiden yksityisten ja kunnallisten laitosten osuus (%) näyttöjen laitoksista 2006, 2010 ja 2014.

Kuvio 5.17 Eri yleisötyömuotoja tarjonneiden teattereiden osuus (%) näyttöeseen kuuluneista teattereista 2006, 2010 ja 2014.

Taulukko 5.8 Eri yleisötyömuotoja tarjonneiden laitosten osuus (%)
näytteeseen kuuluneista laitoksista laitosryhmittäin 2006, 2010 ja 2014.

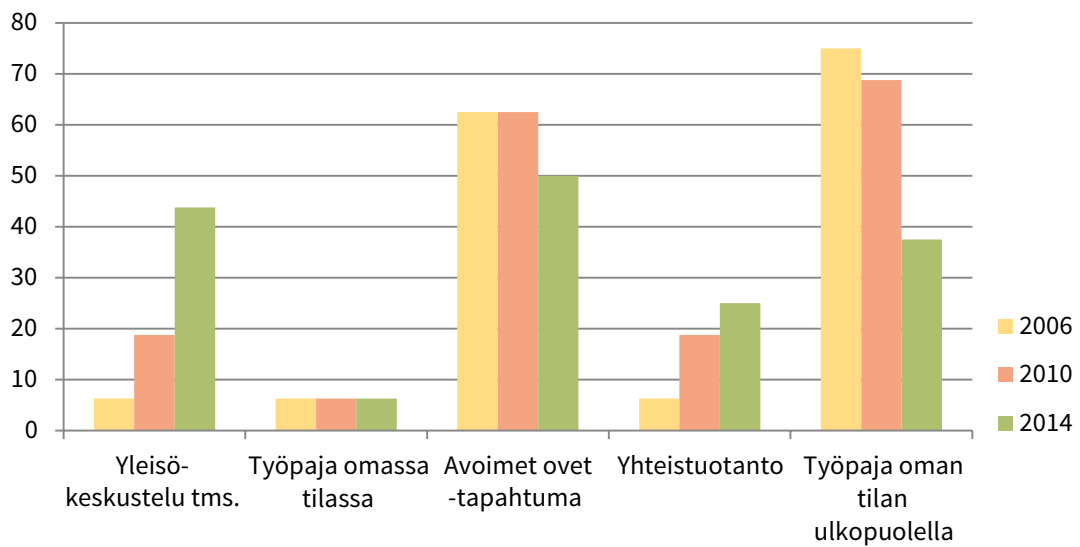
		2006	2010	2014	Muutos 2014/2010 %-yks.
		%	%	%	
Yleisökeskustelu tms.	Teatterit	32	43	44	1
	Orkesterit	6	19	44	25
	Museot	62	66	67	1
Työpaja omassa tilassa	Teatterit	24	36	41	6
	Orkesterit	6	6	6	0
	Museot	66	74	72	-3
Avoimet ovet -tapahtuma	Teatterit	41	43	24	-18
	Orkesterit	63	63	50	-13
	Museot	74	85	63	-22
Yhteistuotanto	Teatterit	17	24	20	-4
	Orkesterit	6	19	25	6
	Museot	23	32	11	-21
Työpaja oman tilan ulkopuolella	Teatterit	32	31	37	6
	Orkesterit	75	69	38	-31
	Museot	21	26	24	-2

Teattereiden monipuolinen yleisötyötarjonta näyttää säilyneen vuodesta 2006 vuoteen 2014 (kuvio 5.17). Orkesterit näyttävät vähentäneen työpajatyöskentelyä omien tilojen ulkopuolella ja lisänneen erilaisten yleisölle avoimien tilaisuuksien, kuten keskustelujen ja taiteilijatapaamisten, tarjontaa omissa tiloissaan (kuvio 5.18). Museoiden yleisötyötarjonnassa kaikille avoimien tapahtumien ja yhteistuotantojen tarjonta näyttää vähentyneen, mutta muiden yleisötyömuotojen tarjonta pysyi jokseenkin samalla tasolla tarkasteluajanjaksolla (kuvio 5.19).

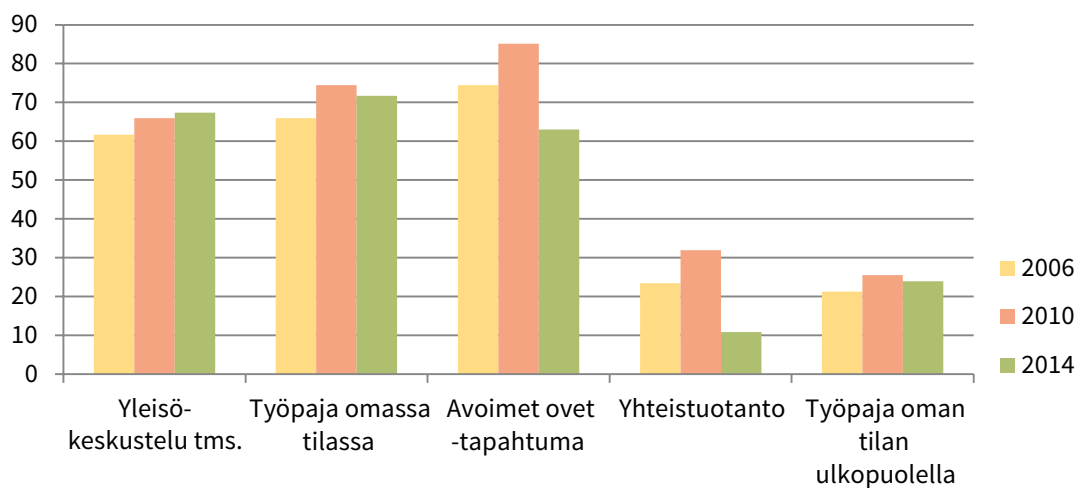
5.7 Yhteenveto

Lakisääteistä valtionosuutta saavien teattereiden, orkestereiden ja museoiden yleisötyön tarjontaa tutkittiin käyttäen tietolähteenä vuosien 2006–2010 toimintakertomuksia (N = 201–205) ja vuoden 2014 verkkosivustoja (N = 103–105). Yleisötyötä tarjonneiden laitosten määrä kaikissa laitosryhmissä kasvoi ensin selvästi vuodesta 2006 vuoteen 2010 ja erityisesti vuosina 2009 ja 2010, mutta väheni taas vuoteen 2014 mennessä. Vuonna 2006 kaikista teattereista 61 prosenttia, kaikista orkestereista 81 prosenttia ja kaikista museoista 84 prosenttia tarjosi yleisötyötä. Vastaavat luvut vuonna 2010 olivat 74, 93 ja 93 prosenttia. Vuoden 2014 näytteestä lasketut vastaavat luvut olivat 71, 81 ja 87 prosenttia.

Yleisötyötä tarjonneiden yksityisten laitosten osuus oli 73 prosenttia ja kunnallisten laitosten osuus 81 prosenttia vuonna 2006. Vuoteen 2010 mennessä yksityisten laitosten osuus nousi 87 prosenttiin ja kunnallisten laitosten osuus 89 prosenttiin. Vuoden 2014 näytteessä osuudet olivat 75 ja 86 prosenttia. Yleisötyömuodoista yleisimpiä olivat yleisökeskustelut tms., työpajat joko omassa tilassa tai oman tilan ulkopuolella ja kaikille avoimet tapahtumat. Kohde-

Kuvio 5.18 Eri yleistyömuotoja tarjonneiden orkestereiden osuus (%) näytteeseen kuuluneista orkestereista 2006, 2010 ja 2014.

Kuvio 5.19 Eri yleistyömuotoja tarjonneiden museoiden osuus (%) näytteeseen kuuluneista museoista 2006, 2010 ja 2014.

ryhmistä tärkeimpiä olivat lapset ja perheet, nuoret sekä aikuiset ja työikäiset. Orkestereista aikaisempaa useampi tarjosi vanhuksille suunnattua yleisötyötä vuonna 2010. Lisäys saattaa liittyä orkestereiden yleisötyöhön kyseisenä vuonna myönnettyihin tavanomaista suurempiin erillisavustuksiin. Erityisryhmille suunnattua yleisötyötä tarjonneiden laitosten osuus pysyi tarkastelukaudella melko matalalla tasolla kaikissa laitosryhmissä ja oli 4–21 prosenttia vuonna 2010. Museoista lähes 30 prosentilla oli vähintään yksi yleisötyöhenkilö (museolehtori tai museopedagogi) vuonna 2006 ja osuus kasvoi 33 prosenttiin vuonna 2010. Yleisötyöhenkilöstö lisääntyi selvästi myös teattereissa, joista 22 prosentissa oli vähintään yksi yleisötyöntekijä vuonna. Sen sijaan orkestereista vain yhdessä oli yleisötyöntekijä tuolloin.

Vuodesta 2010 vuoteen 2014 ilmenneen yleisötyötä tarjonneiden laitosten osuuden pienemisen syitä ei tässä tarkastelussa selvitetty, ei myöskään sitä, ovatko yleisötyöhön kohdistetut erillisavustukset, jotka näyttävät lisääntyneen vuoteen 2010 mennessä, sen jälkeen vähentyneet. Tulosten perusteella näyttää siltä, että vuosien 2008–2010 lakisääteisen valtionosuuden lisäyksen jälkeen, kun laitosten valtionosuus oli vuonna 2014 jokseenkin samalla tasolla kuin vuonna 2010, yleisötyön lisäämiseen ei ole ollut käytettävissä resursseja. Koska esimerkiksi kaikille avoimia tapahtumia tarjonneiden laitosten määrä väheni kaikissa laitosryhmissä, resursseja lienee suunnattu muihin tärkeämpinä pidettyihin toimintoihin.

Tutkimuksen tulosten luotettavuutta vähentää se, ettei laitosten toimintakertomus anna kaikissa tapauksissa tarkkaa tietoa yleisötyöstä ja yleisötyöhenkilöstöstä. Monet laitokset tyytyivät kaudella 2006–2010 lyhyeen mainintaan tai jättivät kokonaan ilmoittamatta, oliko yleisötyötä tehty ja oliko sitä varten palkattu henkilöstöä. Toisaalta joidenkin laitosten toimintakertomuksissa raportointiin hyvin yksityiskohtaisesti yleisötyön sisällöt sekä tapahtuma- ja kävijämäärät. Tässä yhteydessä ilmeni, että yhden yleisötyöhenkilön työn tulokset voivat vaihdella määrällisesti erittäin paljon eri laitoksissa.

Verkkosivustot vuoden 2014 yleisötyön tietolähteenä antoivat melko hyvän kuvan tarjolla olevista yleisötyömuodoista. On kuitenkin mahdollista, että verkkosivuilta puuttuivat tiedot esimerkiksi sellaisesta vakiintuneesta yleisötyöstä koulujen kanssa, josta oli jo sovittu muulla tavoin. On myös epävarmaa, oliko sivustoilla tietojen keräämisajankohtana tavanomainen määrä tarjontaa esillä vai oliko tapahtumia tavallista vähemmän joulun ja vuodenvaihteen takia, jolloin taide- ja kulttuurilaitosten toiminta perinteisesti vähenee. Toisaalta laitosten kotisivuilla voisi odottaa olevan marras-joulukuussa ainakin alustavat tiedot kevätkauden ohjelmistosta yleisötyötapahtumineen. Myös vuoden 2014 poikkileikkausaineiston ja vuosien 2006 ja 2010 pitkäjäsenaineiston vertailua voidaan kritisoida. Näiden puutteiden takia teattereiden, orkestereiden ja museoiden yleisötyön tarjonnan nykytilanteen kartoitus olisi toistettava esimerkiksi vuoden 2013 toimintakertomuksia aineistolähteenä käyttäen, ja samalla olisi selvitettävä myös yleisötyön erityisrahoituksen viimeaikaiset muutokset.

6 YHTEENVETO JA LOPPUPÄÄTELMÄT

Hilppa Sorjonen ja Outi Sivonen

6.1 Tutkimuksen toteuttaminen

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa taide- ja kulttuurilaitosten yleisötyön tavoitteista, muodoista, määrästä ja vaikutuksista. Tutkimuksessa käytettiin sekä laadullisia että määrällisiä aineistoja ja menetelmiä. Tutkimuksessa on yhdistetty aiemmista suomalaisista tutkimuksista poiketen yleisötyötä käsitteleviä aineistoja eri laitostyypeistä. Tapaustutkimus, joka kohdistui kolmen teatterin, kolmen museon ja yhden orkesterin yleisötyöhön ja jonka aineistona olivat yleisötyöntekijöiden haastattelut, tuotti tietoa yleisötyön tavoitteista, kohderyhmistä, muodoista ja käytännön toteuttamisesta. Tietoa yleisötyötä tehneiden laitosten määrästä saatiin valtiosuusjärjestelmään vuonna 2010 kuuluneiden 205 teatterin, orkesterin ja museon vuosien 2006–2010 toimintakertomuksista ja tilinpäätöstiedoista kerätyn aineiston avulla. Määrällistä aineistoa ja regressioanalyysimenetelmää käyttäen tutkittiin yleisötyön vaikutusta käyntimääriin. Nykytilanteen kartoittamiseksi aineistoa täydennettiin keräämällä tiedot vuoden 2014 yleisötyöstä 103 laitoksen verkkosivuilta. Näytteen avulla voitiin tarkastella yleisötyötä tehneiden laitosten määrän kehitystä vuodesta 2006 vuoteen 2010 ja edelleen vuoteen 2014.

Tässä luvussa vastataan ensin raportin johdantoluvussa esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Luku päättyy tulosten pohjalta tehtyihin päätelmiin ja jatkotutkimusehdotuksiin.

6.2 Vastaukset tutkimuskysymyksiin

Taide- ja kulttuurilaitosten yleisötyön tavoitteet

Tapaustutkimuksessa tunnistettiin useita yleisiä yleisötyön tavoitteita, jotka ilmentävät syitä, miksi yleisötyötä tehdään. Erityisesti lapsille suunnattu yleisötyö nähdään keinona kasvattaa uutta yleisösukupolvea, mutta yleisötyön avulla voidaan tutustuttaa ja sitouttaa myös muuta yleisöä laitoksen toimintaan. Yleisötyöntekijät uskovat, että yleisöä osallistavat projektit syventävät yksilön suhdetta laitokseen ja sen edustamaan taiteen tai kulttuurin alaan. Yleisötyön ajatellaan myös lisäävän laitoksen tunnettuutta, markkinoivan laitosta ja sen ohjelmistoa, ja se voi näin tuottaa lisäarvoa sekä laitoksille että laitoksissa kävijöille. Yleisötyö palvelee myös laitoksen toiminnan kehittämistä, sillä haastateltavien mukaan yleisötyö tarjoaa kaksisuuntaisen kommunikaatioväylän, jonka kautta laitos saa kontaktin yleisöön ja palautetta yleisöltä. Lisäksi yleisötyöprojektit voivat motivoida laitoksen työntekijöitä omassa työssään. Yleisötyö on laitokselle myös keino saada kontakti tavanomaisen yleisön ulkopuolelle jääviin potentiaalsiin

yleisöihin ja toisinaan myös osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun. Joissakin tapauksissa yleisötyöhankkeilla on myös erityisiä taiteellisia päämääriä, jolloin yleisötyöprosessin tuotoksena syntyvä teos voi olla jopa rinnastettavissa laitoksen päätuotantoihin.

Yleisötyön kohderyhmät

Tähän kysymykseen saadaan vastauksia sekä tapaustutkimuksesta että yleisötyön tarjonnan määrän analyysistä. Vuosien 2006–2010 yleisötyön tarkastelussa kohderyhmistä tärkeimmiksi osoittautuivat lapset ja perheet, nuoret sekä aikuiset ja työikäiset (aikuisille ja työikäisille suunnatuiksi tulkittiin tilaisuudet ja tapahtumat, joita ei ollut kohdistettu erityisesti millekään ryhmälle). Vanhuksille suunnattua yleisötyötä tarjonneiden orkestereiden määrä kasvoi selvästi vuonna 2010, jolloin orkestereiden yleisötyöhön myönnettiin tavanomaista suurempia erillisavustuksia. Muuten erityisryhmille suunnattua yleisötyötä tarjonneiden laitosten osuus pysyi tarkastelukaudella melko matalalla tasolla kaikissa laitosryhmissä (4–21 %). Erityisryhmillä tarkoitetaan mm. kieli-, kulttuuri- ja vammaisvähemmistöjä.

Tapaustutkimuksen haastateltavien mukaan rahoittajat odottavat panostusta yleisötyöhön, mikä oli johtanut usein lapsille ja nuorille – erityisesti koululaisille – suunnattuun yleisötyöhön. Vain yhdessä hankkeessa työssäkäyvät aikuiset olivat kohderyhmänä, muulloin tätä ryhmää ei huomioitu erityisenä kohderyhmänä. Tapausesimerkkien perusteella laitoksissa toteutetun yleisötyön pariin oli tullut pääasiassa taiteesta ja kulttuurista jo kiinnostuneita harrastajia. Ei-kävijöiden mukaan saaminen on haastateltujen mukaan osoittautunut usein hankalaksi, aina heitä ei ole tavoitettu, tai tavoitetut eivät ole olleet lopulta kiinnostuneita. Laitoksissa kuitenkin toivottiin, että ohjelman pariin saataisiin yhä enemmän myös muuta yleisöä kuin harrastajia. Tapausesimerkeistä laitoksen ulkopuolelle viety yleisötyö tavoitteli selkeimmin niin sanottuja ei-kävijöitä.

Yleisötyön muodot

Kaikissa esimerkkilaitoksissa oli tehty jonkinlaista yleisötyötä jo pitkään. Vakiintuneimpia yleisötyön muotoja ovat ohjelmiston ja taiteilijoiden esittelyt, keskustelutilaisuudet, kulissikierrokset, opastukset ja kaikille avoimet tapahtumat. Näissä yleisötyön muodoissa henkilökohtainen kontakti ei kuitenkaan aina toteudu ja vuorovaikutus saattaa jäädä vähäiseksi ja pinnalliseksi. Kaikissa tapaustutkimuksen laitoksissa tehtiin kuitenkin yleisötyötä myös vuorovaikutteisesti osallistujien kanssa. Yleisöä osallistavat ja vuorovaikutteiset työskentelymuodot, kuten lasten ja nuorten kanssa tuotetut teatteriesitykset, konsertit ja erilaiset näyttelyt, näyttävät lisääntyneen tarkasteluajanjaksolla. Laitokset suosivat erityisesti vuorovaikutteista työpajatyöskentelyä. Teatterit ja museot tarjoavat työpajoja yleensä omissa tiloissaan, orkesterit taas laitoksen ulkopuolella, esimerkiksi päiväkodeissa, kouluissa ja palvelutaloissa. Uusimmissa yleisötyömuodoissa yleisö pääsee osallistumaan ja vaikuttamaan luovaan prosessiin esimerkiksi näytelmätekstejä kirjoittaen, esiintyen tai projektia dokumentoien.

Perinteisillä yleisötyön muodoilla saatetaan tavoittaa hyvin laajojakin yleisöjä. Erityisille kohderyhmille suunnattu yleisötyö edellyttää puolestaan usein enemmän resursseja ja tavoittaa vähemmän ihmisiä, mutta se voi olla yksilön kannalta merkittävää. Haastatteluiden perusteella näyttäisi siltä, että laitoksissa tasapainoillaan vakiintuneemman avoimen yleisötyön ja uudenlaisen erityisille ryhmille suunnatun yleisötyön ylläpitämisen välillä.

Haastateltujen mukaan tarkoitus on, että tulevaisuudessa yleisötyö on yhä vuorovaikutteisempaa. Yleisötyöohjelman toivotaan myös lähentyvän laitoksen perustoimintaa niin, että siitä tulisi sekä laitoksen, yleisötyöhön osallistuvien työntekijöiden että yleisön näkökulmasta mielekkäämpää. Osa haastateltavista toivoi, että myös laitoksen muu henkilökunta saataisiin mukaan yleisötyöohjelman järjestämiseen. Joissakin laitoksissa yleisötyötä ei nähty erillisenä toimintoina, vaan laitoksen kaiken toiminnan läpäisevänä ajattelutapana. Näin ymmärrettyä yleisötyöllä tarkoitetaan jonkinlaista yleisölähtöisyyttä eikä niinkään erillistä yleisötyöohjelmaa. Yleisötyö ja sen rooli laitoksen toiminnassa oli herättänyt keskustelua kaikissa tapauslaitoksissa ja kävi ilmi, että yleisötyön kehittäminen oli laitoksissa haastatteluiden aikaan käynnissä. Yleisötyöohjelmaan osallistumisesta perittiin hyvin erilaisin periaattein maksuja, ja yksi ratkaistava kysymys on myös yleisötyöohjelman maksullisuus osallistujalle.

Yleisötyötä tehneiden laitosten määrän kehitys

Valtionosuusjärjestelmään kuuluvien 205 laitoksen yleisötyön määrän kehitystä vuosina 2006–2010 ja vuonna 2014 (103 laitoksen näyte) tarkasteltiin yleisötyötä tarjonneiden laitosten määrän muutosten avulla. Yleisötyötä tehneiden laitosten määrä kasvoi keskimäärin yhdeksän prosenttia vuodesta 2006 vuoteen 2010, mutta väheni sen jälkeen vuoteen 2014 mennessä keskimäärin 12 prosenttia. Yleisötyötä tarjonneiden yksityisten laitosten määrä muuttui enemmän kuin kunnallisten laitosten määrä. Kasvu ajoittui kolmen vuoden jaksolle 2008–2010, jolloin laitokset saivat noin 50 miljoonan euron suuruisen määrärahalisäyksen opetus- ja kulttuuriministeriöltä. Vuonna 2014 teattereista 20–44 prosenttia, orkestereista 6–50 prosenttia ja museoista 11–72 prosenttia tarjosi yhtä tai useampaa yleisötyömuotoa.

Yleisötyötä tekevän henkilöstön määrä lisääntyi museoissa, joista kolmanneksella oli vähintään yksi yleisötyöhenkilö vuonna 2010, ja teattereissa, joista runsaalla viidenneksellä oli vähintään yksi yleisötyöntekijä tuolloin. Sen sijaan orkestereista vain yhdessä oli kyseisenä vuonna yleisötyöntekijä. Haastateltujen mukaan yleisötyön tekijöiden asema oli laitoksissa parantunut viime vuosien aikana ja yleisötyötä tehtiin entistä suunnitelmallisemmin.

Yleisötyön vaikutus laitosten käyntimääriin

Yleisötyön, siihen myönnettyjen erillisavustusten ja yleisötyöhenkilöstön vaikutusta kysyntään tutkittiin regressioanalyysin avulla. Kysyntää mitattiin käyntimäärillä. Aineistona olivat vuosi-

na 2006–2010 lakisääteistä valtionosuutta saaneiden teattereiden, orkestereiden ja museoiden toimintakertomukset ja tilinpäätökset. Yleisötyöksi luokiteltiin toiminnot, jotka tarjottiin varsinaisen toiminnan, teatteriesitysten, konserttien ja näyttelyiden yhteydessä tai niistä erillisinä lisäpalveluina, joiden tarkoituksiksi tulkittiin nykyisen tai uuden yleisön perehdyttäminen laitoksen toimintaan ja joihin liittyi henkilökohtaista vuorovaikutusta laitoksen henkilöstön ja ulkopuolisten osallistujien kesken. Tulokset osoittivat, että yleisötyön vaikutus taide- ja kulttuuri-laitosten käyntimääriin on melko heikko eikä yleisötyön lisääminen kasvattanut käyntimäärää. Joitakin tilastollisesti merkitseviä yhteyksiä kuitenkin todettiin. Orkestereissa nuorille suunnattu yleisötyö oli yhteydessä korkeampaan käyntimäärään samana ja seuraavana vuonna. Teattereissa kaikille avoimien tapahtumien järjestäminen oli yhteydessä korkeampaan käyntimäärään seuraavana vuonna. Museoissa yleisötyöhön saatu erillisrahoitus ja yleisötyöhenkilöstö olivat positiivisessa yhteydessä suurempaan käyntimäärään samana vuonna.

Useat negatiiviset yhteydet yleisötyötoimenpiteiden ja käyntimäärien välillä voidaan tulkita niin, että yleisötyötä tehdään enemmän silloin, kun käyntimäärät laskevat. Ne saattavat olla myös merkki siitä, että yleisötyötä raportoidaan enemmän silloin, kun käyntimäärän kehitys on ollut heikompaa. Tapaustutkimuksen haastateltujen mukaan yleisötyölle ei laitoksissa ollut asetettu konkreettisia tavoitteita yleisten tavoitteiden lisäksi. Rahoittajien toiveesta joissakin laitoksissa oli kuitenkin ryhdytty seuraamaan yleisötyön tavoittaman yleisön määrää ja osallistujatilastojen uskottiin myös vahvistavan yleisötyön asemaa laitoksessa. Osallistujamäärän ohella vaikuttavuutta ei laitoksissa ollut selvitetty muulla tavoin, vaikka osallistujilta oli kerätty palautetta.

Yleisötyön määrittelemine

Yleisötyö voidaan raportin toisessa luvussa esitetyn mallin mukaan nähdä sekä itsenäisenä kulttuurituotteena että kulttuurituotteen osana. Itsenäisenä kulttuurituotteena yleisötyön ydin luo jotakin erityistä arvoa (etua, hyötyä) yleisölle. Ihmiset, jotka yleisötyötä ohjaavat, ja tilat, joissa sitä tehdään, sekä yleisötyön muut fyysiset ilmentymät muodostavat konkreettisen tuotteen tason. Laajennetun tuotteen tasolla voidaan tarjota esimerkiksi tukimateriaaleja verkossa. Jos yleisötyö nähdään taide- tai kulttuurituotteen laajennetun tason osana, se tukee tai täydentää jollakin tavalla ydintuotetta, jolla tarkoitetaan taiteen ja kulttuurin tuottamaa erityistä arvoa kuluttajalle.

Tapaustutkimuksen kohteena olleista yleisötyöhankkeista Suomen käsityön museon työpajat näyttävät kuuluvan selkeimmin kulttuurituotteen ydintä tukevan laajennetun tuotteen alueelle. Työpajoissa on kuitenkin myös itsenäisen tuotteen piirteitä silloin, kun työpaja järjestetään museon ohjelmistosta erillisenä kokonaisuutena. Toiseen ääripäähän voisi sijoittaa Nykyaiteen museo Kiasman Heimo-yhteisötaidehankkeen, sillä siinä työllistetyt taiteilijat todennäköisesti pyrkivät ensisijaisesti taiteellisiin päämääriin, joiden tarkoituksena voidaan olettaa olevan eri-

tyisen arvon tuottaminen taiteilijoille, osallistujille ja yleisölle. Näin ajateltuna Heimo on itsenäinen tuote, kun taas työpajat lähinnä tukevat museon toimintaa asiantuntijaorganisaationa. Yleisötyön määrittely joko osaksi laajennettua tuotetta tai itsenäiseksi tuotteeksi saattaisi olla hyödyllistä esimerkiksi silloin, kun suunnitellaan yleisötyön sisältöä tai pohditaan yleisötyön asemaa suhteessa laitoksen ydintoimintaan.

Yleisötyö on kirjaimellisesti työtä, joka jollakin tavalla liittyy yleisöön. Haastateltujen kommentteissa toistui ajatus siitä, että laitoksen kaikki toiminta on pohjimmiltaan yleisötyötä. Osassa esimerkkilaitoksista kaikki toiminnot pyrittiin näkemään yleisön näkökulmasta ja yleisötyöntekijän tehtävä oli tuoda yleisön näkökulma toiminnan suunnitteluun. Tällainen ajattelu – yleisösuuntautuneisuus – kuvaa asiakas- tai markkinasuuntautuneisuutta taide- ja kulttuurilaitoksen toimintafilosofiana tai ajattelutapana. Asiakas- tai markkinasuuntautunut ajattelu on vallalla yritysmaailmassa ja sen mukaan markkinoinnissa toimivat työntekijät välittävät asiakas- ja markkinatietoa yrityksen johdolle. Sama ajatus toistui yleisötyön tavoitteissa.

On tavallista kutsua yleisöksi laitoksissa kävijöitä ja laitosten palvelujen käyttäjiä. Yleisötyö kirjaimellisesti kohdistuu vain kävijöihin ja käyttäjiin, mutta potentiaalisten yleisöjen rajaaminen yleisötyön ulkopuolelle olisi laitokselle haitallista, sillä yleisö luonnostaan supistuu; kävijät ja käyttäjät vähenevät, ellei uusia tule tilalle. Tapaustutkimuksen tulosten mukaan laitoksissa tehtävä yleisötyö kohdistuu käytännössä sekä nykyisiin että potentiaalisiin yleisöihin. Lisäksi laajempien ja heterogeenisempien yleisöjen tavoittaminen voidaan nähdä tärkeänä yhteiskunnallisena päämääränä.

6.3 Loppupäätelmät

Tämän tutkimuksen yhdeksi tavoitteeksi asetettiin taide- ja kulttuurilaitosten yleisötyön määrittelyn kehittäminen. Tapaustutkimuksessa tuli esiin tarve määritellä yleisötyö siten, että se pystytään erottamaan laitoksen muista toiminnoista, kuten viestinnästä ja asiakaspalvelusta. Tätä tutkimusta varten yleisötyö määriteltiin *toimenpiteiksi, joiden tavoitteena on yksilön tiedollisia ja tunnepitoisia valmiuksia kehittämällä perehdyttää eri kohderyhmiä taide- ja kulttuurilaitoksiin ja edistää siten osallistumista näiden laitosten perustehtävän toteuttamiseksi tuotettuihin esityksiin ja tilaisuuksiin*. Tulosten perusteella määrittelmää voitaisiin täydentää siten, että siinä huomioidaan myös yleisötyön rooli laitoksen ja yleisön välisenä kontakti- ja palautekanavana.

Haastateltavat ottivat esiin yleisötyön määrittelyä hankaluuden yhtenä yleisötyön arviointia vaikeuttavana tekijänä. Yleisötyön muuttaminen esimerkiksi numeroina ilmaistuksi tapahtuma- ja tilaisuusmääräksi, esityskerroiksi tai osallistujamääräksi mittaa laitoksen tuotoksia ja ponnistuksia niiden aikaansaamiseksi, mutta ei erityyppisten yleisötyömuotojen, kuten kulissierrosten, taideleirien tai yhteisluomisen vaikutuksia, laatua ja riittävyttä. Yleisötyön mittaa-

mista voidaan kehittää, kun on saavutettu yhteisymmärrys siitä, mitä yleisötyöksi käytännössä luetaan ja mitä sillä tavoitellaan.

Kun yleisötyön tuloksellisuutta arvioidaan tai mitataan laitoksen kokonaiskäyntimäärän kasvun avulla, yleisötyöhön sidotut resurssit eivät vielä näytä tuottavan selkeää määrällistä kasvua. Olisi tunnistettava, miten yleisötyötä pitäisi muuttaa, mikäli sen avulla halutaan kasvattaa käynti- ja kävijämäärää. Olisiko lisättävä vähän resursseja sitovia yleisötyömuotoja vai olisiko panostettava suurimuotoisiin hankkeisiin? Olisiko kohdistettava yleisötyö nykyisiin kävijöihin yleisösuhteen syventämiseksi vai suunnattava entistä enemmän ponnistuksia uuden yleisön saamiseksi? Olisiko vastuu yleisötyöstä osoitettava nykyistä selkeämmin toimintoja organisoitaessa? Tapaustutkimuksen haastattelujen perusteellahan laitoksissa oli vielä epäselvyyttä siitä, kenen tehtävä yleisötyö pohjimmiltaan on ja mikä on taiteellisen henkilökunnan ja asiantuntijoiden rooli yleisötyössä. Valinnat ja päätökset riippuvat luonnollisesti laitosten tavoitteista.

Jatkotutkimuksessa olisi tärkeää selvittää erityisesti yleisötyön vaikuttavuutta osallistujien näkökulmasta. Vaikka yleisötyö ei lisäisikään kokonaiskäyntimäärää, se muutamien aikaisempien tutkimusten tulosten (ks. luku 2) mukaan vaikuttaa koettuun laatuun ja käyntikokemukseen. Olisi tutkittava sekä laadullisin että määrällisin menetelmin, miten erilaiset yleisötyömuodot tavoittavat osallistujat, syventävät heidän suhdettaan laitokseen ja sitouttavat heitä. Entistä parempi yleisöjen tuntemus auttaa valitsemaan laitoksen tavoitteiden näkökulmasta vaikuttavimpia ja merkityksellisimpiä yleisötyömuotoja. Määrällisten vaikutusten analyysi olisi jatkossa ulotettava pidemmälle ajanjaksolle kuin tässä tutkimuksessa ja yleisötyöstä olisi saatava yksityiskohtaisempia tietoja laitoksilta, jotta tulosten luotettavuus paranisi.

LÄHTEET

- Barbosa B. ja P.Q. Brito 2012. Do open day events develop art museum audiences? *Museum Management and Curatorship*, 27:1, 17–33.
- Barlow M. ja S. Shibli 2007. Audience development in the arts: A case study of chamber music. *Managing Leisure* 12, 102–119.
- Corning J. ja A. Levy 2002. Demand for live theater with market segmentation and seasonality. *Journal of Cultural Economics*, 26:3, 217–235.
- Hansen L.E. 2014. Behaviour and attitude: the Theatre Talks method as audience development. *International Journal of Cultural Policy*. Published online: 10 April 2014.
- Hayes D. ja A. Slater 2002. ‘Rethinking the missionary position’ – the quest for sustainable audience development strategies. *Managing Leisure* 7, 1–17.
- Heimo. Projektiraportti. 23.1.2014.
- Helsingin Kaupunginteatterin tiedote 10.8.2010 Noodi – yhteisöllinen käsikirjoitustyökalu. <http://www.hkt.fi/yleisotyo/projekti.php?id=64> (Viimeksi katsottu 15.10.2014.)
- Hietanen S. 2010. Kasvatuksesta yhteistyöhön. Suomen Kansallisoopperan yleisötyöstä 1992–2008. Helsinki: Loisto-kulttuuripalvelut.
- Honka J. & J. Lehto-Vahtera 2013. Museopalvelut työhyvinvoinnin tukemisen välineenä. *Työelämän tutkimuspäivien julkaisuja* 5:2014, 68–80. http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95420/tyoelaman_tutkimuspaivat_2013.pdf?sequence=1 (Viimeksi katsottu 5.12.2014.)
- Kawashima N. 2000. Beyond the division of attenders vs non-attenders: a study into audience development in policy and practice. Coventry: Centre for Cultural Policy Studies, University of Warwick.
- Kawashima N. 2006. Audience development and social inclusion in Britain. Tensions, contradictions and paradoxes in policy and their implication for cultural management. *International Journal of Cultural Policy*, 12:1, 55–72.
- Kirchberg V. 1999. Boom, bust and recovery? Arts audience development in Germany between 1980 and 1996. *Cultural Policy*, 5:2, 219–254.
- Kotler P. & G. Armstrong 2012. Principles of marketing. 14th edition. Boston, MA: Pearson.

- Laamanen J-P. 2013. Estimating demand for opera using sales system data: the case of Finnish National Opera. *Journal of Cultural Economics*, 37:4, 417–432.
- Lampo M. 2009. Koko kansan olohuone. Kartoitus yleisötyön tarjonnasta ja tarpeesta suomalaisissa ammattiteattereissa. Tampere: Tampereen yliopisto, Tutkivan teatterityön keskus. YLÖS – ammattiteattereiden yleisötyön kehittäminen.
- Levanto M. 2010. Suomen museoiden yleisöt, teoksessa Suomen museohistoria, S. Pettersson ja P. Kinanen (toim.), 94–109. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lévy-Garboua L. ja C. Montmarquette 1996. A microeconomic study of theatre demand. *Journal of Cultural Economics*, 20:1, 35–50.
- Lévy-Garboua L. ja C. Montmarquette 2002. The demand for the arts. Montréal: CIRANO Centre interuniversitaire de recherche en analyse des organisations.
<http://www.cirano.qc.ca/files/publications/2002s-10.pdf>
- Liippo E., E. Pessi & J. Ritvanen 2013. Taide jää mieleen – taidemuseosta hyvinvointia kotihoidon työntekijöiden arkeen. Turun Sosiaali ja -terveystoimi. Turku.
<http://www.aboavetusarsnova.fi/files/liitetiedostot/lehdisto/RAPORTTI-Taide-jaa-mieleen.pdf> (Viimeksi katsottu 5.12.2014.)
- Medios-hankkeen loppujulkaisu. http://medios.metropolia.fi/media/pdf/medios_loppujulkaisu.pdf (Viimeksi katsottu 15.10.2014.)
- Mieleni maut -tiedote. http://www.aboavetusarsnova.fi/files/liitetiedostot/lehdisto/tiedote_mieleni_maut.pdf (Viimeksi katsottu 13.11.2014.)
- Museotilasto 2006, 2007, 2008, 2009, 2010 ja 2013. Helsinki: Museovirasto.
- Normaalisti kiertäisin kaukaa -tiedote. <http://www.aboavetusarsnova.fi/files/liitetiedostot/lehdisto/Normaalisti%20kiert%C3%A4isin%20kaukaa.pdf> (Viimeksi katsottu 13.11.2014.)
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011. Kuntien kulttuuritoiminnan tuki- ja kehittämisspolitiikka. Selvittäjien Anita Kangas ja Kalevi Kivistö laatima raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:12. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014. Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus. Loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:15. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto.
- Opetusministeriö 2006. Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus. Opetusministeriön toimintapideohjelma 2006–2010. Opetusministeriön julkaisuja 2006:6. Opetusministeriö, Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto.

- Opetusministeriö 2008. Valtionosuuden piirissä olevien taide- ja kulttuurilaitosten saavutettavuus – syksyllä 2007 toteutetun kyselyn tulokset. Opetusministeriö, Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013. Museoiden, teattereiden ja orkestereiden valtionosuusjärjestelmän kehittäminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2013:11. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto.
- Pietilä S. 2013. Teatterin yleisötyön kirjava kenttä. HUMAK Humanistinen ammattikorkeakoulu, Kulttuurituotannon koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Reseptejä Kemistä – ja muualta. http://eero.storijapan.net/kemin-reseptit/2013_resepteja-kemista-julkaisun-verkkosivut-asiakirjakansio_eero-yli-vakkuri_c_q_xxx_e-1-a_z_fol/2013_resepteja-kemista_eero-yli-vakkuri_a4_297x210mm_e-1-a_heimo-hanke-nuoriso-kemi_doc.pdf (Viimeksi katsottu 4.11.2014.)
- Saukkonen P. 2014. Vankka linnake, joustava sopeutuja vai seisova vesi? Suomalaisen kulttuuripolitiikan viimeaikainen kehitys. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätö, Cuporen verkkojulkaisuja 23/2014. http://www.cupore.fi/verkkojulkaisut_23.php
- Scollen R. 2008. Regional voices talk theatre: audience development for the performing arts. International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing, 13, 45–56.
- Scollen R. 2009. Talking theatre is more than a test drive: two audience development methodologies under review. International Journal of Arts Management, 12:1, 4–13.
- Selwood S., E. Adams, C. Bazalgette, A. Coles ja P. Tambling 1998. Education provision in the subsidized cultural sector. Cultural Trends, 8:32, 61–103.
- Sorjonen H. 2004. Taideorganisaation markkinaorientaatio. Markkinaorientaation edellytykset ja ilmeneminen esitystaideorganisaation ohjelmistosuunnittelussa. Helsinki: Helsinki School of Economics. Acta Universitatis Oeconomicae Helsingiensis. <http://epub.lib.aalto.fi/pdf/diss/a247.pdf>
- Sorjonen H., M. Ruusuvirta 2013. Teattereiden, orkestereiden ja museoiden valtionosuus-uudistus 2008–2010: vaikutus laitosten talouteen ja toimintaan. Cuporen verkkojulkaisuja 18/2013. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätö. http://www.cupore.fi/documents/VOS-loppuraportti_edit.pdf
- Suomen Kansallisteatteri. Ohjelmisto-esitys 2014.
- Suomen Kansallisteatterin tiedote 10.12.2013. <http://www.kansallisteatteri.fi/wp-content/uploads/2013/12/Kontulan-aika-on-nyt.pdf> (Viimeksi katsottu 28.11.2014.)

- Suomen Kansallisteatterin tiedote 27.11.2014. <http://www.kansallisteatteri.fi/wp-content/uploads/2014/11/Kansallisteatteri-tekee-esityksen-Kontulan-nuorista.pdf> (Viimeksi katsottu 28.11.2014.)
- Suomen Sinfoniaorkesterit ry. 2006, 2007, 2008, 2009 ja 2010. Vuosikertomus. Tietoja ja tilastoja jäsenorkestereiden toiminnasta.
- Tajtáková M., S. Zák ja P. Filo 2012. Shifts in audience development strategies in the times of economic crisis. *Megatrend Review*, 9:1, 125–140.
- Teatteritilasto 2006, 2007, 2008, 2009 ja 2010. TINFO Teatterin tiedotuskeskus.
- Timonen H. 2013. Mikä motivoi yleisötyöhön? Jyväskylän Sinfonian yleisötyötoiminta 1990-luvulta nykypäivään. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Musiikin laitos, Musiikkitiede. Pro gradu.
- Työsuojelurahaston tiedote 6.6.2012. <http://www.tsr.fi/tutkimustietoa/tata-on-tutkittu/hanke?h=109318> (Viimeksi katsottu 3.12.2014.)
- Uusitalo L. 1993. Kuluttajan käyttäytyminen. Teoksessa *Markkinointi. Johdatus perusteisiin*, toim. L. Uusitalo. Keuruu: Otava, 37–72.
- Walmsley B. 2013. Co-creating theatre: Authentic engagement or inter-legitimation? *Cultural Trends*, 22:2, 108–118.
- Werck K. ja B. Heyndels 2007. Programmatic choices and the demand for theatre: the case of Flemish theatres. *Journal of Cultural Economics*, 31:1, 25–41.
- Willis K.G. ja J.D. Snowball 2009. Investigating how the attributes of live theatre productions influence consumption choices using conjoint analysis: the example of the National Arts Festival, South Africa. *Journal of Cultural Economics*, 33:3, 167–183.
- Yang J. 2015. Benefit-oriented socially engaged art. Two cases of social work experiment. University of Jyväskylä: *Jyväskylä Studies in Humanities* 242. Väitöskirja. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/45094?show=full>
- Yrjö-Koskinen T. 2000. Arts organisations and their education programmes: responding to a need for change. Strasbourg: Council of Europe. MOSAIC.
- Zieba M. 2009. Full-income and price elasticities of demand for German public theatre. *Journal of Cultural Economics*, 33:2, 85–108.
- Zodiak – Uuden tanssin keskus. Syksyn 2014 ohjelmisto.

LIITTEET

LIITE 1 Tapaustutkimuskohteiden taustatietojen yhteenveto

Tapaus	Helsinki-Berliini – Young Europe 2	Heimo	Esityskuntovalmennus	Suomen käsityön museon työpajat	Taide jää mieleen	Nuorten raati	Reittejä Kontulaan
Kuvaus	Eurooppalaisen Young Europe 2 -teatterihankkeen osa, jossa nuoret kirjoittivat näytelmän verkkoympäristössä Noodi-työkälyllä.	Kuudelle paikkakunnalle sijoittunut yhteisötaidehanke, jonka tarkoituksena oli työllistää nykytaiteilijoita ja aktivoida nuoria elinympäristönsä kehittämiseen.	Henkilökohtainen valmennus tarjoaa osallistujille eväitä teatteritaiteen kohtaamiseen.	Työpajatyyppejä: Avoin paja museotilassa, pistäytymistyöpajat, koululaisyöpajat, kurssimaiset asiantuntijapajat, vierailutyöpajat, virkistystyöpajat.	Kotihoidon työntekijöiden työhyvinvointia edistänyt hanke. Osallistujille järjestettiin yhteisiä museovierailuja ja työpajoja.	Nuoret aikuiset osallistuvat orkesterin kehittämiseen. Jäsenille järjestetään taiteilijataapaamisia ja keskustelutilaisuuksia. Jäsenet saavat myös mm. lippuetuja.	Yhteisöllinen taidehanke, joka on sisältänyt mm, työpajoja, keskustelutilaisuuksia sekä osallistujien kanssa yhteistyössä tuotettuja esityksiä.
Laitos	Helsingin Kaupunginteatteri	Nykytaiteen museo Kiasma	Joensuun kaupunginteatteri	Suomen käsityön museo	Aboa Vetus & Ars Nova	Tampere Filharmonia	Suomen Kansallisteatteri
Ajankohta	2012–2013	2012–2014	Kevät 2014 ja syksy 2014	Noin 20 kertaa vuodessa	2012	2014 alkaen	2013–2015
Budjetti	32 000 €	Noin 220 000 €	Ei erillisiä budjetteja. Tapahduksen vuosibudjetti 2014 noin 4 000 €.	5 000 € vuodessa	25 600 €	1 500 € vuodessa	195 000 €* 195 000 €*
Ulkopuolisen projektin rahoitus	Rahoitusta EU:n Kulttuuri-ohjelmasta (lisärahoitusta saatiin myös opetus- ja kulttuuriministeriöltä)	Opetus- ja kulttuuriministeriön erillismääräraha taiteilijoiden toimeentulon ja työllisyyden kehittämiseen			Turun kaupungin Sosiaali- ja terveystoimi, Työsuojelurahasto		Helsingin Kulttuurikeskus
Osallistujamäärä	Käskikirjoittamiseen osallistui neljä nuorta Suomesta	Osallistujia kuudella paikkakunnalla	Vuonna 2014 valmennuksessa yhteensä 7 osallistujaa	Noin 300 työpajakävijää vuodessa (ei sis. koululaisryhmiä)	22 osallistujaa	Noin 10 nuorta	Noin 5 500 henkilöä**
Ilmoittautumistapa	Avoin haku	Avoin haku, avoin osallistuminen	Avoin haku	Avoin osallistuminen	Osallistuminen työnantajan aloitteesta	Avoin haku	Avoin haku, avoin osallistuminen
Maksullisuus	Maksuton	Maksuton	Maksuton	Materiaalikorvaus tai osallistumismaksu	Osallistujille maksuton, työnantaja osallistui kuluihin	Maksuton	Maksuton

* Arvio koko projektin budjetista.

** Arvio koskee vuosia 2013–2014.

LIITE 2 Tapaustutkimuskohteiden vertailu

Yleisötyön piirteet*	Helsinki-Berliini – Young Europe 2	Heimo	Esityskuntovalmennus	Suomen käsityön museon työpajat	Taide jää mieleen	Nuorten raati	Reittejä Kontulaan
Muoto tai menetelmä	työpaja, yhteisluominen	työpaja, yhteisluominen, keskustelu	työpaja, keskustelu, opastus	työpaja	työpaja, keskustelu, opastus, yhteisluominen	keskustelu	työpaja, keskustelu, yhteisluominen
Vakiintuneisuus	uusi	uusi	uusi	perinteinen	uusi	uusi	uusi
Tavoite	taiteellinen, kasvatuksellinen	taiteellinen, sosiaalinen, kasvatuksellinen	kasvatuksellinen	kasvatuksellinen, viihdyttävä	sosiaalinen, kasvatuksellinen	kasvatuksellinen, viihdyttävä	sosiaalinen, kasvatuksellinen, viihdyttävä
Kohde-ryhmä	nuoret	nuoret, nuoret aikuiset	ei määritelty	satunnaiskävijät, ammattilaiset, harrastajat	työikäiset aikuiset	nuoret aikuiset	Kontulassa asuvat helsinkiläiset
Paikka tai tila	verkossa	oman tilan ulkopuolella	oma tila, oman tilan ulkopuolella	oma tila	oma tila	oma tila	oman tilan ulkopuolella
Kesto osallistujille	1,5 vuotta	aktiivinen osuus toteutettiin pääosin syksyllä 2013 ja keväällä 2014	kolme tapaamista osallistujaa kohden	nonstop-pajat 3 h, vierailupaja 1h, ammattilaispajat 12 h	yhdeksän kolmen tunnin museovierailua vuoden aikana	ei määritelty	ei määritelty
Jatkuvuus	kerta-luonteinen	kerta-luonteinen	toistuva	kerta-luonteinen	kerta-luonteinen	toistuva	kerta-luonteinen
Osallistumisen status	ei määritelty	ei-kävijä	kävijä, uusi kävijä, ei-kävijä	kävijä, (ei-kävijä)	ei määritelty	kävijä, ei-kävijä	ei-kävijät
Osallistumisen taso	aktiivinen	aktiivinen, passiivinen	aktiivinen	aktiivinen	aktiivinen	aktiivinen	aktiivinen
Vuorovaikutuksen taso	vuorovaikutteinen	vuorovaikutteinen, ei-henkilökohtainen	vuorovaikutteinen	vuorovaikutteinen, ei-henkilökohtainen	vuorovaikutteinen, ei-henkilökohtainen	ei-henkilökohtainen	vuorovaikutteinen, ei-henkilökohtainen

*Tapauksia vertaillaan tässä tutkimusraportin luvussa 2 eriteltyjen yleisötyön piirteiden perusteella (ks. s. 22).

LIITE 3 Yleisötyö- ja kontrollimuuttajat

MUUTTUJA	ORKESTERIT	TEATTERIT	MUSEOT
Yleisötyö (suppea)	= 1, jos yksi tai useampi muuttujista 1–5 on käytössä	= 1, jos yksi tai useampi muuttujista 1–5 on käytössä	= 1, jos yksi tai useampi muuttujista 1–5 on käytössä
Yleisötyö (laaja)	= 1, jos yksi tai useampia muuttujia 1, 2, 4, 5, 11 ja 12 on käytössä	= 1, jos yksi tai useampia muuttujia 1, 2, 4, 5, 11 ja 12 on käytössä	= 1, jos yksi tai useampia muuttujia 1, 2, 4, 5, 11 ja 12 on käytössä

YLEISÖTYÖN MUODOT JA KOHDERYHMÄT

1. Yleisökeskustelu tms. (vapaa pääsy)	= 1, jos vaihtoehto on käytössä	= 1, jos vaihtoehto on käytössä	= 1, jos vaihtoehto on käytössä
2. Työpaja tms. omassa tilassa	= 1, jos vaihtoehto on käytössä	= 1, jos vaihtoehto on käytössä	= 1, jos vaihtoehto on käytössä
3. Kaikille avoin yleisötapahtuma	= 1, jos vaihtoehto on käytössä	= 1, jos vaihtoehto on käytössä	= 1, jos vaihtoehto on käytössä
4. Tuotantoyhteistyö yleisön kanssa	= 1, jos vaihtoehto on käytössä	= 1, jos vaihtoehto on käytössä	= 1, jos vaihtoehto on käytössä
5. Yleisötyö oman tilan ulkopuolella	= 1, jos vaihtoehto on käytössä	= 1, jos vaihtoehto on käytössä	= 1, jos vaihtoehto on käytössä
6. Lapset ja perheet	= 1, jos yksi tai useampi yleisötyömuodoista 1–5 on kohdistettu ryhmälle	= 1, jos yksi tai useampi yleisötyömuodoista 1–5 on kohdistettu ryhmälle	= 1, jos yksi tai useampi yleisötyömuodoista 1–5 on kohdistettu ryhmälle
7. Nuoret	= 1, jos yksi tai useampi yleisötyömuodoista 1–5 on kohdistettu ryhmälle	= 1, jos yksi tai useampi yleisötyömuodoista 1–5 on kohdistettu ryhmälle	= 1, jos yksi tai useampi yleisötyömuodoista 1–5 on kohdistettu ryhmälle
8. Aikuiset ja työikäiset	= 1, jos yksi tai useampi yleisötyömuodoista 1–5 on kohdistettu ryhmälle	= 1, jos yksi tai useampi yleisötyömuodoista 1–5 on kohdistettu ryhmälle	= 1, jos yksi tai useampi yleisötyömuodoista 1–5 on kohdistettu ryhmälle
9. Vanhukset	= 1, jos yksi tai useampi yleisötyömuodoista 1–5 on kohdistettu ryhmälle	= 1, jos yksi tai useampi yleisötyömuodoista 1–5 on kohdistettu ryhmälle	= 1, jos yksi tai useampi yleisötyömuodoista 11–5 on kohdistettu ryhmälle
10. Erityisryhmät	= 1, jos yksi tai useampi yleisötyömuodoista 1–5 on kohdistettu ryhmälle	= 1, jos yksi tai useampi yleisötyömuodoista 1–5 on kohdistettu ryhmälle	= 1, jos yksi tai useampi yleisötyömuodoista 1–5 on kohdistettu ryhmälle

YLEISÖTYÖN TUKI JA HENKILÖSTÖ

11. OKM:n, Museoviraston, EU:n, EAKR:n, ESR:n, yksityisen säätiön tms. erityisavustus yleisötyöhön	= 1, jos erityisavustusta on saatu	= 1, jos erityisavustusta on saatu	= 1, jos erityisavustusta on saatu
12. Yleisötyöhenkilöstö	= 1, jos laitoksessa vähintään yksi päätoiminen yleisötyöntekijä	= 1, jos laitoksessa vähintään yksi päätoiminen yleisötyöntekijä	= 1, jos laitoksessa vähintään yksi päätoiminen yleisötyöntekijä
KONTROLLIMUUTTUJAT	ORKESTERIT	TEATTERIT	MUSEOT
Hinta	ln(pääsylipputuotot / käyntien lukumäärä)	ln(pääsylipputuotot / maksullisten käyntien lukumäärä)	ln(pääsymaksu, perushinta)
Tuotannot	ln(konserttien lukumäärä +1)	ln(tuotantojen lukumäärä +1)	ln(näyttelytuotantojen lukumäärä +1)
Kantaesitykset	ln(kotimaisten/ulkomaisten kantaesitysten lukumäärä +1)	ln(kotimaisten/ulkomaisten puhenäytelmien kantaesitysten lukumäärä +1) ln(kotimaisten/ulkomaisten musiikinäytelmien kantaesitysten lukumäärä +1) ln(kotimaisten/ulkomaisten lastennäytelmien kantaesitysten lukumäärä +1) ln(muiden kantaesitysten lukumäärä + 1) ln(tanssikantaesitysten lukumäärä +1)	
Ensi-illat ja muut ensi-esitykset	-	ln(lukumäärä +1)	-
Esineet	-	-	ln(esineiden lukumäärä +1)
Taideteokset	-	-	ln(taideteosten lukumäärä +1)
Näytteet	-	-	ln(näytteiden lukumäärä +1)
Valokuvat	-	-	ln(valokuvien lukumäärä +1)
Henkilöstökulut	ln(henkilöstökulut)	ln(henkilöstökulut)	ln(henkilöstökulut)
Muut kulut	ln(muut kulut)	ln(muut kulut)	ln(muut kulut)
Palvelujen ostokulut	ln(palvelujen ostokulut +1)	ln(palvelujen ostokulut +1)	ln(palvelujen ostokulut +1)
Sisäiset tilavuokrat	ln(sisäiset tilavuokrat + 1)	ln(sisäiset tilavuokrat + 1)	ln(sisäiset tilavuokrat + 1)
Muut vuokrat	ln(muut vuokrat +1)	ln(muut vuokrat +1)	ln(muut vuokrat +1)
Poistot	ln(poistot +1)	ln(poistot +1)	ln(poistot +1)
Markkinointikulut	ln(markkinointikulut +1)	ln(markkinointikulut +1)	ln(markkinointikulut +1)

LIITE 4 Vuoden 2014 yleisötyökartoitukseen valitut laitokset

ORKESTERIT

Avanti!
Helsingin kaupunginorkesteri
Joensuun kaupunginorkesteri
Jyväskylän Sinfonia
Kuopion kaupunginorkesteri
Lapin kamariorkesteri – Rovaniemen kaupunginorkesteri
Loiskis Lastenmusiikkiorkesteri
Mikkelin kaupunginorkesteri
Oulun kaupunginorkesteri Oulu Sinfonia
Pori Sinfonietta
Seinäjoen kaupunginorkesteri
Sinfonia Lahti Lahden kaupunginorkesteri
Tampere Filharmonia
Turun Filharmoninen Orkesteri
UMO Jazz Orchestra
Vaasan Kaupunginorkesteri

YLLÄPITÄJÄ

Avanti! Ry
Helsingin kaupunki
Joensuun kaupunki
Jyväskylän kaupunki
Kuopion kaupunki
Rovaniemen kaupunki
Loiskis ry
Mikkelin kaupunki
Oulun kaupunki
Porin kaupunki
Seinäjoen Orkesteriyhdistys ry
Lahden kaupunki
Tampereen kaupunki
Turun kaupunki
UMO-säätiö
Vaasan kaupunki

TEATTERIT

Ahaa Teatteri
Aurinkobaletti
Helsingin Kaupunginteatteri
Joensuun Kaupunginteatteri – Pohjois-Karjalan Alueteatteri
JoJo – Oulun Tanssin Keskus
Jyväskylän kaupunginteatteri
Kajaanin Kaupunginteatteri – Oulun läänin alueteatteri
Komediateatteri Arena
KOM-teatteri
Kouvolan Teatteri
Kuopion kaupunginteatteri
Lahden kaupunginteatteri
Linnateatteri
Mikkelin Teatteri
Nukketeatteri Sampo

YLLÄPITÄJÄ

Ahaa Teatterin Kannatus ry
Aurinkobaletin Kannatusyhdistys ry
Helsingin teatterisäätiö
Pohjois-Karjalan Teatteriyhdistys ry
JoJo – Oulun Tanssin Keskus ry
Jyväskylän kaupunki
Kajaanin Kaupunginteatteri – Oulun läänin alueteatteri -liikelaitos
Suomen Komediateatteri Oy
KOM-teatterin Kannatus ry
Kouvolan Teatteri Oy
Kuopion kaupunki
Lahden kaupunki
Linnateatteri yhdistys ry
Mikkelin Teatterin Kannatusyhdistys ry
Nukketeatteri Sampo Kannatusyhdistys ry

Oulun kaupunginteatteri	Oulun kaupunki
Porin Teatteri	Porin Teatterisäätiö
Q-teatteri	Q-teatteri ry
Rimpparemmi	Lapin kansantanssiyhtye Rimpparemmi ry
Rovaniemen Teatteri – Lapin Alueteatteri	Lapin Alueteatteriyhdistys ry
Ryhmäteatteri	Ryhmäteatterin kannatus ry
Seinäjoen Kaupunginteatteri	Seinäjoen Kaupunginteatteri Oy
Svenska Teatern	Garantiföreningen för Svenska Teatern rf
Tampereen Komediateatteri	Tampereen Komediateatteri säätiö
Tampereen Teatteri	Tampereen Teatteri Oy
Tampereen Työväen Teatteri	Tampereen Työväen Teatteri Oy
Tanssiteatteri ERI	Tanssiteatteri ERIn kannatusyhdistys ry
Tanssiteatteri Hurjaruuth	Tanssiteatteri Hurjaruuthin kannatus ry
Tanssiteatteri MD	Tanssiteatteri Mobita/Danscon kannatusyhdistys ry
Tanssiteatteri Minimi	Tanssiteatteri Minimin kannatusyhdistys ry
Teatteri 2000 (liittynyt Tampereen Työväen Teatteriin vuoden 2010 jälkeen)	Teatteri 2000:n kannatusyhdistys ry
Teatteri Eurooppa Neljä	Eurooppa Neljä Teatterin kannatus ry
Teatteri Jurkka	Huoneteatteri Jurkan kannatusyhdistys ry
Teatteri Mukamas	Teatteri Mukamaksen kannatusyhdistys ry
Teatteri Rollo	Teatteri Rollon Kannatus ry
Teatteri Viirus	Viirus rf
Tero Saarinen Company	Into Liikkeessä ry
Turun Kaupunginteatteri	Turun kaupunki
Vaasan Kaupunginteatteri	Vaasan kaupunki
Wasa Teater – Österbottens regionteater	Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur
Zodiak – Uuden tanssin keskus, Tanssin aluekeskus Helsinki	Zodiak Presents ry
Åbo Svenska Teater	Åbo Svenska Teaterförening rf

MUSEOT

Aboa Vetus & Ars Nova -museo
 Alvar Aalto -museo
 Amos Andersonin taidemuseo
 Designmuseo
 Didrichsenin taidemuseo
 Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseo
 Forum Marinum -merikeskus
 Helsingin kaupungin taidemuseo

YLLÄPITÄJÄ

Matti Koivurinnan säätiö
 Alvar Aalto säätiö
 Föreningen Konstsamfundet
 Taideteollisuusmuseon säätiö
 Didrichsenin taidesäätiö
 Seinäjoen kaupunki
 Forum Marinum säätiö
 Helsingin kaupunki

Helsingin kaupunginmuseo – Keski-Uudenmaan maakuntamuseo	Helsingin kaupunki
Hiekan taidemuseo	Kustaa Hiekan säätiö
Hotelli- ja ravintolamuseo	Hotelli- ja ravintolamuseosäätiö
Jalkaväkimuseo	Jalkaväen säätiö
Joensuun museot	Joensuun kaupunki
Jyväskylän taidemuseo	Jyväskylän kaupunki
Kainuun museo	Kainuun maakuntahallinto
Kajaanin taidemuseo	Kainuun maakuntahallinto
Keski-Suomen Ilmailumuseo	Keski-Suomen Ilmailumuseosäätiö
Keski-Suomen museo	Jyväskylän kaupunki
Kouvolan kaupungin museot	Kouvolan kaupunki
Kumbukumbu (lopetettu vuoden 2010 jälkeen)	Suomen lähetysseura
Kuopion kulttuurihistoriallinen museo – Pohjois-Savon maakuntamuseo	Kuopion kaupunki
Kuopion luonnontieteellinen museo	Kuopion kaupunki
Kuopion taidemuseo	Kuopion kaupunki
Kuurojen museo	Kuurojen Liitto ry
Lahden kaupunginmuseo	Lahden kaupunki
Lapin maakuntamuseo	Rovaniemen kaupunki
Lenin-museo	Suomi-Venäjä-Seura ry
Mikkelin kaupungin museot	Mikkelin kaupunki
Oulun taidemuseo	Oulun kaupunki
Pohjanmaan museo – Maakunta- ja aluetaidemuseo	Vaasan kaupunki
Pohjois-Pohjanmaan museo – Maakuntamuseo	Oulun kaupunki
Porin taidemuseo	Porin kaupunki
Rovaniemen taidemuseo	Rovaniemen kaupunki
Sara Hildénin taidemuseo	Tampereen kaupunki
Satakunnan museo	Porin kaupunki
Suomen Jääkiekkomuseo	Suomen Jääkiekkomuseo ry
Suomen käsityön museo	Jyväskylän kaupunki
Suomen rakennustaiteen museo (nyk. Suomen arkkitehtuurimuseo)	Suomen rakennustaiteen museo- ja tiedotussäätiö
Suomen Urheilumuseo	Suomen Urheilumuseon säätiö
Suomen valokuvataiteen museo	Suomen valokuvataiteen museon säätiö
Tampereen historialliset museot ja Taidemuseo	Tampereen kaupunki
Teatterimuseo	Teatterimuseon säätiö
Tekniikan museo	Tekniikan museon säätiö
Tikanojan taidekoti	Vaasan kaupunki
Turun museokeskus	Turun kaupunki
Turun taidemuseo	Turun Taideyhdistys ry
Työväenmuseo Werstas	Työväenmuseoyhdistys ry

cupore

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö